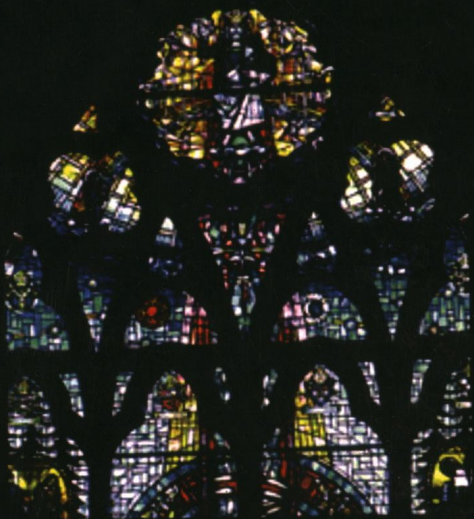

ABÉLARD

Etica

paideia

emblematic

cărți de referință

filosofie

COLECȚIA CĂRȚILOR DE SEAMĂ
SERIA EDIȚII DEFINITIVE

PIERRE ABÉLARD

ETICA

PETRUS ABÆLARDUS

ETHICA

Redactor: *Virginia Bănşoiu*

© Editura Paideia, 1993-2003
701341 Bucureşti, România
Str. Tudor Arghezi nr.15, sector 2
tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47
fax: (00401) 212.03.48
e-mail: paideia @fx.ro
www.paideia.ro

Toate drepturile asupra acestei
ediţii sunt rezervate editurii
PAIDEIA

ISBN 973-9131-05-0

PIERRE ABÉLARD

ETICA

sau

Cartea intitulată **Cunoaște-te pe tine însuși**

PETRUS ABÆLARDUS

ETHICA

seu

Liber dictus **Scito te ipsum**

Traducere și note de

Dan NEGRESCU

PAIDEIA

Cuvîntul traducătorului

Modernitatea lui Abélard reprezintă un argument irefutabil în redactarea traducerii textului ce urmează. Am considerat totodată că traducerea se adresează cititorilor sfîrșitului de mileniu doi și nu strămoșilor noștri, chiar dacă textul provine din cealaltă extremitate milenară; ca atare, așa-zisului „parfum” – adesea ininteligibil contemporanilor noștri – i-am preferat expresia modernă a timpurilor noastre; scepticilor arhaizanți le reamintesc doar vorbele Mîntuitorului: „Eu vă vorbesc pe limba voastră”

Fiind vorba de un autor catolic, am considerat firesc să traduc numeroasele citate biblice din forma latină, așa cum apar în text. Atrag totuși atenția asupra faptului că unele trimiteri sînt eronate, autorul însuși scuzîndu-se prin aceea că a redactat „după cum ne-a ajutat memoria”

DAN NEGRESCU

PROLOGUS

Mores dicimus animi vitia vel virtutes quæ nos ad mala vel bona opera pronos efficiunt. Sunt autem vitia seu bona non tantum animi, sed etiam corporis, ut debilitas corporis vel fortitudo, quam vires appellamus; pigredo vel velocitas; claudicatio vel rectitudo, cæcitas vel visio. Unde ad differentiam talium, cum dicimus vitia, præmisimus animi. Hæc autem vitia, scilicet animi, contraria sunt virtutibus, ut injustitia justitiæ, ignavia constantiæ, intemperantia temperantiæ.

PROLOG

Numim obiceiuri acele vicii sau virtuți ale spiritului, care ne dovedesc înclinați spre fapte rele sau bune.

Există însă vicii sau înclinații bune, nu numai ale spiritului ci și ale trupului; astfel sînt slăbiciunea sau tăria trupului, numite trăsături esențiale, precum: încetineala sau iuțeala, schiopătatul sau mersul drept, orbirea sau vederea.

Pentru a face o diferențiere de acestea, cînd am spus *vicii*, am specificat *ale spiritului*. Aceste vicii, adică ale spiritului, sînt contrare virtuților, precum nedreptatea - dreptății, lașitatea - fermității de caracter, nestăpînirea cumpătării¹

CAPITOLUL I

Despre viciul spiritului ce ține de obiceiuri

Există numeroase vicii sau înclinații bune ale spiritului, care sînt legate de obiceiuri; ele nu fac însă viața omului demnă de critică sau laudă prin necunoaștere sau cunoaștere: amorțeața spiritului sau iuțeala firii, a fi uituc sau a avea memorie bună.

Chiar dacă toate acestea există în egală măsură ca demne de dispreț sau bune, ele nu țin cu nimic de alcătuirea obiceiurilor și nici nu fac viața mai rușinoasă sau cinstită. Tocmai de aceea, cînd am subliniat mai sus, *ale spiritului*, am adăugat îndată, pentru eliminarea unora de felul celor arătate, *care ne dovedesc înclinați spre fapte rele*, adică acestea înclină voința către ceva ce doar în cea mai mică măsură se cade să existe sau să fie iertat.

CAPUT PRIMUM

De vitio animi, quod ad mores pertinet.

Sunt autem animi quoque nonnulla vitia, seu bona quæ a moribus sejuncta sunt; nec vitam humanam vituperio vel laude dignam efficiunt, ut hæbietudo animi vel velocitas ingenii; obliviosum vel memorem esse, ignorantia vel scientia. Quæ quidem omnia cum æque reprobis ut bonis eveniant, nihil ad morum compositionem pertinent, nec turpem vel honestam efficiunt vitam. Unde bene, cum superius præmissemus: « animi vitia, ad exclusionem talium subjunximus: « quæ ad mala opera pronos efficiunt, » id est, voluntatem inclinant ad aliquid, quod minime convenit fieri, vel demitti.

CAPUT II

Quid distet inter peccatum et vitium inclinans ad malum ?

Non est autem hujusmodi animi vitium idem quod peccatum, nec peccatum idem quod actio mala. Verbi gratia iracundum esse, hoc est, primum vel facilem ad iram perturbationem, vitium est, et mentem inclinat ad aliquid impetuose et irrationabiliter gerendum, quod minime convenit. Hoc autem vitium in anima est, ut videlicet sit ad irascendum, etiam cum non movetur ad iram: sicut claudicatio, unde claudus dicitur homo, in ipso est, quando etiam non ambulat claudicando; quia vitium adest etiam cum actio deest. Sic et multos ad luxuriam sicut ad iram, natura ipsa, vel complexio corporis pronos efficit; nec tamen in ipso hoc peccant quia tales sunt, sed pugna materiam ex hoc habent ut per temperantiæ virtutem de se ipsis triumphantes coronam percipiant, juxta illud Salomonis: „Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.“ Non enim religio ab homine vinci, sed a vitio turpe existimat. Illud quippe bonorum quoque hominum est; in hoc a nobis declinamus.

CAPITOLUL II

Ce deosebire este între păcat și viciul ce ne-ndeamnă spre rău ?

În acest context al spiritului, viciul nu este același cu păcatul și nici păcatul nu este tot una cu făptuirea rea. Mulțumită cuvîntului poți fi pornit spre minie, ceea ce înseamnă că ești înclinat, sau ușor predispus, către tulburarea minioasă, fapt ce reprezintă un viciu care înclină mintea spre a îndeplini ceva violent și irațional, ceea ce nu i se potrivește deloc. Acest viciu însă se află în suflet, astfel încît se înțelege că duce la aprinderea miniei chiar și cînd nu îl mișcă efectiv pe om spre minie²: precum șchiopătutul, spre exemplu, de unde și numirea omului șchiop, trăsătură existentă în sine chiar și cînd acela nu umblă șchiopătînd, deoarece viciul e prezent și cînd acțiunea lipsește. Astfel, natura însăși, sau alcătuirea corpului îi face pe mulți să fie înclinați către exces sau minie; totuși ei nu păcătuiesc prin chiar faptul că sînt astfel alcătuiți, ci tocmai din aceasta își obțin materia luptei, încît prin virtutea cumpătării, triumfînd față de ei înșiși să poată obține coroana, conform acelei cugetări a lui Solomon: „Mai bun este cel ce răbdînd bărbatului puternic, îl stăpînește prin spiritul său pe cuceritorul cetăților³”

Căci se consideră că nici religia nu este învinsă de om ci de rușinosul viciu. Acest lucru se întîmplă de altfel și în cazul oamenilor buni, aspect pe care însă îl respingem.

Recomandându-ne această victorie, Apostolul spune: „Nu va fi încoronat cineva, dacă nu va fi luptat drept.” (II Timotei, II.5).

Va fi luptat, zic și eu, dar nu atât cu oamenii, cât rezistînd viciilor, ca acestea să nu ne tragă definitiv spre o consimțire greșită; acestea chiar dacă oamenii ar înceta să lupte împotriva lor, nu ne-ar slăbi din strînsoare, încît lupta lor ar fi cu atât mai periculoasă cu cît ar fi mai intensă, dar și victoria împotriva lor ar fi cu atât mai strălucită cu cît ar fi mai dificilă. Într-adevăr, cu cît sînt mai puternici prin valoarea lor, cu atât nu impun nimic spre rușinea vieții noastre, decît prin obișnuința viciilor și; ca și cum noi am fi fost convertiți la vicii, ne împing spre o consimțire rușinoasă. Chiar dacă poruncesc corpului, aceasta, atât timp cît spiritul este liber, nimic din adevărata libertate nu este în primejdie și nici nu ne îndreptăm către o sclavie rău prevestitoare. Rușinos nu este să-i servești omului, ci viciului; nu sclavia trupească, ci supunerea la vicii desfigurează sufletul; dar ceea ce este comun în egală măsură și celor bune și celor rele, nu se raportează cu nimic, nici la virtute nici la viciu.

Hanc nobis victoriam commendans Apostolus ait: Non coronabitur quis, nisi legitime certaverit. ». (Tim. II, cap. II, v.5)

Certaverit, inquam, non tam hominibus quam vitiis resistendo, ne nos videlicet in consensum pertrahant pravum: quæ, etsi homines cessent, impugnare, nos non cessant, ut tanto periculosior eorum pugna sit, quanto frequentior; et tanto victoria clarior quanto difficilior. Homines vero quantumque prævaleant, nihil vitæ nostræ turpitudinis ingerunt, nisi cum more vitiorum, et, quasi nobis in vitia conversis, turpi nos consensu subjiciunt. Illis corpori dominantibus, dum liber animus fuerit, nihil de vera libertate periclitatur, nihil obscœnæ servitutis incurrimus. Non enim homini servire, sed vitio turpe est; nec corporalis servitus, sed vitiorum subjectio animam deturpat; quidquid enim bonis pariter et malis commune est, nihil ad virtutem vel vitium refert.

CAPUT III

Quid sit animi vitium et quid
proprie dicatur peccatum ?

Vitium itaque est, quo ad peccandum proni efficimur, hoc est, inclinamur ad consentiendum ei quod non convenit, ut illud scilicet faciamus aut dimittamus. Hunc vero consensum proprie peccatum nominamus; hoc est, culpam animæ, qua damnationem meretur, vel apud Deum rea statuitur. Quid est enim iste consensus, nisi Dei contemptus, et offensa ipsius? Non enim Deus ex damno, sed ex contemptu offendi potest. Ipse quippe est summa illa potestas, quæ damno aliquo non minuitur, sed contemptum sui ulciscitur. Peccatum itaque nostrum contemptus Creatoris est, et peccare est Creatorem contemnere, hoc est id nequaquam facere propter ipsum, quod credimus propter ipsum a nobis esse faciendum: vel non dimittere propter ipsum, quod credimus esse dimittendum. Cum itaque peccatum diffinimus abnegative, dicentes scilicet: non facere, vel non dimittere quod convenit, patenter ostendimus nullam esse substantiam peccati, quod in non esse potius quam esse subsistat, velut si tenebras diffinientes dicamus: Absentiam lucis, ubi lux habuit esse.

CAPITOLUL III

Ce este viciul spiritului și ce se
numește în mod propriu păcat ?

Așadar, viciul este cel prin care sîntem făcuți să tindem spre a păcătui, adică sîntem înclinați să consimțim la ceea ce nu ni se potrivește, încît s-o facem, sau dacă nu, să renunțăm la ea. Această consimțire o numim la propriu *păcat*, adică vina sufletului prin care acesta se face demn de învinovățire, sau este socotit răspunzător în fața lui Dumnezeu. Căci ce este oare această consimțire dacă nu disprețul față de Dumnezeu și jignirea adusă Lui ? Dar Dumnezeu nu-și are marea putere în pedeapsă, ci în aceea că disprețuiește jignirea. El însuși este acea supremă putere care nu slăbește prin vreo pedeapsă, ci răzbună disprețul față de ea. Așadar păcatul nostru este disprețul față de Creator, iar a păcătui înseamnă a-l disprețui pe Creator, adică să nu facem nicidecum pentru El ceea ce credem că trebuie să facem pentru El însuși, sau să nu părăsim de dragul Lui ceea ce de fapt credem că trebuie părăsit.

Și astfel, deoarece am definit în mod negativ păcatul, spunînd *a nu face*, sau *a nu părăsi*, am arătat clar că nu există nici o substanță a păcatului, pentru că în *nu există* subzistă mai degrabă ceva decît în *există*, ca și cum dacă definind întunecimile am spune *absența luminii*, unde lumina a avut ființă⁴

Dar, poate, cineva va spune că și voința de a făptui răul este un păcat ce ne face vinovați față de Dumnezeu, după cum voința de a făptui binele ne face drepti, încît după cum virtutea constă în voința de bine, iar păcatul în voința de rău, tot astfel nici în *a nu fi* nu e virtute cît în *a fi*. Căci după cum - voind să facem ceea ce credem că îi place lui Dumnezeu - îi vom fi plăcuți acestuia, tot astfel - voind să facem ceea ce știm că nu-i este plăcut - îi vom displace și va părea că îl jignim și îl disprețuim.

Eu zic însă că, dacă observăm mai atent, în legătură cu aceasta trebuie să simțim cu totul altfel decît ni se pare căci, adesea, cînd păcătuim departe de orice voință de rău și cînd însăși voința de rău înfrînată, dar nu stinsă, naște pentru cei îndîrjiți ramura de palmier⁵ și le oferă materia luptei și coroana gloriei, trebuie vorbit mai degrabă despre o infirmitate decît despre păcatul însuși. Căci iată-l, altul este nevinovatul împotriva cui s-a pornit din cauza furiei crudul său stăpîn, urmărindu-l cu sabia scoasă din teacă pentru a-l nimici; cel ce fuge urmărit, evitînd pe cît se poate uciderea aceluia, constrîns totuși - fără voie - îl ucide, spre a nu fi ucis de el.

Spuneți-mi mie, cine este oare cel care a avut voința de rău în această întîmplare, dacă cineva, dorind să scape de moarte, dorea de fapt să-și salveze propria viață ? Dar nu cumva chiar această dorință era rea ? Bănuiesc că se va răspunde *nu*, și că voința rea era cea pe care a avut-o pentru uciderea stăpînului care îl urmărea. Eu răspund: Vorbești bine și subtil dacă poți pune pe seama voinței ceea ce susții.

Sed fortassis inquires quia et voluntas mali operis peccatum est, quæ nos apud Deum reos constituit, sicut voluntas boni operis justos facit; ut quemadmodum virtus in bona voluntate consistat, nec in non esse tantum, verum etiam in esse sicut et illa. Quemadmodum enim volendo facere quod Deo credimus placere, ipsi placemus; ita volendo facere quod Deo credimus displicere, ipsi displicemus, et ipsum offendere sive contemnere videmur.

Sed dico quia, si diligenter attendamus, longe aliter de hoc sentiendum est, quam videatur. Cum enim nonnunquam peccemus, absque omni mala voluntate, et cum ipsa mala voluntas refrænata, non extincta palmam resistentibus pariat, et materiam pugnæ et gloriæ coronam conferat, non tam ipsa peccatum, quam infirmitas quædam jam necessaria dici debet. Ecce enim aliquis est innocens, in quem crudelis dominus suus per furorem adeo commotus est, ut eum evaginato ense ad interimendum persequatur. Quem ille diu fugiens, et quantumcumque potest, sui occisionem devitans, coactus tandem et nolens occidit eum, ne occidatur ab eo. Dicito mihi, quicumque es, quam malam voluntatem habuerit in hoc facto? Volens siquidem mortem efugere, volebat propriam vitam conservare. Sed nunquid hæc voluntas mala erat? Non, inquires, hæc, arbitrator, sed illa quam habuerit de occisione domini persequentis. Respondeo bene et argute dicis, si voluntatem posses assignare in eo quod asseris.

Sed, jam ut dictum est, nolens et coactus hoc fecit, quod, quantum potuit, vitam incolumem distulit, sciens quoque ex hac interfectione vitæ sibi periculum imminere. Quomodo ergo illud voluntarie fecit, quod eum ipso etiam vitæ suæ periculo commisit?

Quod si respondeas ex voluntate id quoque esse factum, cum ex voluntate scilicet mortem evadendi, non dominum suum occidendi, constet in hoc eum esse inductum, nequaquam id refellimus; sed, ut jam dictum est, nequaquam voluntas ista tanquam mala est improbanda, per quam ille, ut dicis, mortem evadere, non dominum voluit occidere; et tamen deliquit consentiendo, quamvis coactus timore mortis injustæ interfectioni quam eum potius ferre quam inferre oportuit; gladium quippe accepit per se, non traditum sibi habuit a potestate: unde Veritas: „Omnis, » inquit, « qui acceperit gladium, gladio peribit; » (Matth., cap. XXVI, v.52) hoc est, damnationem atque animæ suæ occisionem ex hac temeritate incurrit. Voluit itaque, ut dictum est, ille mortem evadere, non dominum occidere; sed quia in occisionem consensit, in quam non debuit, hic ejus injustus consensus, qui occisionem præcessit, peccatum fuit.

Quod si quis forte dicat: Quia noluit dominum suum interficere propter hoc ut mortem evaderet; non ideo simpliciter inferre potest, quia voluit eum occidere; veluti si dicam alicui: Quia volo ut habeas cappam meam propter hoc, ut des mihi quinque solidos; vel libenter eam pro pretio isto fieri tuam volo, non ideo con-

Dar, după cum s-a spus, a făcut-o constrâns şi fără voie, păstrându-şi teafără viaţa - atât cât a putut - ştiind însă că prin această ucidere se pune în pericol pe el însuşi; aşadar, cum oare să fi săvârşit acela ceva, în mod voluntar, care să-i aducă în faţă primejduirea propriei vieţi? Dacă ai răspunde că pînă şi aceasta a fost săvârşită prin voinţă, adică din voinţa de a ocoli moartea şi nu de a-şi ucidă stăpînul, s-ar constata că aici s-a introdus ceva străin de subiect; nu respingem nicidecum aceasta. Dar, această voinţă prin care, după cum spui, a vrut să ocolească moartea şi nu să-şi ucidă stăpînul, deşi socotită rea, nu trebuie respinsă cu totul; chiar dacă a fost constrâns de teama unei morţi nemeritate, s-a făcut totuşi vinovat consimţind căci s-ar fi căzut să se lase mai curînd pe sine în seama morţii decît s-o provoace el însuşi; sabia a luat-o prin propria sa voinţă, nefiindu-i oferită printr-o întîmplare firească; de unde şi cuvintele Adevărului: „Oricine va lua sabie asupra sa, de sabie va pieri.” (Matei, XXVI, 52); adică, din cauza acestei întîmplări oarbe, acela a căzut în pedepsirea şi uciderea sufletului său; deoarece a consimţit la o crimă faţă de care nu ar fi trebuit să simtă astfel, această nedreaptă consimţire a sa, care a precedat uciderea, a fost un păcat.

Dacă, din întîmplare, cineva ar spune astfel „Deoarece nu a vrut să-şi ucidă stăpînul, pentru ca astfel să ocolească moartea” nu s-ar putea trage în mod simplist concluzia *deoarece a vrut să-l ucidă*; ar fi ca şi cum i-aş spune cuiva: de aceea vreau să ai mantaua mea pentru ca tu să-mi dai cinci monede de aur; sau: doresc cu plăcere ca ea să-ţi aparţină la preţul acesta, dar aceasta nu înseamnă că admit să şi fie a ta;

sau: dacă cineva aflat în închisoare, constrâns de împrejurări, ar vrea să-și pună fiul în locul său, plătindu-și astfel răscumpărarea, n-am accepta oare în mod simplist că vrea să-și bage fiul la închisoare, silit să îndure aceasta cu suvoaie de lacrimi și gemete nenumărate ? În asemenea situații însă, cea care apare în marea durere a spiritului, ca să zic așa, nu trebuia numită voință, ci mai curînd, pătîmire. Așa și este, deoarece se voiește ceva din cauza a alteia, ca și cum s-ar spune că suportă ceea ce nu vrea din cauza a ceea ce dorește. Astfel se spune că infirmul se mistuie sau se sfîșie pentru a se însănătoși, iar martirii pătînesc pentru a ajunge la Hristos; Hristos însuși o face pentru ca noi să fim mîntuiți prin pătîmirea lui. Sîntem totuși siliți să nu acceptăm atît de ușor aceasta precum ar voi-o unii. Pătîmirea nu poate exista decît acolo unde apare ceva împotriva voinței; și nici nu se poate pătîmi întru ceva care ți-a umplut voința și îți face plăcere în devenirea lui. Cu siguranță aceasta o arată și Apostolul spunînd: „Doresc să fiu eliberat și să fiu cu Hristos” (Filipeni I, 23), adică să mor pentru a ajunge la El; tot el ne reamintește în alt loc: „Nu vrem să fim prădați, ci să fim înveșmîntați, spre a fi absorbit din viață ceea ce este muritor.” (II Corinteni, V, 4).

Fericitul Augustin⁶ ne amintește că tocmai această cugetare de la Dumnezeu este și în ceea ce i se spune lui Petru: „Întinde brațele tale și un altul te va cuprinde și te va duce acolo unde tu nu vezi.” (Ioan, XXI, 18).

Tocmai din cauza slăbiciunii naturii omenеști luate asupra sa, El îi spune Tatălui: „Dacă s-ar putea, să treacă de la mine acest pocal, dar nu după cum vreau eu, ci în adevăr după cum Tu vrei!” (Matei, XXVI, 39).

cedo, quod eam tuam esse velim. Sed et si quis in carcere constrictus velit filium suum ibi pro se ponere, ut redemptionem suam perquirat, numquid ideo simpliciter concedimus quod filium suum in carcerem mittere velit, quod cum magnis lacrymis et cum multis gemitibus sustinere cogitur? Non utique talis ut ita dicam, voluntas, quæ in magno dolore animi consistit, dicenda est *voluntas*, sed potius *passio*. Et tale est; quia hoc vult propter illud, tanquam si diceretur quia quod non vult, tolerat propter illud, quod desiderat. Sic et infirmus uri, vel secari dicitur ut sanetur, et Martyres pati ut ad Christum perveniant; vel Christus ipse, ut nos ejus Passione salvemur. Non tamen ideo simpliciter concedere cogimur, ut hoc velint; nusquam enim passio esse potest, nisi ubi contra voluntatem aliquid fit; nec quisquam in eo patitur, ubi suam implet voluntatem, et quod fieri eum oblectat. Et certe Apostolus, qui ait : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo; » (Philip. I. cap. I. v.23) id est, ad hoc mori, ut ad eum perveniam, ipse alibi commemorat : « Nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita. » (Corinth II, cap. V, v.4) Quam etiam sententiam a Domino dictam beatus Augustinus meminit, ubi Petro dixit : « Extendes manus tuas et alius te cinget, et ducet quo tu non vis. » (Joan., cap. XXI, v.18) Qui etiam juxta infirmitatem humanæ naturæ assumptam Patri ait : « Si possibile est, transeat a me Calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. (Matth., cap. XXVI, v.39)

Magnam quippe mortis passionem anima ejus naturaliter formidabat, nec voluntarium ei esse poterat quod pœnale sciebat. De quo cum alibi scriptum sit : « Oblatus est quia ipse voluit; » (Isai., cap. LIII, v.7) aut secundum Divinitatis naturam accipiendum est, in cujus voluntate fuit illum assumptum hominem pati, aut *voluit* dictum est pro *disposuit*: juxta illud Psalmistæ « Quæcumque voluit fecit. » (Psalm. CXIII, v.3) Constat itaque peccatum nonnunquam committi sine mala penitus voluntate, ut ex hoc liquidum sit, quod peccatum est, voluntatem non dici.

Equidem, inquires, ita est, ubi coacti peccamus, sed non ita, ubi volentes: veluti si tale quid committere velimus, quod nequaquam debere a nobis committi scimus. Ibi quippe mala illa voluntas et peccatum idem esse videtur, verbi gratia: videt aliquis mulierem et in concupiscentiam incidit, et delectatione carnis mens ejus tangitur, ut ad turpitudinem coitus accendatur. Hæc ergo voluntas et turpe desiderium quid aliud, inquis, est quam peccatum?

Respondeo: quid si ista voluntas temperantiæ virtute refrenetur nec tamen extinguatur, ad pugnam permaneat et ad certamen persistat nec deficiat victa? (Ubi enim pugna, si pugnandi desit materia: aut unde præmium grande, si non sit quod toleremus grave?) Cum certamen defuerit, non jam superest pugnare, sed præmium percipere; hic autem pugnando certamus, ut alibi certaminis triumphatores coronam percipiamus.

Sufletul său se temea în mod natural de marea pătimire a morții și nu putea să accepte de bună voie ceva ce știa că ține de pedeapsă. Când în legătură cu aceasta stă scris într-alt loc „S-a arătat, pentru că însuși a vrut” (Isaia, LIII, 7) trebuie să înțelegem conform naturii divinității, în voința căreia a stat ca El să ia asupra sa pătimirea ca om; sau, s-a spus *a vrut* în loc de *a hotărât* - conform celui vers al Psalmistului: „Orice a vrut a făcut” (Psalm CXIII, 3).

Rezultă astfel că adesea păcatul este săvârșit fără absolut nici o voință de rău, de unde e limpede că și a nu afirma voința este un păcat. S-ar zice chiar că astfel se întâmplă când păcătuim constrinși: nu astfel se întâmplă când simtem cuprinși de voință, adică precum atunci când am vrea să făptuim ceva de care știm că nicidecum nu trebuie săvârșit de noi. Se pare că există aici identitatea între voința de rău și păcat, datorită cuvântului⁷; cineva vede o femeie și cade în dorința fierbinte, iar mintea lui este atinsă de plăcerea carnală, încât este incitat spre rușinoasa împreunare. La aceasta, întrebi desigur - voința și dorința rușinoasă, ce altceva să fie, așadar, decât păcat ?

Răspund: dacă această voință ar fi măcar înfrînată prin virtutea înfrînării, dacă nu chiar stinsă, ea nemaexistind nici măcar învinsă, ce s-ar mai păstra pentru confruntare ? Căci de unde luptă - dacă lipsește materia luptei ? sau de unde marea recompensă - dacă nu există nimic căruia să trebuiască să-i facem față ? dacă ar lipsi lupta, nu ar mai trebui să luptăm, ci doar să primim recompensa; dar pentru aceasta trebuie să ne străduim luptând, încât datorită cununei să fim primiți. ca învingători într-o întrecere.

Dar pentru ca lupta să fie adevărată, se cuvine să existe un dușman care să se împotrivească, nu unul complet lipsit de putere. Voința noastră de rău este cea față de care sîntem într-adevăr învingători supunînd-o voinței divine, fără s-o stingem însă cu totul, pentru ca mereu să avem împotriva cui să ne avîntăm în luptă.

Ce mare lucru facem de fapt pentru Dumnezeu, dacă nu suportăm nimic potrivit voinței noastre, ci mai curînd împlinim doar ceea ce vrem ? Așadar cum îi vom fi dragi, dacă în ceea ce spunem că facem pentru El împlinim voința noastră ? sau, cum s-ar zice, cu ce putem fi cîștigați în fața lui Dumnezeu, prin ceea ce făptuim doar din voința noastră sau fără de voie ? Răspund cu certitudine: *cu nimic*; cînd cineva apreciază în raport cu recompensa mai curînd spiritul decît acțiunea, nici aceasta din urmă nu va inspira vreun merit ce ar apărea legat de voința de bine sau de rău, după cum vom arăta mai tîrziu.

Cînd vom așeza într-adevăr înaintea voinței noastre pe cea a lui Dumnezeu, urmînd-o deci mai curînd pe a Lui decît pe a noastră, vom obține marele merit în fața Lui; conform acelei desăvîrșiri a Adevărului: „Nu am venit să-nfăptuiesc voința mea, ci a celui ce m-a trimis.” (Ioan, VI, 38). La aceasta adaugă îndemnîndu-ne: „Dacă acela care vine la mine nu-și urăște tatăl și mama, ba chiar și propriul suflet, nu este demn de mine” (Luca, XIV, 26), adică, dacă nu renunță la sfaturile acelor și la propria-i voință și nu se supune cu totul învățăturilor mele.

Așadar să ne poruncim să ne urîm tatăl, nu să-l omorîm; totodată, legat de voința noastră, să ne străduim, să n-o urmăm, dar nici s-o distrugem din temelie.

Ut vero pugna sit, hostem esse convenit, qui resistat, non qui prorsus deficiat. Hæc vero est nostra voluntas mala, de qua triumphamus, cum eam divinæ subjugamus, nec eam prorsus extinguimus, ut semper habeamus, contra quam dimicemus.

Quid enim magnum pro Deo facimus, si nihil nostræ voluntati adversum toleramus, sed magis quod volumus implemus? Quis etenim nobis gratis habeat, si in eo quod pro ipso nos facere dicimus, voluntatem nostram impleamus? Aut quid, inquires, apud Deum meremur ex eo quod volentes aut inviti agimus? Nihil certe, respondeo: cum ipse animum potius quam actionem in remuneratione penset, nec quidquam ad meritum actio addat, sive de bona, sive de mala voluntate prodeat, sicut postmodum ostendemus. Cum vero voluntatem ejus nostræ præponimus, ut illius potius quam nostram sequamur, magnum apud eum meritum obtinemus, juxta illam Veritatis perfectionem: Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me. » (Joan., cap. VI, v.38) Ad quod et nos exhortans ait: « Si quis venit ad me et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non est me dignus; » (Luc., cap. XIV, v.26) hoc, est nisi suggestionibus eorum vel propriæ renuntiet voluntati, et præceptionibus meis se omnino subiciat. Sicut ergo patrem odire, non perimere jubemur: ita et voluntatem nostram, ut non eam sequamur, non ut funditus eam destruiamus.

Qui enim ait « Post concupiscentias tuas non eas; (Eccli., cap. XVIII, v.30) Et: « A voluntate tua avertere » præcepit nos concupiscentias nostras non implere; non penitus eis carere. Illud quippe vitiosum est, hoc autem infirmitati nostræ impossibile. Non ita concupiscere mulierem, sed concupiscentiæ consentire peccatum est; nec voluntas concubitus, sed voluntatis consensus damnabilis est.

Quod de luxuria diximus, hoc et de gula videamus. Transit aliquis juxta hortum alterius, et conspectis delectabilibus fructibus, in concupiscentiam eorum incidit; nec tamen concupiscentiæ suæ consentit, ut inde aliquid furto vel rapina auferat, quamquam delectatione cibi in magnum desiderium mens ejus sit accensa. Ubi autem desiderium, ibi procul dubio voluntas consistit. Desiderat itaque fructus illius esum in quo delectationem esse non dubitat: ipsa quippe suæ infirmitatis natura compellitur id desiderare, quod inscio domino vel non permittente, non licet accipere. Desiderium ille reprimat, non extinguat: sed quia non trahitur ad consensum, non incurrit peccatum.

Quorsum autem ista? Ut denique pateat in talibus ipsam quoque voluntatem vel desiderium faciendi quod non licet, nequaquam dici peccatum, sed ipsum potius, ut diximus, consensum.

Tunc vero consentimus ei quod non licet, cum nos ab ejus perperatione nequaquam retrahimus:

Căci tot El spune: „Să nu mergi după dorințele tale” (Ecleziastul, XVIII, 30), și „depărtează-te de voința ta” (ibidem); prin acestea ne învață să nu ne împlinim dorințele, dar nici să nu ne lipsim complet de ele. Primul e un lucru vicios, în timp ce al doilea unul imposibil în raport cu slăbiciunea noastră. Și astfel nu este un păcat să dorești o femeie cu totul, ci să consimți la dorință; nici voința de împreunare nu este condamnată, ci consimțirea la voință. Să urmărim și în legătură cu lăcomia stomacului, cele spuse despre excesul sexual.

Cineva trece pe lângă grădina altcuiva și, după ce admiră încântătoare fructe, cade într-o nestăvilită dorință căreia însă, deși adâncă, nu-i consimte într-o asemenea măsură încât să-și însușească ceva prin furt sau jaf, în ciuda faptului că mintea, din cauza plăcerii de a vedea hrană, i s-a încins de mare poftă. Acolo însă unde e dorință, se află fără nici o îndoială și voință. Și astfel, dorește fructele fără a se îndoii că e mare plăcere să le mănânce; însăși natura slăbiciunii sale îl împinge să dorească ceea ce nu are voie să ia fără știrea stăpînului sau fără voia acestuia. Își stăvilește însă dorința, dar n-o stinge; dar pentru că nu este tirît în consimțire, nu cade în păcat. Totuși, la ce folosesc toate acestea ? Pentru că în cele din urmă, în asemenea situații să apară clar voința însăși, sau dorința - ce nu trebuie numită nicidecum *păcat* sau, consimțirea însăși, după cum am spus.

Atunci consimțim într-adevăr la ceea ce nu este îngăduit, cînd nu ne dăm cu nimic înapoi de la săvîrșire.

Pregătiți întru totul, dacă întâmplător ni s-ar oferi posibilitatea, ne-am arăta cu toții doritori în a ne desăvârși intenția, iar vinovăția adaugă ceva în plus la mărirea păcatului; în egală măsură este răspunzător în fața lui Dumnezeu și cel ce se străduiește, cât îi stă în puteri, să săvârșească acel lucru în limita împlinirii lui chiar în el, și cel care, după cum amintește fericitul Augustin, este cuprins întru totul de însăși făptuirea lui. Deși voința nu înseamnă păcat, și, după cum am mai spus, săvârșim uneori păcate fără voie, unii afirmă totuși că orice păcat e voluntar; prin aceasta ei nascocesc o oarecare diferențiere a păcatului de voință, spunând că una e voința și alta ceea ce e voluntar, adică una e voința și alta este ceea ce se înfăptuiește prin voință.

Într-adevăr, dacă numim păcat ceea ce spuneam mai sus că este numit la propriu păcat, adică disprețuirea lui Dumnezeu, sau consimțirea la ceea ce credem că față de Dumnezeu trebuie respins, cum putem oare să afirmăm că păcatul este voluntar ? adică noi vrem să-l disprețuim pe Dumnezeu - ceea ce înseamnă a păcătuî sau a fi de dispreț - sau să ne facem mai demni de pedeapsă ? de fapt chiar dacă am vrea să facem ceva pentru care știm că trebuie să fim pedepsiți sau prin care vom fi măcar demni de pedeapsă, totuși nu dorim să fim pedepsiți: nedreptatea este evidentă tocmai în aceasta, căci vrem să facem ceea ce este nedrept, totuși nu vrem să suportăm dreptatea pedepsei cuvenite. Ne produce neplăcere pedeapsa dreaptă; ne place fapta nedreaptă. Ni se întâmplă adesea astfel încît, atunci cînd vrem să facem dragoste cu cea pe care o știm căsătorită, ademeniți de înfățișarea ei, am vrea totuși să cădem în adulter cu ea ca și cum n-am vrea să știm că ea este căsătorită.

parati penitus, si daretur facultas, illud perficere. In hoc itaque proposito quisquis reperitur, reatus ad peccati augmentum quidquam addit, sed jam apud Deum æque reus est, qui ad hoc peragendum quantum valet, nititur, et quantum in se est, illud peragit, ac si, ut Beatus Augustinus meminit, in opere quoque ipso esset deprehensus. Cum autem voluntas peccatum non sit, et nonnunquam inviti, ut diximus, peccata committamus, nonnulli tamen omne peccatum voluntarium esse dicunt; in quo et quamdam differentiam peccati a voluntate inveniunt, cum aliud voluntas, aliud voluntarium dicatur, hoc est, aliud voluntas, aliud quod per voluntatem committitur.

At vero si peccatum dicimus, quod proprie dici peccatum præfati sumus, hoc est, « contemptum Dei sive consensum in eo quod credimus propter Deum dimittendum, » quomodo dicimus peccatum esse voluntarium, hoc est, nos velle Deum contemnere, quod est peccare, vel deteriores fieri, aut dignos damnatione effici? Quamvis enim velimus facere id quod debere puniri scimus, vel unde puniri digni simus, non tamen puniri volumus; in hoc ipso manifeste iniqui, quod hoc volumus facere, quod est iniquum, non tamen pœnæ quæ justa est, subire volumus æquitatem. Dispicet pœna quæ justa est; placet actio quæ est injusta. Sæpe etiam contingit, ut cum velimus concumbere cum ea quam scimus conjugatam, specie illius illecti, nequaquam tamen adulterari cum ea vellemus, quam esse conjugatam nollemus.

Multi e contrario sunt qui uxores potentum ad gloriam suam eo magis appetunt, quia talium uxores sunt, quam si essent innuptæ; magis adulterari quam fornicari cupiunt, hoc est, magis quam minus excedere. Sunt quos omnino piget in consensum concupiscentiæ vel malam voluntatem trahi, et hoc ex infirmitate carnis velle coguntur, quod nequaquam vellent velle. Quomodo ergo hic consensus quem habere non volumus, voluntarius dicitur, ut, secundum quosdam, velut dictum est, omne peccatum dicamus voluntarium, profecto non video, nisi voluntarium intelligamus ad exclusionem necessarij, cum videlicet nullum peccatum inevitabile sit, vel voluntarium dicamus quod ex aliqua procedat voluntate. Nam etsi ille qui coactus dominum suum occidit, non habuit voluntatem in occisione, id tamen ex aliqua commisit voluntate, cum videlicet mortem evadere, vel differre vellet.

Sunt qui non mediocriter moveantur cum audiant nos dicere operationem peccati nihil addere ad reatum vel ad damnationem apud Deum. Obijciunt quippe quod in actione peccati quædam delectatio sequatur, quæ peccatum augeat, ut in coitu vel esu illo quem diximus. Quod quidem non absurde dicerent, si carnalem hujusmodi delectationem peccatum esse convincerent, nec tale quid committi posse nisi peccando. Quod profecto si recipiant, utique nemini licet hanc carnis delectationem habere; unde nec conjuges immunes sunt a peccato, cum hac sibi carnali delectatione concessa permiscuntur; nec ille quoque qui esu delectabili fructus sui vescitur.

Mulți, dimpotrivă, își doresc nevestele celor puternici pentru propria glorie, cu atât mai mult cu cât soțiile acestora sînt ca și necăsătorite; ei doresc mai mult adulterul decît preacurvia, adică ieșirea mai pronunțată din niște limite.

Există unii care sînt dezgustați de consimțirea la dorință sau de faptul că sînt tîrși de voirea răului, dar din această slăbiciune carnală ei sînt siliți să vrea ceea ce nicidecum nu ar voi să vrea. Așadar, nu văd cu claritate cum ar putea fi numită voluntară consimțirea pe care nu vrem s-o avem; doar dacă înțelegem voluntarul ca excludere a necesarului, după cum și faptul că nici un păcat nu ar fi inevitabil; sau să afirmam că voluntar este ceea ce provine de la o altă voință. Căci chiar dacă cel care, constrîns, și-a omorît stăpînul, nu a avut voința de a ucide, a săvîrșit totuși aceasta dintr-o altă voință, de vreme ce e evident că a vrut să scape de moarte sau să o respingă.

Există unii care sînt neplăcut impresionați cînd aud spunîndu-se că săvîrșirea păcatului nu mai adaugă nimic la răspunderea sau la pedepsirea în fața lui Dumnezeu. Ei obiectează arătînd că în săvîrșirea păcatului urmează chiar o plăcere care îl sporește, precum în actul sexual sau în pofta de mîncare despre care am vorbit; vorbele lor nu ar fi chiar absurde, dacă ar fi convinși că acest fel de desfătare trupească ar fi un păcat, și că nimic asemănător nu poate fi săvîrșit decît păcătuiind. Dacă s-ar accepta toate acestea, nimănui nu i-ar fi îngăduit să aibă acea plăcere trupească. Ar rezulta de aici că nici cei căsătoriți⁸ nu sînt neatinși de păcat atunci cînd se lasă pradă unei desfătări trupești permise lor; tot astfel și cel care își satisface plăcuta poftă de mîncare cu fructul ce-i aparține.

Ar cădea deci în vinovăție chiar și unii neputincioși care, spre a se reface și a se însănătoși, se îngrijesc cu mâncăruri mai bune, alese fără plăcere, căci chiar cu plăcere făcînd-o, tot nu le-ar fi de folos. În cele din urmă, chiar Dumnezeu, Creatorul hranei și al trupurilor, nu ar fi în afara vinovăției dîndu-le ațelora lucruri atît de delicioase, care în mod necesar îi constrîng pe neștiutori la păcat prin plăcerea oferită. În fond, de ce a creat asemenea lucruri pentru pofta noastră de mîncare, sau de ce ne dă poftă pentru ele, dacă e imposibil să le mîncăm fără păcat ? De ce se poate afirma că și prin ceea ce este îngăduit, se săvîrșește un păcat ?

În fond, și cele neîngăduite și interzise odinioară, devenind ulterior îngăduite și permise, sînt săvîrșite acum în afara oricărui păcat; de exemplu consumarea cîrnii de porc și multe altele, interzise odinioară evreilor, ne sînt permise astăzi nouă. Astfel, cînd îi vedem chiar pe evrei, pe cei întorși către Hristos, că se hrănesc fără opreliști cu mîncăruri de acest fel, pe care legea lor le interzisesese, cum altfel să-i apărăm ca nevinovați, decît afirmînd că acest lucru lă-a fost îngăduit de Dumnezeu ? Deci, dacă într-o asemenea hrănire, odinioară interzisă, dar acum permisă, îngăduința însăși alungă păcatul și înlătură disprețul de Dumnezeu, cine ar putea spune că păcătuiește tocmai în ceea ce îngăduința divină a făcut să-i fie permis ? Prin urmare, dacă actul sexual săvîrșit cu soția, sau hrănirea cu mîncare delicioasă ne-au fost permise încă din prima zi a creării noastre, după cum se trăia în paradis fără păcat, cine ne-ar mai învinui oare de păcat în legătură cu acestea, dacă nu am cădea dincolo de hotarul îngăduinței ?

Essent etiam in culpa quilibet infirmi qui ad recreationem, ut de infirmitate convalescant, suavioribus cibis foveantur, quos nequaquam sine delectatione sumunt, vel si sumerent, non prodessent. Denique et Dominus, ciborum quoque creator, sicut et corporum, extra culpam non esset, si tales eis saporibus immitteret, qui necessario ad peccatum sui delectatione nescientes cogerent. Quomodo enim ad esum nostrum talia conderet, vel esum eorum conderet, si hæc nos edere sine peccato impossibile esset? Quomodo etiam in eo quod est concessum, dici potest committi peccatum? Nam et illa quæ quandoque illicita fuerunt atque prohibita, si postmodum conceduntur, et sic licita fiant, jam omnino absque peccato committuntur; ut esus carniū suillarum, et pleraque alia Judæis quondam interdicta, nunc vero nobis concessa. Cum itaque videmus Judæos quoque ad Christum conversos hujusmodi cibis, quos lex interdixerat, libere vesci, quomodo eos inculpabiles defendimus, nisi quia jam eis hoc a Deo esse concessum asserimus? Si ergo in esu tali olim eis prohibito, sed nunc concessio, ipsa concessio peccatum excusat, et contemptum Dei removet, quis quemplam in eo peccare dicat, quod ei licitum divina concessio fecit? Si ergo concubitus cum uxore, vel esus etiam delectabilis cibi a primo die nostræ creationis, quo in paradiso sine peccato videbatur, nobis concessus est, quis nos in hoc peccati arguat, si concessionis metam non excedamus?

Sed rursum iniquiunt quia conjugalis quidem coitus et delectabilis cibi esus ita concessus est, ut delectatio ipsa non concedatur, sed ut ista omnino sine delectatione agantur. Sed profecto si ita est, sic fieri sunt concessa, quomodo ea nullatenus fieri possunt; nec rationabilis fuit permissio, quæ ita fieri concessit, quomodo eam certum est non posse fieri. Qua insuper ratione lex ad matrimonium olim cogebat, ut unusquisque semen relinqueret in Israël; vel Apostolus conjuges debitum invicem solvere compellit, si hæc nullatenus absque peccato fieri possunt? Quomodo in hoc debitum dicit, ubi jam necessario est peccatum? Aut quomodo quis ad hoc agendum est cogendus, in quo agendo Deum sit offensurus? Ex his, ut-arbitror, liquidum est, nullam naturalem carnis delectationem peccato adscribendam esse, nec culpæ tribuendum in eo eos delectari, quo cum perventum sit, delectationem necesse est sentiri; veluti si quis religiosum aliquem vinculis constrictum inter feminas jacere compellat, et ille mollitie lecti, et circumstantium feminarum contactu in delectationem, non in consensum trahatur, quis hanc delectationem, quam natura facit necessariam, culpam appellare præsumat?

Quod si objicias, ut quibusdam videtur, delectationem carnis, in concubitu quoque legitimo peccatum imputari, cum David dicat:

Eccē enim in iniquitatibus conceptus sum.

Dar unii obiectează din nou afirmînd că pînă şi actul sexual conjugal şi consumarea hranei delicioase ne-au fost astfel îngăduite încît plăcerea însăşi să nu fie prezentă, adică acestea să fie săvîrşite fără nici o plăcere. Negreşit însă, dacă e astfel cum susţin ei, înseamnă că au fost îngăduite să existe aşa cum nu pot fi de fapt; nefiind raţională o îngăduinţă care să lase lucrurile astfel, e sigur că ea însăşi nu poate exista.

Odinioară, legea constrîngea la căsătorie dincolo de vreo raţiune personală, pentru ca în Israel să rămînă cîte un urmaş; oare Apostolul împinge pe rînd toate soţiile să-şi îndeplinească datoria, dacă acestea nu pot exista ca soţii în afara păcatului⁹? Cum poate fi numit aici păcatul, cînd el e ceva ce există în mod necesar ? în ce fel are de gînd să-l jignească pe Dumnezeu, cel ce e silit să facă cele de mai sus ? Eu cred că reiese limpede din cele arătate că nici o plăcere naturală a trupului nu trebuie subscrisă păcatului şi nici nu trebuie asimilată vinovăţiei prin faptul că aceia sînt desfătaţi de actul în care e absolut necesar să fie simţită plăcerea, ori de cîte ori are el loc; după cum, dacă cineva l-ar sili pe un individ habotnic să stea printre femei, legat în lanţuri şi acesta, din cauza moliciunii patului şi a atingerii femeilor din jurul său, ar fi atras în plăcere - nu neapărat în consimţire - cine oare ar avea îndrăzneala să numească vină această desfătare pe care natura a făcut-o necesară ?

Chiar dacă, după părerea unora, se poate aduce obiecţia că pînă şi într-o căsătorie legală, plăcerea fizică este pusă în seama păcatului; căci David spune: „Iată am fost zămislit în nefericiri”,

iar Apostolul spune „Din nou ne întoar-
cem în acela” (I, Corinteni, VII, 5) adă-
ugînd totuși „O spun aceasta conform
iertării și nu conform poruncii” (ibidem,
6) părem mai degrabă constrînși de
vreun ordin decît de rațiune să mărtu-
risim plăcerea trupească asemenea păca-
tului; este clar că David a fost zămislit în
căsătorie și nu în preacurvie; nu a inter-
venit nici o iertare a păcatelor, după cum
afirmă unii, adică nici o îngăduință acolo
unde vina lipsește cu totul. În ceea ce
spune David „în nefericiri” sau că a fost
„zămislit în păcate”, mie mi se pare că nu
le-a adăugat acestea celorlalte păcate, ci
a acoperit blestemul general al păcatului
originar, prin care fiecare în parte este
supus pedepsei din cauza vinei propri-
ilor părinți, conform celor scrise în alt loc:
„Nimeni nu este scutit de murdărie,
doar copilul de o zi, dacă viața lui e
deasupra pămîntului”

De altfel, după cum amintește fericitul
Ieronim, și rațiunea lasă să se vadă că
sufletul este lipsit de păcat atîta timp cît
s-a format la vîrsta copilăriei. Așadar,
dacă sufletul e curat de păcat, ce trebuie
totuși să înțelegem despre pedeapsă
atunci cînd el este mînjit de murdăriile
păcatului, dacă nu faptul că el este legat
de vreo vină ? Nu are nici măcar o urmă
de dispreț față de Dumnezeu, cel care
încă nu a apucat să înțeleagă prin rațiune
ce are de făcut. Totuși nu este scutit de
murdăria păcatului strămoșilor și al pă-
rinților, trăgîndu-i-se pedeapsa - chiar
dacă nu și vina - și avînd de suportat
pedeapsa pentru făptuirea vinovată a
acelora. Astfel, cînd David afirmă că a
fost zămislit în nelegiuiri sau păcate, el
consideră de fapt că din vina strămoșilor
a fost supus pedepsei în înțelesul ei
general și că el atribuie aceste nelegiuiri
nu atît strămoșilor săi mai apropiați, cît
celor mai îndepărtați.

Et Apostolus cum dixisset: « Iterum
revertimini in id ipsum, etc., »
(Corinth. I, cap VII, v.5) tandem ad-
jungat: « Hoc autem secundum in-
dulgentiam dico, non secundum
imperium, »: magis nos auctoritate
quam ratione videntur constringere,
ut ipsam scilicet carnis delecta-
tionem peccatum fateamur; non
enim in fornicatione, sed in matrimo-
nio David conceptum fuisse constat;
nec indulgentia, hoc est, venia, ut
asserunt, intercedit, ubi culpa peni-
tus absistit. Quantum vero mihi
videtur quod ait David, in iniquita-
tibus vel peccatis fuisse se concep-
tum, nec addidit quorum, generalem
originalis peccati maledictionem in-
duxit, qua videlicet unusquisque ex
culpa propriorum parentum damna-
tioni subijcitur, juxta illud quod alibi
scriptum est: « Nemo mundus a
sorde, nec infans unius diei si sit vita
ejus super terram. » Ut enim beatus
meminit Hieronymus, et manifesta
ratio habet, quamdiu anima infantili
ætate constituta est, peccato caret.
Si ergo a peccato munda est, quo-
modo sordibus peccati immunda
est, nisi quia hoc de culpa, illud intel-
ligendum est de pœna? Culpam
quippe non habet ex contemptu Dei,
qui quidem quid agere debeat, non-
dum ratione percipit; a sorde tamen
peccati priorum parentum immunis
non est, a qua jam pœnam contra-
hit, etsi non culpam, et sustinet in
pœna quod illi commiserunt in
culpa. Sic cum ait David, in iniqui-
tibus vel peccatis se esse concep-
tum, generali sententiæ damnationis
ex culpa propriorum parentum se
conspexit esse subjectum; nec tam
ad proximos parentes, quam ad pri-
ores hæc delicta retorsit.

Quod vero Apostolus indulgentiam dixit, non ita, ut volunt, est accipendum, ut indulgentiam permissionis veniam dixerit peccati. Tale quippe est quod ait: «secundum indulgentiam, non secundum imperium; » ac si diceret: secundum permissionem, non secundum coactionem. Si enim volunt conjuges, et pari consensu decreverint, abstinere possunt penitus ab usu carnis, nec per imperium ad eum sunt cogendi. Quod si non decreverint, indulgentiam habent, hoc est, permissionem ut a vita perfectiore in usum declinent laxioris vitæ. Non ergo Apostolus hoc loco indulgentiam intellexit veniam peccati, sed permissionem laxioris vitæ pro evitacione fornicationis, ut inferior vita peccati magnitudinem præveniret, et minor esset in meritis, ne major fieret in peccatis. Hæc autem ad hoc induximus ne quis volens forte omnem carnis delectationem esse peccatum, diceret ex actione ipsum peccatum augeri, cum quis videlicet consensum ipsum animi in exercitium duceret operationis, ut non solummodo consensu turpitudinis, verum etiam maculis contaminaretur actionis, tanquam si animam contaminare posset, quod exterius in corpore fieret. Nihil ergo ad augmentum peccati pertinet qualiscumque operum executio, et nihil animam nisi quod ipsius est, coinquinat, hoc est, consensus quem solummodo peccatum esse diximus in voluntate, eam præcedentem, vel actionem operis subsequentem.

Ceea ce Apostolul a numit pe bună dreptate *răscumpărare* nu trebuie înțeles după cum ar voi unii, anume că vina păcatului ar fi răscumpărarea îngăduinței. Ceea ce afirmă el este într-adevăr conform îngăduinței și nu conform constrângerii.

Căci dacă soții vor și ar hotărî-o printr-un consens mutual, ar putea să se abțină cu totul de la plăcerea trupească și în acest caz nu ar trebui nicidecum să fie constrinși. Dar chiar dacă nu hotărăsc aceasta, ei totuși beneficiază de iertare, adică: ei au îngăduința de a se abate de la o viață mai desăvârșită în folosul unei vieți mai destinsă. Așadar, prin cuvintele de mai sus, Apostolul nu a înțeles vina păcatului - vorbind de iertarea păcatului - ci îngăduirea unei vieți mai destinsă pentru evitarea preacurviei: astfel o viață mai simplă poate preveni sporirea păcatului, după cum e preferabil să fie nesemnificativă prin mărime, decît să devină prea celebră prin păcate. Acestea le-am introdus aici ca nu cumva cel ce vrea ca orice desfătare trupească să însemene un păcat, să poată afirma că păcatul sporește prin făptuire; aceasta s-ar putea întâmpla deoarece același consideră că în modul cel mai evident consensul spiritului conduce la făptuirea propriu-zisă, mai mult chiar consimțirea rușinii și murdăriile făptuirii ar moliși sufletul, de parcă acesta ar putea fi influențat de ceea ce se află în afara lui, adică în corp. Deci nimic nu ține de sporirea păcatului și, indiferent care ar fi împlinirea făptuirilor¹⁰, nimic nu poate încovoia sufletul, în afară de ceea ce îi aparține la propriu, mai precis consimțirea - singura pe care am numit-o păcat, fie prin voința ce depășește sufletul, sau însoțește îndeplinirea lucrării.

După cum adesea se și întâmplă, nu păcătuim nici chiar atunci când vrem sau facem ceea ce nu se cuvine. În schimb, după cum am arătat în parte și mai înainte, consimțirea este cea care generează păcatul; evident, în cazul voinței fără consimțire trebuie arătat că acela care ajunge să dorească femeia văzută sau fructele altuia, nu este totuși tîrît spre consimțire, după cum nici cel ce și-a ucis fără de voie stăpînul, nu putea fi condus de o consimțire rea dacă nu exista dorința de rău. De altfel, eu consider că nimeni nu se poate ascunde de cele ce nu ar trebui să existe, deși ele există adesea departe de păcat, adică atunci când sînt săvîrșite prin forța împrejurărilor sau din neștiință. E ca și cînd o femeie forțată de o anumită împrejurare, s-ar culca cu bărbatul alteia; sau un bărbat care, amăgit în vreun fel, s-ar culca cu o femeie considerînd-o ca fiindu-i soție; sau cineva care ar ucide din considerentul greșit de a crede că el trebuie să ucidă ca judecător.

Așadar, nu este un păcat s-o dorești pe soția altuia, sau să te culci cu ea, ci mai degrabă să consimți la această dorință și făptuire, consimțire pe care legea o numește dorință cînd afirmă: „Să nu dorești” (Deuteronom, V, 21). Căci în *a dori* ceea ce nu putem evita sau, după cum am spus, în ceea ce nu păcătuim, nu trebuie să fim împiedicați, ci să fim de acord. Astfel trebuie înțeles și ceea ce spune Domnul: „Cine va privi femeia spre a o dori” (Matei, V, 28); adică acela care va privi astfel încît să alunece în consimțirea dorinței, acela preacurvește „în inima sa” (Matei, V, 28), chiar dacă în fapt nu a preacurvit: adică are măr-turia păcatului, chiar dacă acesta e deo-camdată lipsit de efect.

Etsi enim velimus vel faciamus quod non convenit, non ideo tamen peccamus, cum hæc frequenter sine peccato contingant; sicut e converso, consensus sine istis, sicut jam ex parte monstravimus: de voluntate quidem sine consensu in eo qui inclit in concupiscentiam visæ mulieris, sive alieni fructus, nec tamen ad consensum pertractus est; de consensu vero malo sine mala concupiscentia, in illo qui invitus dominum suum interfecit.

De his autem quæ fieri non debent quam sæpe absque peccato fiant, cum per vim scilicet, aut ignorantiam committantur, neminem latere arbitror: veluti si quæ vim passa, cum viro alterius concubuerit; vel aliquis quoquo modo deceptus, cum ea dormierit, quam uxorem putavit; vel eum per errorem occiderit, quem a se tanquam a iudice occidendum credidit. Non est itaque peccatum uxorem alterius concupiscere, vel cum ea concumbere, sed magis huic concupiscentiæ, vel actioni consentire, quem profecto consensum concupiscentiæ lex concupiscentiam vocat, cum ait: «Non concupisces;» (Deut., cap V, v.21) non enim concupisces, quod vitare non possumus, vel in quo, ut dictum est, non peccamus, prohiberi debuit, sed assentire illi. Sic et illud intelligendum est, quod ait Dominus: «Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam;» (Matth., cap V, v.28) hoc est: qui viderit sic, ut in concupiscentiæ consensum incidat, «jam mœchatus est in corde suo» (Matth., cap.V, v.28) etsi non mœchatus sit in opere; hoc est, jam peccati reatum habet, etsi adhuc effectu caret.

Etsi diligenter consideremus, ubicumque opera sub præcepto, vel prohibitione concludi videntur, magis hæc ad voluntatem, vel consensum operum, quam ad ipsa opera referenda sunt: alioquin nihil quod ad meritum pertineat, sub præcepto poneretur; et tanto minus præceptione sunt digna, quanto minus in nostra potestate sunt constituta. Multa quippe sunt, a quibus operari prohibemur, voluntatem vero semper et consensum in nostro habemus arbitrio. Ecce Dominus ait: «Non occides. Non Falsum testimonium dices.» (Deut., cap. V, 17 et 20) Quæ si de operatione tantum, ut verba sonant, accipiamus, nequaquam reatus interdicitur, nec culpa sic prohibetur, sed actio culpæ. Non enim hominem occidere peccatum est, nec concumbere cum aliena uxore, quæ nonnunquam absque peccato committi possunt: neque enim ille qui falsum testimonium vult dicere, vel etiam in dicendo consentit, dummodo illud non dicat, quacumque de causa reticens, reus legis efficitur, si prohibitio hujusmodi de opere, sicut verba sonant, accipiatur. Non enim dictum est, ut non velimus falsum testimonium dicere, vel ne in dicendo consentiamus, sed solummodo, ne dicamus. Aut cum lex prohibet, ne sorores nostras ducamus, vel eis permisceamur, nemo qui hoc præceptum servare possit, cum nemo sorores suas recognoscere queat; nemo, inquam, si de actu potius quam de consensu prohibitio fiat.

Chiar dacă am cerceta cu grijă și ni s-ar părea că făptuirile nu sînt întotdeauna reunite sub puterea preceptului sau a interdicției, ele trebuie raportate mai curînd la voință sau la consimțirea făptuirilor decît la făptuiri în sine: altmînter, ceea ce se raportează la merit nu trebuie pus pe seama preceptului; și cu atît mai puțin sînt demne de învățătură unele făptuiri, cu cît mai mică determinare au ele în putința noastră.

Există multe lucruri de la a căror făptuire sîntem împiedicați, dar dorința și chiar consimțirea le avem mereu în bunul plac personal. Iată ce spune Domnul: „Să nu ucizi. Să nu depui mărturie falsă.” (Deuteronom, V, 17.20). Dacă în legătură cu făptuirea trebuie să înțelegem după cum sună cuvintele, înseamnă că starea de vinovăție nu este cu nimic interzisă și nici greșeala nu este împiedicată astfel, ci făptuirea ei.

Deci nu este un păcat să ucizi un om, nici să te culci cu soția altuia - fapte ce pot fi săvîrșite uneori departe de orice păcat; în același sens și cel care vrea să depună mărturie falsă sau consimte depunînd-o va fi un martor al legii, dacă mărturia îi este acceptată, desigur cu condiția să nu o facă doar pentru a trece, dintr-un anumit motiv, altceva sub tăcere¹¹. În fond nu s-a spus să nu vrem să depunem mărturie falsă, sau să nu consimțim depunînd-o, ci doar să n-o depunem; sau, chiar dacă legea ne împiedică să ne căsătorim cu surorile noastre ori să ne împreunăm cu ele, totuși nimeni nu ar putea să se supună interdicției amintite, dacă nu ar fi în stare să își recunoască surorile: zic *nimeni*, presupunînd că interdicția este legată mai curînd de actul în sine decît de consimțire.

Dar dacă se întâmplă ca din neștiință cineva să-și ia de soție propria soră, se poate considera că el nesocotește preceptul pentru că face ceea ce legea i-a interzis să facă? S-ar zice că nu; deoarece nu a consimțit nesocotirii prin ceea ce a săvârșit fără știință; tot astfel, nu trebuie numit nesocotit cel ce face ceea ce este interzis, ci acela care consimte la ceea ce știe că îi este interzis. Deci, interdicția trebuie înțeleasă în legătură cu consimțirea și nu cu făptuirea; astfel, când se spune „să nu faci una sau alta” înseamnă să nu consimți a făptui una sau alta; adică, e ca și cum s-ar spune: „să nu-ți asumi ceva cu bună știință”. Acestea le are în vedere și fericitul Augustin când cugetînd pe îndelete și raportînd orice păcat sau interdicție (sau cu atît mai multă dorință) mai curînd la bunătate decît la făptuirile propriu-zise, spune: „Legea nu ne învață nimic altceva decît bunătate, și nu împiedică nimicdecît dorința”. Totîn legătură cu acesta spune Apostolul: „Întreaga lege se împlinește într-o singură zicere: iubește-ți aproapele ca pe tine însuși” (Romani, XIII, 8.10). Și din nou: „Plinătatea legii este iubirea” (ibidem).

Desigur că a-i da pomană celui lipsit nu duce la vreun merit, după cum nici bunătatea care te determină să împarți; nici prezența voinței, când lipsește posibilitatea și nici păstrarea în tine a posibilităților de a face când ești veșnic împiedicat de împrejurări.

Se știe desigur că făptuirile sînt săvîrșite în modul cel mai inegal de către oamenii buni ca și de cei răi, dată fiind intenția care îi separă. Evident că, după cum amintește mai sus citatul doctor¹², în ceea ce îl vedem pe Dumnezeu Tatăl și pe Dumnezeu Iisus Hristos, îl vedem și pe Iuda trădătorul.

Cum itaque accidit, ut quis per ignorantiam ducat sororem suam, nunquid transgressor præcepti est, quia facit quod facere lex prohibuit? Non est, inquires, transgressor, quia transgressioni non consensit in eo quod ignoranter egit. Sicut ergo transgressor non est dicendus qui facit quod prohibetur, sed qui consentit in hoc quod constat esse prohibitum: ita, nec prohibitio de opere, sed de consensu est accipienda, ut videlicet cum dicitur: «Ne facias hoc vel illud,» tale sit: Ne consentias in hoc vel illo faciendo; ac si dicatur: «Ne scienter hoc præsumas.» Quod et Beatus diligenter considerans Augustinus, omne peccatum vel prohibitionem ad charitatem seu cupiditatem potius quam ad opera reducens, ait: «Nihil præcipit lex nisi charitatem, et nihil prohibet nisi cupiditatem.» Unde et Apostolus: «Omnis lex, inquit, in uno sermone completur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.» (Rom., cap. XIII, v.8 et 10) Et rursum: «Plenitudo legis est dilectio.» Nihil quippe ad meritum refert, utrum elemosynam indigenti tribuas, et te paratum tribuere charitas faciat; et præsto sit voluntas cum desit facultas; nec in te remaneat facere quod potes, quocumque præpediaris casu. Constat quippe opera quæ fieri convenit, aut minime æque a bonis, sicut a malis hominibus geri, quos intentio sola separat. In eodem quippe facto, ut prædictus Doctor meminit, in quo videmus Deum Patrem et Dominum Jesum-Christum, videmus et Judam proditorem.

Facta quippe est a Deo Patre traditio Filii; facta est et a Filio; facta est et a proditore illo: cum et «Pater Filium tradidit et Filius seipsum,» (Rom., cap. VIII, v.32) ut Apostolus meminit, et Judas magistrum. Fecit ergo proditor quod et Deus; sed nunquid ille bene fecit? Nam etsi bonum, non utique bene, vel quod ei prodesse debuerit. Non enim quæ fiant, sed quo animo fiant, pensat Deus; nec in opere sed in intentione meritum operantis, vel laus consistit. Sæpe quippe idem a diversis agitur: per justitiam unius et per nequitiam alterius: ut si unum reum duo suspendant, ille quidem zelo justitiæ, hic antiquæ odio inimicitiae, et cum sit suspensionis eadem actio, et utique quod bonum est fieri, et quod justitia exigit, agant, per diversitatem tamen intentionis idem a diversis fit, ab uno male, ab altero bene.

Quis denique ipsum diabolum nihil facere ignoret, nisi quod a Deo facere permittitur, cum vel iniquum punit pro meritis; vel ad purificationem, vel ad exemplum patientiæ justum aliquem permittitur affligere? Sed quia id quod agere eum Deus permittit, nequitia sua stimulante agit, sic potestas ejus bona dicitur vel etiam justa, ut voluntas ejus semper sit injusta. Hanc enim a Deo accipit, illam a se habet. Quis etiam electorum in his quæ ad opera pertinent, hypocritis potest adæquari?

Desigur că trădarea Fiului a fost săvîrșită de Dumnezeu Tatăl, dar și de Fiul însuși, precum și de acel trădător; căci după cum „Tatăl și-a trădat Fiul, și Fiul pe sine însuși” (Romani, VIII, 32; Galateni, II, 21), amintește Apostolul, tot astfel și Iuda și-a trădat Învățătorul.

Așadar, trădătorul a făcut ceea ce a făcut și Dumnezeu; dar a făcut el oare bine? căci presupusul bine ar fi trebuit să-i fie de folos. Dumnezeu însă nu le cîntărește pe cele ce se fac în general, ci pe cele ce devin în spirit; vina sau meritul făptuitorului nu se află în făptuire, ci în pregîndirea ei.

Adesea, persoane diferite acționează identic: una prin dreptate, alta prin ticăloșie; ca și cînd doi oameni ar spînzura un acuzat, făcînd-o însă, unul - din zel justițiar, iar celălalt din ura pornită de o veche dușmănie; deși actul spînzurării este unul și același, fiecare din cei doi înfăptuind ceea ce este bine să se facă și ceea ce stabilește justiția, totuși această identitate devine una diferențiată, primind un sens bun în privința unuia, și unul rău în privința celuilalt.

În fond, cine nu știe că însuși diavolul nu face decît ceea ce îi este permis de la Dumnezeu, fie cînd îl pedepsește pe cel nedrept - conform vinei sale, fie cînd dîndu-i-se voie - îl zdrobește pe cel drept, ca exemplu de pătimire și purificare?

Dar, pentru că Dumnezeu îi permite să facă acestea, el acționează prin propria lui ticăloșie care îl îmboldește, astfel încît puterea lui este numită bună, chiar dreaptă, în timp ce voința îi este mereu nedreaptă; căci una o primește de la Dumnezeu, iar pe cealaltă o are din sine însuși. Căci cine, dintre cei ce discern în legătură cu făptuirile, poate fi comparat cu ipocriții?

Cine oare suportă sau acționează dintr-o iubire de Dumnezeu afit de mare precum dorința de laude din partea oamenilor? În sfârșit, cine nu cunoaște cele ce Dumnezeu le împiedică să devină, adică să fie făptuite sau să trebuiască să fie făcute? Pe unele, dimpotrivă, ni le arată pe față, și cu toate acestea, nu există un acord deplin asupra existenței lor.

Iată, cunoaștem o bună parte din faptele Sale minunate, despre care însă, atunci când vindeca infirmități, a oprit să se facă dezvăluiri - ca un exemplu de umilită; aceasta ca nu cumva cineva să-și dorească gloria dintr-o favoare asemănătoare celei atribuite Lui. Totuși cei care se bucurau de acele binefaceri, nu încetau să le dea pe față spre cinstirea făptuitorului lor care îi oprise să le dezvăluie; s-a și scris despre acestea: „Cu cât îi învăța pe aceia să nu spună, cu afit mai mult le făceau ei cunoscute”, și alte asemănătoare.

Oare îi vei judeca precum pe vinovații de nesocotință, pe cei care au acționat împotriva învățaturii primite, făcînd-o chiar cu bună știință? Ce altă scuză să aibă ei în fața nesocotinței, decît că nu au făcut nimic din dispreț față de cel ce-i învăța, hotărînd să făptuiască totul spre cinstirea aceluia? Mărturisește, te implor, dacă crezi cumva că Hristos a propovăduit ceea ce nu trebuia, sau aceia au lăsat să le scape ceva ce trebuia ținut ascuns.

E bine că oamenii au fost învățați și în legătură cu ceea ce nu e bine să existe. Legat de Avraam, de exemplu, îl vei învinui pe Dumnezeu pentru că l-a învățat întîi să-și sacrifice fiul, pentru ca apoi tot El să-i interzică aceasta. Oare nu l-a învățat Dumnezeu corespunzător despre existența a ceea ce nu era bine să fie făcut?

Quis tanta sustinet vel agit amore Dei, quanta illi cupiditate humanæ laudis? Quis denique nesciat nonnunquam ea quæ Deus prohibet fieri, recte geri, vel esse facienda: sicut e contrario, non nulla quandoque præcipi, quæ tamen minime convenit? Ecce enim non nulla ejus novimus miracula, quibus cum infirmitates curaverit, revelari prohibuit ad exemplum scilicet humilitatis, ne quis forte de gratia sibi collata simili gloriam appeteret. Nec tamen minus illi qui beneficia illa susceperant, publicare illa cessabant, ad honorem scilicet ejus, qui et illa fecerat, et revelari prohibuerat: de qualibus scriptum est: «Quanto eis præcipiebat ne dicerent, tanto plus prædicabant, etc.» (Marc., cap. VII, v.36) Nunquid tales reos transgressionis judicabis, qui contra præceptum quod acceperant egerunt, atque hoc etiam scienter? Quis eos excuset a transgressionem, nisl quia nihil egerunt per contemptum præcipientis, quod ad honorem ipsius facere decreverunt? Dic, obsecro, si præcepit Christus quod præcipiendum non fuit, aut si illi dimiserunt, quod tenendum fuit? Fuit bonum præcipi, quod non fuit bonum fieri. Utique et in Abraham accusabis Dominum, cui primum præcepit de immolando filio, quod postmodum ipse inhibuit. Nunquid non bene præcepit Deus id fieri, quod non erat bonum fieri?

Si enim bonum, quomodo postea prohibitum? Si autem idem et bonum fuit præcipi, et bonum prohiberi, nec enim quicquam absque rationabili causa Deus permittit, nedum facere consentit, vides quia sola intentio præcepti, non actio facti Deum excusat, cum id bene præcepit, quod non est bonum fieri. Non enim Deus ad hoc intendebat, vel agi præcipiebat, ut Abraham filium immolaret; sed ut ex hoc maxime obdientia ejus, et constantia fidei vel amoris in eum probaretur, et in exemplo nobis relinqueretur. Hoc quippe patenter et Dominus ipse postmodum profitetur cum ait: «Nunc cognovi quod timeas Dominum;» (Genes., cap. XXII, v.12) ac si aperte diceret: Ad hoc istud tibi præcepi ad quod te paratum exhibulsti; ut ab aliis facerem cognosci, quod ante secula de te ipse cognoveram. Recta igitur hæc intentio Dei fuit in facto quod rectum non fuit; et sic recta prohibitio ejus in illis quæ diximus, quæ ad hoc prohibuit, non ut prohibitio teneretur, sed ut vitandæ inanis gloriæ nobis infirmis exempla darentur. Præcepit itaque Deus quod fieri bonum non fuit; sicut e contrario prohibuit, quod fieri bonum fuit. Et sicut ibi excusat eum intentio, ita et hic eos, qui præceptum opere non impleverunt. Sciebant quippe non ob hoc eum præcepisse, ut teneretur, sed ut prædictum exemplum præponeretur.

Căci dacă ar fi fost într-adevăr un bine, cum să i-l fi interzis ? Dacă observi că același bine ce ți-a fost transmis prin învățătură, îți este interzis, (căci Dumnezeu nu permite nimic în afara unei cauze raționale, dară-mi-te să consimtă la făptuire) explicația întîmplării stă în faptul că nu actul făptuirii, ci singură intenția învățăturii este cea care-l scuză pe Dumnezeu cînd ne învață ce nu este bine să se facă; Dumnezeu nu-l învață, sau nu intenționa să-l facă pe Avraam să-și sacrifice fiul; ci voia să pună la încercare în cel mai înalt grad supunerea acestuia, statornicia credinței și iubirii lui față de El, printr-o întîmplare care să ne rămînă și nouă ca exemplu. Tocmai aceasta o mărturisește cu limpezime Dumnezeu cînd spune: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu” (Geneza, XXII, 12); ca și cum ar zice pe față: Te-am învățat tocmai ceea ce tu ai lăsat să se vadă că ești gata să făptuiești, ca prin aceasta să fac să fie cunoscut și de ceilalți ceea ce însumi știam despre tine încă înaintea veacurilor.

Așadar a fost dreaptă intenția lui Dumnezeu în acest fapt nedrept însă; a fost dreaptă de asemenea și împiedicarea lui Avraam de la cele arătate deja, și aceasta nu în scopul impunerii unei interdicții, ci pentru a ne oferi un exemplu despre ocolirea unei neputincioase glorii deșarte. Și astfel, Dumnezeu ne-a învățat care bine n-a fost să fie făptuit, împiedicînd deci facerea binelui. Și, după cum intenția îl scuză pe Dumnezeu în aceasta, tot astfel îi iartă ea și pe cei care mai tîrziu n-au împlinit învățătura prin faptă.

Știau desigur că prin cele arătate mai sus, El voia să dea tocmai un exemplu, nu să le impună învățătura constrîngerii.

Și astfel, tocmai prin voința sănătoasă a credinciosului, nu l-au disprețuit ci au înțeles să nu i se împotrivescă.

Așadar, dacă avem în vedere mai mult făptuirea decât intenția, vom vedea că uneori nu numai că vrem să devenim potrivnici învățaturii lui Dumnezeu, dar chiar făptuim ceva cu bună știință, fără vreo vină a păcatului; aceasta nu trebuie însă numită voință sau făptuire rea, deoarece în respectiva înfăptuire nu ne slujim de învățatura lui Dumnezeu. Când intenția nu este în dezacord cu intenția învățătorului, făptuirea devine o învățătură. Astfel, intenția celui ce ne poruncește îl scuză pe el însuși, deoarece ne-a învățat despre făptuirea a ceea ce se consideră că nu trebuie făcut; în consecință, intenția bunătații îl scuză și pe cel ce posedă această învățătură.

Deci, ca să adun pe scurt cele spuse mai sus, voi arăta că patru sînt cele evidențiate pentru a fi apoi rînd pe rînd comentate: viciul spiritului - care ne înclină spre săvîrșirea păcatului, apoi păcatul însuși - pe care l-am considerat conștînd din: consimțirea la rău sau în disprețul față de Dumnezeu; în sfîrșit, voința de rău și făptuirea lui.

După cum nu este același lucru a *voi* cu a *împlini voința*, tot astfel nici a *păcătui* nu e același lucru cu a *înfăptui* păcatul pînă la capăt. Despre consimțirea spiritului prin care păcătuiam, trebuie să cugetăm ca și în legătură cu desăvîrșirea făptuirii; adică, ceea ce mai întîi am consimțit, împlinim apoi prin făptuire. Așadar, cînd afirm că păcatul sau ispita sînt duse pînă la capăt prin trei modalități, adică prin desfătare, sugestie și consimțire, trebuie înțelese următoarele: prin aceste trei sîntem atrași la făptuirea păcatului, așa cum s-a întîmplat și cu strămoșii noștri.

Salva itaque voluntate jubentis, non eum contempserunt, cujus voluntati se non esse contrarios intellexerunt.

Si ergo opera magis quam intentionem pensemus, videbimus non nunquam contra praeceptum Dei non solum velle fieri, verum etiam fieri aliquid, et hoc scienter, sine ullo reatu peccati; nec malam voluntatem vel actionem ideo esse dicendam, quia praeceptum Dei non servat in opere, cum a voluntate praecipientis non discrepat ejus intentio cui praeceptio fit. Sic enim intentio jubentis excusat ipsum, qui praecipit fieri quod tamen minime convenit fieri: ita et eum cui fit praeceptio, excusat charitatis intentio.

Ut ergo brevi conclusione supra dicta colligam, quatuor sunt quæ praemisimus, ut ab invicem ipsa diligenter distingueremus: vitium scilicet animi, quod ad peccandum pronos efficit; ac postmodum ipsum peccatum, quod in consensu mali, vel contemptu Dei statuimus, deinde mali voluntatem malique operationem. Sicut autem non idem est velle, quod voluntatem implere, ita non idem est peccare, quod peccatum perficere. Illud quippe de consensu animi, quo peccamus, hoc de effectu operationis est accipiendum, cum videlicet illud, in quo prius consensimus, opere implemus. Cum ergo peccatum, vel tentationem tribus modis dicimus peragi, suggestionem scilicet, delectationem, consensu, ita est intelligendum, quod ad operationem peccati per hæc tria frequenter deducimur, sicut in primis contingit parentibus.

Persuasio quippe diaboli præces-
sit, cum ex gustu vetitæ arboris
immortalitatem promisit; delectatio
successit, cum mulier videns lig-
num pulchrum et ipsum intelligens
suave ad vescendum, in concupis-
centiam ejus exarsit, cibi volup-
tate, quam credebat correpta.
Quæ cum reprimere concupiscen-
tiam deberet, ut præceptum ser-
varet, consentiendo in peccatum
tracta est. Quod etiam peccatum
cum per pœnitentiam deberet cor-
rigere, ut veniam mereretur, ipsum
denique consummavit in opere; et
ita tribus gradibus ad perpetrân-
dum peccatum incessit. Sic et nos
frequenter non ad peccandum,
sed ad peccati perpetrationem, iis-
dem passionibus pervenimus,
suggestione scilicet, hoc est, ex-
hortatione alicujus non aliquid in-
citantis ad exterius agendum quod
non convenit. Quod quidem agere
si delectabile noverimus, ante ip-
sum etiam factum ipsius facti
delectatione mens nostra corripit-
tur, et in ipsa cogitatione per delec-
tationem tentamur. Cui videlicet
delectationi dum assentimus per
consensum, peccamus. His tan-
dem tribus ad operationem peccati
pervenimus.

Sunt qui suggestionem carnis, eti-
amsi persona suggerens desit,
comprehendi nomine suggestionis
velint, veluti si quis visa muliere, in
concupiscentiam ejus incidat. Sed
hæc profecto suggestio nihil aliud
quam delectatio videtur esse
dicenda;

Puterea de convingere a diavolului s-a
arătat desigur atunci cînd, îndemnînd
la degustarea fructului oprit, a promis
nemurirea; a urmat desfătarea, cînd fe-
meia, aprinsă de pofta mîncării care o
copleșea și vîzînd copacul frumos, a
înțeles cît de plăcută e hrana oferită de
el. Deși ar fi trebuit să-și înlătore această
dorință pentru a servi învățătura lui
Dumnezeu, ea a fost tîrîtă în păcat prin
consimțire¹³. Acest păcat, deși ar fi tre-
buit îndreptat prin pocăință pentru a
merita iertarea, s-a împlinit în cele din
urmă prin făptuire; și astfel a căzut ea
prin cele trei trepte în ducerea pînă la
capăt a păcatului.

Astfel ajungem și noi adesea să
păcătuiim, sau la împlinirea păcatului
prin aceleași patimi, mai precis prin
sugestie, adică prin îndemnul altcuiva -
nu neapărat din afară - care ne invită la
făptuirea a ceea ce nu este permis. Căci
dacă recunoaștem ca încîntător ceea ce
făptuim, înseamnă că gîndirea noastră a
fost sedusă de desfătare încă înaintea
făptuirii; și astfel sîntem ispitiți prin
desfătare în însuși actul cugetării.
Păcătuiim desigur deja în timp ce con-
simțim la această desfătare. În cele din
urmă ajungem prin cele trei trepte la
făptuirea păcatului.

Sînt unii care, chiar în absența per-
soanei ce le sugerează ispita trupului, ar
vrea ca aceasta să fie cuprinsă în chiar
denumirea sugestiei, ca de pildă cînd
cineva de îndată ce vede o femeie ar și
cădea în pofta pentru ea. Această suges-
tie se pare că nu trebuie numită altfel
decît desfătare.

Această desfătare, ca fapt necesar, și altele asemănătoare amintite de mine mai sus, sînt numite *ispită omenească* de către Apostol, atunci cînd spune: „Să nu vă cuprindă decît ispita omenească. Dumnezeu credincios nu ar suporta să fiți puși la încercare dincolo de cîtă putere aveți; va face însă o dată cu ispita și ieșirea din ea, încît s-o puteți răbda.” (I, Corinteni, X, 13).

În general, fie că e voință, fie consimțire, este numită *ispită* orice înclinație a spiritului către făptuirea celor necuvenite. Ispita este numită pe bună dreptate *omenească* căci fără de ea slăbiciunea omenească ar putea subzista cu greu sau chiar deloc; precum dorința trupească, sau orice dorință de hrană delicioasă, adică cele de care cerea să fie eliberat cel ce spune „Doamne, scoate-mă din nevoile mele.” (Psalm, XXIV, 17); adică, pornind de la aceste ispitiri ale dorințelor, apărute ca naturale și necesare, să nu fim tîrșiți spre consimțire; mai precis, să fim de-a dreptul lipsiți de ele în viața aceasta plină de ispite, pînă la sfîrșitul ei. Așadar, ceea ce spune Apostolul „Să nu vă cuprindă decît ispita omenească” este identic, ca idee, cu: dacă spiritul este înclinat, după cum am spus, către acea desfătare care este ispita omenească, aceasta nu trebuie să-l tîrască pînă la consimțirea păcătoasă. Dar, dacă ar întreba cineva, prin care virtute a noastră am putea rezista acelor dorințe? i s-ar răspunde „Dumnezeu credincios care nu ar suporta să fiți ispițiți”, ca și cum i s-ar spune: mai curînd trebuie să credem în Acela, decît să facem presupuneri despre noi, în Acela care promițîndu-ne ajutor este sincer în toate cele promise, ceea ce înseamnă că este credincios; adică, trebuie dovedită în mod evident credința în legătură cu toate.

quam quidem delectationem quasi necessariam factam et cæteras hujusmodi, quas non peccatum esse supra meminimus, humanam tentationem Apostolus vocat cum ait: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis sustinere.» (Corinth., I, cap. X, v.13) Tentatio autem generaliter dicitur quæcumque inclinatio animi ad aliquid agendum quod non convenit, sive illa voluntas sit, sive consensus. Humana vero tentatio dicitur, sine qua jam humana infirmitas vix aut nunquam subsistere potest, ut concupiscentia carnalis, vel delectabilis cibi desiderium, a quibus se liberari postulabat qui dicebat: «De necessitatibus meis erue me, Domine;» (Psalm., XXIV, v.17) hoc est, de his tentationibus concupiscentiarum, quæ quasi naturales ac necessariae jam factæ sunt, ne ad consensum pertrahant, vel vita ista, plena tentationibus, finita, prorsus eis caream. Quod ergo ait Apostolus: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana,» consimilis sententia est ac si diceret: Si inclinatur animus ex delectatione quæ est, ut diximus, humana tentatio, non usque ad consensum pertrahat, in quo peccatum consentit. Quod quasi aliquis quæreret, qua nostra virtute concupiscentiis istis possemus resistere? Fidelis, inquit, Deus qui non patietur vos tentari. Tanquam si diceret: De ipso potius est confidendum, quam de nobis præsumendum, qui nobis auxilium promittens, in omnibus verax est promissis, quod est, eum fidelem esse, ut et scilicet de omnibus adhibenda sit fides.

Tunc vero non patitur nos tentari supra id quod possumus, cum per misericordiam suam ita hanc tentationem humanam temperat, ut non plus ad peccatum premat, quam perferre possimus, ei videlicet resistendo. Tunc autem insuper hanc ipsam tentationem nobis convertit ad commodum, dum per eam sic nos exercert, ut deinceps cum occurrerit, minus gravare possit, et jam minus impetum hostis timeamus, de quo jam triumphavimus et perferre novimus. Omnis quippe pugna quam nondum experti sumus, gravius sustinemus et amplius formidamus. Cum vero in consuetudinem victoribus venerit, pariter virtus ejus et metus evanescit.

Atunci într-adevăr nu ne va mai chinui ispita peste ceea ce putem, cînd prin mila Lui va domoli această ispită ome-nească astfel, încît ea nu ne va mai împinge către păcatul pe care l-am putea desăvîrși, ci îi vom rezista. Atunci ne va întoarce, totuși către această ispită și ne va pune la încercare prin ea, spre binele nostru, tocmai pentru ca, ocolită fiind de la început, să nu poată deveni copleșitoare; pentru ca astfel, să ne temem mai puțin de năvala dușmanului pe care l-am învins și pe care am învățat totodată să-l îndurăm pînă la capăt.

Orice luptă pe care încă nu am încercat-o, o suportăm mai greu și ne este frică de ea. Cînd însă ea ne intră în obicei ca unor învingători, virtutea ei, la fel ca și teama, începe să se risipească.

CAPITOLUL IV

Despre sugestiiile demonilor

Există nu numai sugestii ale oamenilor, ci și ale demonilor; și aceștia ne îndeamnă adesea la păcat, nu atât prin vorbe cât prin fapte.

Pricepuți în privința naturii lucrurilor, atât prin perspicacitatea spiritului înăscut cât și prin îndelungata experiență (fapt pentru care demonii sînt numiți și *cunoscători*), ei cunosc puterile naturale prin care slăbiciunea omenească poate fi dirijată cu ușurință către feluritele tulburări. Astfel, cu îngăduința lui Dumnezeu, îi duc adesea pe unii la lîncezeală, după care acelora care le-o cer, le oferă remedii. De multe ori, încetînd să-i mai rănească pe aceia, sînt luați drept vindecători. De altfel în Egipt li s-a îngăduit să făptuiască o serie de lucruri împotriva lui Moise și încă în mod miraculos, prin intermediul magilor, ba chiar prin acea putere naturală a lucrurilor pe care o cunoșteau. Totuși ei nu trebuie considerați creatori, cât, mai degrabă, îngrijitori ai faptelor; la fel cum cel care, urmînd scrierea lui Vergilius¹⁴, (Georgice) se străduiește muncind să crească albinele, trebuie numit *îngrijitor al naturii* și nu creatorul albinelor, la fel și cînd îngrijește trupul taurului¹⁵.

CAPUT IV

De suggestionibus dæmonum.

Sunt autem suggestiones non solum hominum, sed et dæmonum: quia et isti non nunquam ad peccatum nos incitant non tam verbis quam factis. Periti quippe naturæ rerum tam ingenii subtilitate, quam longa experientia, (unde et dæmones, hoc est, scientes sunt appellati) noverunt vires rerum naturales, unde ad libidinem, vel ad cæteros impetus humana infirmitas facile possit commoveri. Sic et in languorem, Deo permittente, nonnunquam aliquos mittunt, ac postmodum supplicantibus sibi remedia conferunt, et frequenter cum cessant lædere, curare creduntur. Denique in Ægypto multa contra Moysem mirabiliter operari per magos sunt permissi, ac quidem naturali vi rerum, quam noverunt, non tam eorum quæ faciebant creatores dicendi quam compositores: velut si quis juxta documentum Virgillii, (Georg., lib. IV, v.310) tunsa carne tauri apes inde fieri laborando efficeret, non tam apum creator quam naturæ præparator dicendus esset.

Ex hac itaque rerum peritia quam habent in earum naturis dæmones nos in libidinem, vel cæteras animi passiones commovent, quacumque arte nobis ignorantibus eas ad-movendo, sive in gustu, sive in stratu eas ponendo, vel quolibet modo eas interius vel exterius collo-cando. Multæ quippe sunt in herbis, vel seminibus, vel tam arborum quam lapidum naturis vires ad com-movendos vel pacandos animos nostros aptæ, quas qui diligenter nossent, hoc agere facile possent.

Și astfel, prin priceperea pe care o au în ceea ce privește natura lucrurilor, demonii ne îndeamnă către poftă și celelalte patimi ale spiritului, apropiindu-ni-le nouă neștiutorilor prin orice meșteșug, fie că e vorba de pofta de mâncare, fie așezându-ni-le în așternut, fie potrivindu-ni-le mai înlăuntrul sau afara noastră, după cum ne-o dorim noi.

Există desigur în ierburi sau semințe, precum și în natura copacilor și a pietrelor, numeroase puteri potrivite pentru a mișca spiritele noastre sau a le face să păcătuiască, puteri pe care cunoscătorii lor pot să le dirijeze cu ușurință spre aceasta.

CAPITOLUL V

De ce este pedeapsă mai mult
făptuirea păcatului decît păcatul însuși

Unii sînt peste măsură impresionați cînd ne aud afirmînd că făptuirea păcatului este numită impropriu păcat, sau că nu orice duce la sporirea păcatului, sau că o plăcere mai deosebită provenită din greșeală este intim legată mai curînd de desăvîrșirea făptuirii decît de mărturisirea vinei. Le voi răspunde întîi acestora, arătîndu-le de ce nu trebuie să se mire atunci cînd adesea este hotărîtă o pedeapsă mare în ciuda dezvinovățirii, ba chiar atunci cînd în fapt nu s-a întîmplat nici o vină. Ar trebui oare să-i pedepsim și pe cei cunoscuți ca nevinovați?

Iată, de pildă o femeie sărmană are un copil de alăptat, dar nu are nici măcar haine pentru sine și pentru micuțul din leagăn. Tulburată de mila pentru cel mic, cînd îl ia în brațe ca să-l înfășoare în zdrențele ei, în cele din urmă, neajutorarea aceluia o silește ca, înfrîngînd forța naturii, să-l înăbușe atunci cînd îl îmbrățișează cu supremă dragoste; Augustin spune: „Să ai bunătate și fă ce vrei” Totuși, cînd femeia a venit la episcop pentru a se dezvinovăți, i-a fost dată o pedeapsă grea, nu atît pentru greșeala săvîrșită, ci pentru ca ea însăși și apoi rînd pe rînd alte femei să devină mai prevăzătoare în asemenea posibile situații.

CAPUT V

Cur opera peccati magis quam
ipsum puniatur.

Sunt etiam qui non mediocriter moventur, cum audiunt nos dicere opus peccati non proprie peccatum dici, vel quidquam non addere ad peccati augmentum, cur gravior satisfactio pœnitentibus injungatur de operis effectu quam de culpæ reatu. Quibus quidem hoc primum respondeo, cur non præcipue mirentur pro eo, quod non nunquam magna satisfactionis instituitur pœna, ubi nulla intercesserit culpa; et eos quandoque punire debeamus, quos innocentes scimus? Ecce enim pauper aliqua mulier infantulum habet lactentem, nec tantum indumentorum habet, ut et parvulo in cunis, et sibi sufficere possit. Miseratione itaque infantuli commota, cum sibi apponit, ut propriis insuper foveat pannis, et tandem infirmitate ejus vi naturæ superata, opprimere cogitur quem amore summo complectitur. «Habe, inquit Augustinus, charitatem et fac quidquid vis.» Quæ tamen pro satisfactione, cum ad Episcopum venerit, gravis ei pœna injungitur, non pro culpa quam commiserit, sed ut ipsa deinceps vel cæteræ feminæ in talibus providendis cautiores reddantur.

Nonnunquam etiam contingit aliquem ab inimicis suis apud iudicem accusari, et tale quid illi imponi, unde illum innocentem esse iudex cognoscit. Quia tamen illi instant, et audientiam in iudicio postulant, statuto die causam ingrediuntur, testes proferunt licet falsos ad eum quem accusant, convincendum: quos tamen testes cum nequaquam iudex manifestis de causis refellere possit, eos suscipere lege compellitur; et eorum probatione suscepta, punire innocentem debet, qui puniri non debet. Itaque punire debet, licet non meruerit, cum tamen lege præcipiente hoc juste iudex peragit. Ex his itaque liquet non nunquam poenam rationabiliter injungi ei in quo nulla culpa præcessit. Quid igitur mirum, si ubi culpa præcesserit, operatio subsequuta poenam augeat apud homines in hac vita, non apud Deum in futura? Non enim homines de occultis, sed de manifestis iudicant, nec tam culpæ reatum, quam operis pensant effectum. Deus vero solus qui non tam quæ fiunt, quam quo animo fiant, attendit, veraciter in intentione nostra reatum pensat, et vero iudicio culpam examinat: unde et «probator cordis et renum» (Jerem., cap. XX, v.12) dicitur, et in abscondito videre (Matth., cap. VI, v.4). Ibi enim maxime videt ubi nemo videt: quia in puniendo peccatum, non opus attendit, sed animum; sicut nos e converso non animum quem non videmus, sed opus quod novimus. Unde sæpe per errorem, vel per legis, ut diximus, coactionem, innocentes punimus, vel noxios absolvimus.

Se întâmplă adesea ca în fața judecătorului să fie acuzat cineva de către dușmanii săi, punându-i-se în cârcă ceva din care judecătorul să afle nevinovăția aceluia. Totuși, deoarece aceia insistă cerînd să fie ascultați în proces, în ziua stabilită se începe cauza, prezentîndu-se dovezi - chiar și false - pentru a-l doborî pe cel acuzat; deoarece judecătorul nu poate nicidecum dovedi falsitatea acelor dovezi într-o cauză evidentă, el este silit prin lege să le accepte; după acceptarea lor, el trebuie să-l pedepsească pe cel ce nu trebuie să fie pedepsit. Deci el trebuie să pedepsească, oricît de nedemn ar fi s-o facă, făptuind în mod just pînă la capăt conform învățaturii legii. De aici rezultă clar că uneori i se aplică în mod rațional o pedeapsă celui ce nu poartă nici o vină. Să fie așadar uimitor că atunci cînd există o vină precedentă, făptuirea ce-i urmează sporește pedeapsa dată în fața oamenilor în această viață, și nu în cea viitoare în fața lui Dumnezeu?

Căci oamenii nu judecă cele ascunse, ci mai ales evidențele și cîntăresc nu atît acuzația de vinovăție, cît mai ales efectul făptuirii. Singur Dumnezeu, care observă nu doar cele făptuite, cît mai ales cele ce sînt în gînd, cîntărește cu adevărat vina din intenția noastră, cercetînd-o cu dreapta judecare; pornind de la acestea este și numit „cel ce pune la încercare inima și rinichii” (Ieremia, XX, 12) și cel ce „vede în ce este ascuns” (Matei, VI, 4). Căci El vede întru totul, unde nimeni nu vede; pedepsind păcatul, El nu s-a ocupat de faptă ci de spirit, după cum noi, dimpotrivă, nu ne-am ocupat de spiritul pe care nu-l vedem, ci de fapta ce o cunoaștem, de unde și faptul că adesea, prin rătăcire sau prin constrîngere legală, după cum am spus, îi pedepsim pe nevinovați sau

îi iertăm pe cei răi. Dumnezeu este numit „cel ce pune la încercare” și „cunoscător al inimii și al rinichilor”, adică al tuturor intențiilor aflate în pornirea sufletească sau în slăbiciune, sau a celor provenite din desfătarea trupească.

Probator et cognitor cordis et renum dicitur Deus; hoc est, quarumlibet intentionum ex affectione animæ, vel infirmitate, seu delectatione carnis provenientium.

CAPUT VI

De peccatis spiritualibus vel carnalibus.

Cum enim omnia peccata sint animæ tantum, non carnis, (ibi quippe culpa et contemptus Dei esse potest, ubi ejus notitia et ratio consistere habet) quædam tamen peccata spiritualia, quædam carnalia dicuntur, hoc est, quædam ex vitiis animæ, quædam ex infirmitate carnis provenientia. Et quamvis concupiscentia solius sit animæ, sicut et voluntas, (non enim concupiscere vel desiderare aliquid nisi volendo possumus) concupiscentia tamen carnis, sicut et concupiscentia spiritus dicitur: Caro enim, ait Apostolus, concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem (Galat., cap V, cap. XX, v.12); hoc est, ex delectatione quam habet in carne, quædam appetit, quæ tamen iudicio rationis refugit, vel appetenda censet.

CAPITOLUL VI

Despre păcatele spirituale și cele trupești.

Deși toate păcatele aparțin sufletului și nu trupului (în acest caz poate constitui o vină și disprețul față de Dumnezeu, mai ales când gândul și cunoașterea au consistență) unele sînt numite spirituale, altele trupești, adică provenind fie din viciile sufletului, fie din slăbiciunea trupului. Oricum, pofta sufletului e mai individualizată; voința însă (căci nu putem pofti sau dori ceva decît voind) e numită poftă a trupului, alteori însă și poftă a spiritului; căci Apostolul spune: „Trupul pofteste împotriva spiritului și spiritul împotriva trupului (Galateni, V, 7); adică, din desfătarea pe care o obține prin trup, spiritul dorește tocmai ceea ce se retrage din calea judecării raționale, socotind că trebuie să dorească chiar aceasta.

CAPITOLUL VII

De ce este numit Dumnezeu
cercetătorul inimii și al rinichilor

Așadar, conform celor arătate înainte referitor la poftele trupului și cele ale sufletului, Dumnezeu a fost numit cel ce pune la încercare inima și rinchii, adică cercetător al intențiilor și conșimțirilor ce provin de acolo. Noi însă, neavînd puterea de a distinge sau de a face lumină în această problemă, ne întoarcem judecarea către fapăturile cele mai evidente, dar nu pedepsim atît vina, cît faptuirea, și ne străduim să pedepsim ceva, nu atît pentru că acel ceva ar dăuna sufletului, cît pentru că ar putea dăuna altora; astfel, mai degrabă prevenim daunele publice; decît să-i îndreptăm pe cei înșingurați; iată cele spuse de Domnul lui Petru: „Dacă fratele tău ar păcătui față de tine, mustră-l pentru aceasta doar între tine și el” (Matei, XVIII, 15); ce înseamnă „a păcătuit față de tine”? adică nu față de altul? să fie ca și cum ar trebui să pedepsim sau să îndreptăm mai mult nedreptățile aduse nouă decît pe cele provocate altora? Nu e corect. A spus: „Dacă ar păcătui față de tine” înțelegînd prin aceasta dacă ar făptui pe față, ca prin exemplul său să te poată corupe.

Căci chiar dacă el păcătuiește mult în sine, atîta timp cît vina sa ascunsă îl face doar pe el vinovat, nu-i tîrăște pe ceilalți prin exemplul său la vinovăție.

CAPUT VII

Cur Deus dicatur inspector cordis
et renum.

Juxta igitur hæc duo, concupiscentiam carnis et concupiscentiam animæ, quæ præmisimus, probator cordis et renum dictus est Deus, hoc est, inspector intentionum vel consensuum inde provenientium. Nos vero qui hoc discutere ac disjungere non valeamus, ad opera maxima judicium nostrum convertimus, nec tam culpas quam opera punimus, nec in aliquo tam quod ejus animæ nocet, quam quod aliis nocere possit vindicare studemus, ut magis publica præveniamus damna, quam singularia corrigamus, juxta quod et Dominus Petro ait: «Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te et ipsum solum.» (Matth., cap. XVIII, v. 15) Quid est: «Peccaverit in te,» quasi non in alium, ut magis injurias nobis quam aliis illatas corrigere vel vindicare debeamus? Absit. «Si peccaverit in te,» dixit cum manifeste agit unde te per exemplum corrumpere possit. Quid si enim in se tantum peccat, cum culpa ejus occulta eum solum reum constituit, non ad reatum alios quantum in se est per exemplum trahit.

Etsi enim desunt qui malam ejus actionem imitentur vel etiam cognoverint, actio tamen ipsa magis quam animi culpa castiganda est apud homines; quia plus offensæ contrahere potuit, et perniciosius per exemplum fieri, quam culpa latens animi. Omne namque quod in communem perniciem, vel in publicum redundare potest incomodum, castigatione majori est puniendum, et quod contrahit majorem offensam, graviorem inter nos promeretur pœnam, et majus hominum scandalum majus inter homines incurrit supplicium, etsi levior præcessit culpa. Ponamus enim aliquem coitu suo mulierem aliquam corrupisse in ecclesia: quod cum ad aures populi delatum fuerit, non tantum de violatione feminæ ac veri templi Dei, quantum de infractione corporalis templi commoventur; cum tamen gravius sit in mulierem, quam in parietes præsumere, et homini quam loco injuriam inferre. Et incendia domorum majori pœna vindicamus, quam in peracta fornicatione, cum longe apud Deum hæc illis habentur graviora.

Et hæc quidem non tam justitiæ debito, quam dispensationis aguntur temperamento, ut quemadmodum diximus, publica præveniendò damna communi consulamus utilitati.

Chiar dacă lipsesc cei care ar imita sau ar cunoaște reaua făptuirea a cuiva, totuși în fața oamenilor trebuie îndreptată mai curînd făptuirea în sine decît vina spiritului, deoarece aceea a putut să-i incite mai mult împotriva răului săvîrșit și să-l facă mai primejdios pe făptuitor prin exemplu, decît vina ascunsă a sufletului. Tot ceea ce se poate revărsa spre dezastrul comun sau într-un loc public, este stînjenitor și trebuie pedepsit printr-o muștrare mai aspră; și cu cît provoacă tuturor o jîgnire mai mare, cu atît primește din partea noastră o pedeapsă mai grea, scandalizarea oamenilor devine mai mare, pătrunzînd printre ei ideea unui supliciu cît mai mare, chiar dacă făptuirea a fost precedată de o vină mai ușoară. De exemplu, să considerăm că cineva seduce o femeie prin act sexual chiar în biserică; dacă acest lucru ar ajunge la urechile poporului, toți ar fi cutremurați nu atît de pîngărirea femeii și a adevăratului spațiu al lui Dumnezeu, cît de „frîngerea” fizică a templului - ca spațiu; aceasta pentru că ar fi fost mai împovăraător să-și imagineze dinainte ceva în legătură cu femeia, decît în legătură cu pereții, sau să-i provoace o nedreptate omului decît locului.

Și incendierea caselor o răzbunăm cu o pedeapsă mai mare decît atunci cînd este vorba de preacurvia dusă pînă la capăt, deși în fața lui Dumnezeu aceasta este considerată o faptă mult mai gravă. Toate acestea deci sînt făcute nu atît din datorita față de justiție cît, am mai spus, dintr-o împărțire a justei proporții încît, evidențiind pedepsele publice, să ne îngrijim de utilitatea lor obștească.

Așadar, pentru păcatele mai mici aplicăm pedeapsă mai mare, nu atât pentru că am veghea la dreptatea justiției încălcată din vină, cât gândindu-ne prin delimitarea clară dată de previziune, la mărirea neajunsului ce ar rezulta printr-o pedeapsă mai ușoară. Deci, lăsând în seama judecării divine greșelile spiritului, urmărim cu judecarea noastră efectele acestora ce trebuie noi să le judecăm fiind atenți în delimitarea lor mai curînd la obsesia prudenței decît la puritatea dreptății. Dumnezeu însă dă fiecăruia în parte pedeapsa, conform mărimii vinei, încît toți cei ce îl disprețuiesc în egală măsură, sînt pedepsiți într-o bună zi cu aceeași pedeapsă, indiferent cărui rang sau profesii i-ar aparține. Căci dacă un călugăr și un laic ar cădea în egală măsură în consimțirea preacurviei, iar mintea laicului s-ar aprinde într-atît încît chiar de ar fi călugăr nu s-ar putea abține de la rușine, nici măcar din respect față de Dumnezeu, aceeași pedeapsă ar primi-o ca și călugărul.

Deci trebuie simțit la fel și față de cel ce revoltă pe mulți, păcătuiind pe față și corupînd prin exemplul său, ca și față de altul care, păcătuiind pe ascuns, își face rău doar sieși. Cel care păcătuieste pe ascuns este la fel cu cel ce se arată pe față, printr-o asemănătoare disprețuire a lui Dumnezeu; faptul că nu-i corupe pe alții este mai curînd întîmplător, decît faptul de a fi fost lăsat liber chiar de Dumnezeu, necrușîndu-se pe sine însuși nici de dragul Lui, încît în cele din urmă să fie judecat în fața lui Dumnezeu pentru o vină egală cu cea săvîrșită înainte.

Sæpe igitur minima peccata majoribus pœnis vindicamus, non tam æquitate justitiæ adtendentes, quæ culpa præcesserit, quam discretionem providentiæ cogitantes, quanta hinc contingere possit incommoditas, si leviter puniatur.

Culpas itaque animi divino reservantes iudicio, effecta earum de quibus iudicare habemus, prosequimur nostro, dispensationem in talibus, hoc est prudentiæ, quam diximus, rationem magis quam æquitatis adtendentes puritatem. Deus vero unius cujusque pœnam secundum culpæ quantitatem disponit, et quicumque ipsum æqualiter contemnunt, æquali postmodum pœna puniuntur, cuiusque conditionis aut professionis sint. Si enim monachus et laicus in consensum fornicationis pariter veniant, et mens quoque laici in tantum sit accensa, ut neque ipse, si monachus esset, pro reverentia Dei ab ista turpitudine desisteret, eadem quam monachus p_nam meretur. Sic et de illis sentiendum est quorum alter manifeste peccans multos scandalizat, ac per exemplum corumpit; alter vero, cum occulte peccet, soli sibi nocet. Si enim qui occulte peccet, in eodem, quo ille, proposito et pari contemptu Dei existit, ut quod alios non corumpit, fortuito magis eveniat, quam ipse propter Deum dimittat, qui nec sibi ipsi propter Deum temperat, profecto pari reatu apud Deum constringitur.

Solum quippe animum in remuneratione boni vel mali, non effecta operum Deus attendit, nec quid de culpa vel bona voluntate nostra proveniat pensat, sed ipsum animum in proposito suæ intentionis, non in effectu exterioris operis dijudicat. Opera quippe quæ, ut prædiximus, æque reprobis ut electis communia sunt, omniaque in se indifferentia, nec nisi pro intentione agentis bona vel mala dicenda sunt, non videlicet quia bonum vel malum sit ea fieri, sed quia bene vel male fiunt, hoc est, ea intentione qua convenit fieri, aut minime. Nam, ut beatus meminit Augustinus, ipsum malum esse bonum est, cum eo quoque bene utatur Deus, nec aliter ipsum esse permittat, cum tamen ipsum nequaquam sit bonum. Cum itaque dicimus intentionem hominis bonam, et opus illius bonum, duo quidem distinguimus, intentionem scilicet ac opus, unam tamen bonitatem intentionis; veluti si dicamus bonum hominem, et filium boni hominis, duos quidem homines, non duas bonitates figuramus. Sicut ergo homo bonus ex propria bonitate dicitur, filius autem boni hominis cum dicitur nihil in se boni habere, ex hoc monstratur: ita cujusque intentio bona in se vocatur, opus vero bonum non ex se appellatur quod ex bona procedat intentione. Una itaque est bonitas, unde tam intentio quam operatio bona dicitur, sicut una est bonitas, ex qua bonus homo, et filius hominis boni appellatur; vel una bonitas, ex qua bonus homo, et bona hominis voluntas dicitur.

Dumnezeu în răsplătirea binelui sau răului judecă doar spiritul nostru și nu este atent la urmările fapturilor; și, pentru a nu se naște din voința noastră de bine ceva legat de o posibilă vină, El hotărăște asupra spiritului nostru, dar nu prin efectul vizibil al fapturii, ci pornind de la structura intenției acesteia.

După cum am mai spus, fapturile comune aparținând atât celor dragi cât și celor respingători sînt în sine lipsite de deosebiri și nu trebuie numite bune sau rele pornind de la intenția făptuitorului sau pentru că existența lor ar însemna binele sau răul; ele devin bine sau rău pentru că există, adică prin acea intenție prin care s-a hotărît ca ele să existe sau nu. Căci, după cum amintește și fericitul Augustin, însăși existența răului e un bine, de vreme ce Dumnezeu se folosește bine de acesta, neîngăduind ca el să fie altfel decît este, deși răul nicidecum nu poate fi binele.

Cînd numim însă intenția bună a omului și făptuirea sa bună, distingem totuși între două, adică intenția și făptuirea; ar fi deci o singură bunătate a intenției; ar fi ca și cînd numind un *om bun* și *fiul omului bun* ne-am imagina totuși doi oameni și nu două bunătăți; așadar, după cum omul bun e numit pornindu-se de la propria lui bunătate, cînd este numit *fiul omului bun*, după cum demonstrează exemplul, acesta nu are nimic bun; astfel, buna intenție a fiecăruia este numită în propria ei persoană, iar făptuirea nu este numită bună în sine, deoarece izvorăște din buna intenție. Și astfel, una este bunătatea pornind de la care atât intenția cât și făptuirea sînt numite bune, alta este bunătatea care determină numirea de *om bun* și de *fiu al omului bun*, adică o anumită bunătate este cea de la care este numit omul bun și voința bună a omului.

Cei ce obișnuiesc să arate că făptuirea este cea care face demnă de răsplată intenția sau că duce la sporirea recompensei, ar trebui să observe cât este de neserioasă această obiecție a lor. Ei afirmă că buna intenție și efectul bunei intenții formează două bunuri; în consecință că binele adăugat binelui trebuie să valoreze mai mult decât fiecare în parte.

Le răspund acestora întrebându-i: dacă acel tot valorează mai mult decât fiecare componentă în parte, oare nu sîntem siliți să-l acceptăm ca fiind, tocmai de aceea, demn de o răsplată mai mare¹⁶? Nu neapărat. Există desigur numeroase lucruri însușite și neînsușite a căror multitudine este mai folositoare în unele direcții decât fiecare element component al acelei mulțimi, dar cu toate acestea nu li se cuvine nici o recompensă. Iată, boul înjugat alături de bou sau de cal, sau lemnul adăugat la lemn sau la fier, sînt lucruri bune, ba mai mult, îmbinarea lor e mai puternică decât fiecare în parte, dar cu toate acestea nu se bucură de o recompensă mai mare.

S-ar putea spune că, într-adevăr așa este, căci fiind lipsite de rațiune, nu sînt dintre cele ce ar merita recompensă. Dar oare, făptuirea noastră are rațiune pentru a fi demnă? Deloc, s-ar putea zice; se spune totuși că făptuirea e demnă, deoarece ne face să devenim demni, adică ne face demni de răsplată, chiar de una mai mare. Acest lucru l-am negat însă, bineînțeles, mai înainte; ascultă deci de ce trebuie negat.

Există în intenția celor sârmani, legat de construirea bisericilor, două elemente: unul este împlinirea sentimentului pietății personale, iar celălalt este banul pe care l-au pregătit, dar care le-a fost smuls prin violență.

Qui ergo solent objicere operationem quoque intentionis remuneratione dignam esse, vel ad aliquod remunerationis augmentum proficere, adtendant quod nugatoria eorum sit objectio. Duo, inquiunt, bona sunt, intentio bona et bonæ intentionis effectus, et bonum bono adjunctum plus aliquid valere quam singula debet.

Quibus respondeo: quod si ponamus plus illud totum valere quam singula; nunquid ideo majori remuneratione dignum cogimur concedere? Non utique. Multa quippe sunt tam animata quam inanimata, quorum multitudo ad plura utilis est, quam unumquodque in ea multitudine comprehensum, quibus tamen omnibus nulla prorsus remuneratio debetur. Ecce enim bos bovi vel equo adjunctus, sive lignum ligno vel ferro, res quidem bonæ sunt, et plus eorum multitudo quam singula valet, cum tamen nihil omnino remunerationis amplius habeat.

Revera, inquires, ita est; quia non sunt talia quæ mereri possint, cum ratione careant. Sed nunquid opus nostrum rationem habet, ut mereri possit? Nequaquam, inquires; sed tamen mereri opus dicitur, quia nos mereri facit, hoc est, dignos remuneratione, vel saltem majore. Sed hoc profecto supra negavimus, et cur negandum sit extra ea quæ diximus, accipe. Sunt duo in eodem proposito ædificandi domos pauperum, alter devotionis suæ affectum implet, alter vero pecunia quam præparaverat, sibi violenter ablata,

quod proposuit consummare non permittitur, nulla sui culpa interveniente, sed sola eum violentia præpediente. Nunquid ejus meritum id quod exterius est actum, minuere potuit apud Deum, aut malitia alterius eum minus acceptabilem Deo facere potuit, qui, quantumcumque potuit, pro Deo fecit? Alioquin magnitudo pecuniæ unumquemque meliorem ac digniorem facere posset, si videlicet ad meritum vel augmentum meriti proficere ipsa posset, et quo ditiores homines essent, meliores fieri possent, cum ipsi ex copia divitiarum devotioni suæ plus possent in operibus addere. Quod quidem existimare, ut opes scilicet ad veram beatitudinem, vel ad animæ dignitatem quidquam valeant conferre, vel de meritis pauperum quidquam auferre, summa est insania. Si autem animam meliorem efficere non potest possessio rerum, utique nec eam Deo cariores facere potest, nec in beatitudine meriti quidquam obtinere.

Astfel celui sărman nu-i este permis să ducă la bun sfârșit ceea ce și-a pus în vedere, fără să fi intervenit vreo vină a sa, singură violența fiind cea care îl ține legat. Oare făptuirea din afară să poată diminua meritul său, sau nemernicia altuia să-l poată face mai puțin acceptabil în fața lui Dumnezeu, chiar pe acela care a făcut atît cît a putut pentru El? Ar însemna că mărimea averii l-ar putea face pe cîte unul fie mai bun, fie mai demn, mai ales dacă aceasta ar folosi meritului sau sporirii acestuia, încît oamenii ar deveni cu atît mai bogați cu cît ar adăuga din mulțimea bogăției lor mai multe înfăptuirii pietății. Este însă cea mai mare sminteală ceea ce pot crede unii, anume că bogățiile duc la adevărata fericire, sau că așezate la un loc cu demnitatea sufletului ar avea vreo valoare, sau să smulgi ceva din meritele săracilor. După cum stăpînirea lucrurilor nu poate face sufletul mai bun, tot așa nu-l poate face mai drag lui Dumnezeu și nici nu obține nimic din fericirea pe care o dă meritul.

CAPITOLUL VIII

Despre recompensarea fapturilor exterioare

Nu negăm totuși faptul că în această viață se pune ceva și pe seama fapturilor bune sau rele, încât sîntem fie incitați prin recompensa prezentă, spre cele bune, fie trași înapoi de la cele rele, prin posibila pedeapsă; astfel mulți se folosesc de exemple în făptuirea celor ce se cuvin dar și în a se feri de cele ce nu se cuvin.

CAPUT VIII

De remuneratione operum exteriorum.

Nec tamen negamus in hac vita bonis istis operibus vel malis aliquid tribui, ut ex præsenti retributione in præmio vel pœna amplius ad bona incitemur, vel malis retrahamur; et de aliis alii exempla sumant in faciendis quæ conveniunt, vel cavendis quæ non conveniunt.

CAPUT IX

**Quod Deus et homo in Christo
uniti non sit melius aliquid
quam solus Deus.**

Denique ut ad præmissa redeamus, ubi videlicet dictum est, quia bonum bono additum quiddam melius efficit quam unumquodque eorum per se sit; vide ne illuc usque ducaris, ut Christum, id est, Deum et hominem sive invicem in persona unitos melius quiddam dicas quam ipsa Christi divinitas vel humanitas sit, hoc est, ipse Deus homini unitus, vel ipse homo a Deo assumptus. Constat quippe in Christo tam assumptum hominem, quam Deum assumptum esse bonum, et utramque substantiam non nisi bonam intelligi posse; sicut et in singulis hominibus tam corporea quam incorporea substantia bona est, licet ad dignitatem vel meritum animæ bonitas corporis nihil referat. At vero quis totum id quod Christus dicitur, hoc est simul Deum et hominem, vel quamcumque rerum multitudinem Deo præferre audebit, tanquam eo melius aliquid esse possit, qui et summum bonum est, et ab ipso quidquid boni habent, accipiunt omnia? Quamvis enim ad aliquid agendum nonnulla ita necessaria videantur, ut non id facere Deus sine illis possit tanquam quibusdam adminiculis, vel primordialibus causis, nihil tamen, quantacumque sit rerum magnitudo, Deo melius dici potest.

CAPITOLUL IX

**Din ce motiv Dumnezeu şi omul
uniţi în Hristos nu reprezintă ceva
mai bun decât Dumnezeu singur**

Să ne întoarcem, în sfârşit, la premise, adică la afirmaţia conform căreia binele adăugat binelui generează un bine mai bun decât fiecare în sine; fii însă atent să nu ajungi să afirmi că Hristos, adică Dumnezeu, şi omul, uniţi reciproc într-o persoană, formează ceva mai bun decât ar fi în parte divinitatea Lui sau umanitatea sa, înţelegându-l aici pe Dumnezeu însuşi unit cu omul, sau umanitatea însăşi asumată de Dumnezeu.

Se admite chiar şi faptul că omul este în Hristos în măsura bunătăţii lui Dumnezeu care şi l-a asumat, astfel încât fiecare din cele două substanţe poate fi înţeleasă doar ca bună. Şi, deoarece în fiecare om atât substanţa corporală - cât şi cea necorporală - este bună, se admite că bunătatea trupului nu duce la nici un merit sau demnitate a sufletului. Cine va îndrăzni să pună mai presus de Dumnezeu acel tot numit Hristos adică Dumnezeu şi om în acelaşi timp - sau vreo altă mulţime a lucrurilor de orice fel, ca şi cum ar reprezenta ceva mai bun? Mai ales că El, fiind supremul bine, toate cele ce au ceva bun, îl primesc de la El.

Deşi s-ar părea că pentru a face orice, sînt necesare mai multe elemente, deci că Dumnezeu nu ar putea face nimic fără ele - privite ca ajutoare sau cauze primordiale - totuşi, în ciuda mărimii lucrurilor, nimic nu poate fi numit mai bun decât Dumnezeu.

Astfel, deși e clar că numărul lucrurilor bune, ca și bunătatea, înseamnă o pluralitate, nu rezultă din aceasta că bunătatea ar fi mai mare; ar fi ca și cum, dacă știința e în general bogată, sau dacă numărul științelor e în creștere, n-ar mai fi necesară sporirea cunoașterii fiecăreia, deci augmentarea în timp. Astfel se întâmplă și în cazul lui Dumnezeu: deși el este bun în sine și creează nenumărate lucruri ce ființează în general sau au ființare bună numai prin El

bunătatea răspîndindu-se în mai multe, încît numărul lucrurilor bune devine mai mare - totuși nici o bunătate n-o poate egala sau depăși pe a Sa. Deși bunătatea există și în om și în Dumnezeu - aceștia fiind însă de substanță și de natură diferite - ea nu poate fi nici egalată, nici depășită cînd aparține vreunui lucru divin; și astfel, nimic nu trebuie numit mai bun decît Dumnezeu, sau egal cu el.

Etsi enim bonarum rerum numerus constat, ut bonitas in pluribus sit, non ideo bonitatem maiorem esse contingit: velut si scientia in pluribus abundet, aut scientiarum numerus crescat, non ideo scientiam usque crescere necesse est, ut major scilicet fiat quam prius. Sic et cum in se Deus bonus sit et innumerabilia creet, quæ nec esse, nec bona esse nisi per illum habent, bonitas per eum in pluribus est, ut major sit numerus bonarum rerum, nulla tamen bonitas ejus bonitati præferri vel æquari potest. Bonitas quidem in homine et bonitas in Deo est, et cum diversæ sint substantiæ vel naturæ quibus bonitas inest, nullius tamen rei bonitas divinæ præferri vel æquari potest; ac per hoc nihil melius, hoc est, majus bonum quam Deus, vel æque bonum dicendum est.

CAPUT X

Quod multitudo bonorum non
est melius uno bonorum.

In opere vero et intentione nec bonitatum aut bonarum rerum numerus consistere videtur. Cum enim bona intentio et bona operatio dicitur, hoc est, ex bona intentione procedens, sola bonitas intentionis designatur; nec in eadem significatione nomen boni retinetur, ut plura bona dicere possimus. Nam et cum dicimus simplicem hominem esse, et simplicem dictionem, non ideo hæc esse concedimus plura simplicia, cum hoc nomen *simplex* aliter hic, et aliter ibi sumatur. Nemo ergo nos cogat, ut cum bonæ intentioni bona operatio additur, concedamus, bonum bono superaddi tanquam plura sint bona, pro quibus remuneratio crescere debeat; cum, ut dictum est, nec plura bona recte dicere possimus illa, quibus boni vocabulum nequaquam uno modo convenit.

CAPITOLUL X

De ce mulțimea bunurilor nu
reprezintă ceva mai bun decât unul
dintre ele

Se pare că atât în făptuire cât și în intenție nu are importanță numărul bunătăților sau al lucrurilor bune; aceasta, deoarece când este numită intenția bună, dar și făptuirea bună - adică pornită din intenția bună - este desemnată doar bunătatea intenției; din aceasta nu este reținut prin semnificare numele binelui astfel, încât să putem afirma mai multe bunuri; când spunem că *omul este simplu*, sau *vorbirea este simplă*, nu considerăm că ar fi o pluralitate de simplități, ca și cum determinantul *simplu* ar fi atribuit când unuia, când alteia.

Să nu ne silească așadar nimeni, să acceptăm că, adăugînd buna făptuire la buna intenție, adică binele la bine, acesta devine mai numeros, încît după cum a sporit, pe atât ar trebui să crească și recompensa; de asemenea, după cum am mai spus, să nu fim siliți să nu putem numi just acele lucruri din care, chiar numeroase fiind, e clar că nu rezultă numirea binelui.

CAPITOLUL XI

Cum există făptuirea bună prin intenția bună

Afirmăm că intenția bună, adică dreptă, există în sine; făptuirea însă o numim bună, nu pentru că ar avea ceva din bine, ci pentru că pornește din intenția bună. Astfel, se poate întâmpla cu unul și același om, ca în momente diferite, în funcție de diversitatea intenției, făptuirea lui să fie numită când bună, când rea; se pare că astfel ar avea loc o schimbare a atitudinii față de bine și rău.

Iată această propoziție: *Socrate stă jos*; de exemplu, intelectul lui se schimbă în raport cu adevărul sau falsul, în timp ce Socrate, când stă jos, când stă în picioare. Dar permanenta modificare a varietății legate de adevăr și fals, afirmată de Aristotel ca dependentă de acestea, nu are loc pentru că s-ar schimba sau ar lua asupra lor ceva din schimbare cele aflate în jurul adevărului sau falsului, ci pentru că lucrul subiect în sine, în acest caz Socrate, se mișcă, de la ședere la stare sau invers.

CAPUT XI

Quod intentione bona sit opus bonum.

Bonam quippe intentionem, hoc est, rectam in se dicimus: operationem vero, non quod boni aliquid in se suscipiat, sed quod ex bona intentione procedat. Unde et ab eodem homine cum in diversis temporibus idem fiat, pro diversitate tamen intentionis ejus operatio modo bona, modo mala dicitur, et ita circa bonum et malum variari videtur. Sicut hæc propositio: *Socrates sedet*, vel ejus intellectus circa verum et falsum variatur; modo Socrate sedente, modo stante. Quam quidem permutationem varietatis circa verum et falsum ita in his Aristoteles contingere dicit, non quod ipsa, quæ circa verum vel falsum mutantur, aliquid suscipiant sui mutatione, sed quod res subjecta, id est, Socrates, in se ipso moveatur, de sessione scilicet ad stationem, vel e converso.

CAPUT XII

Unde bona intentio sit dicenda?

Sunt autem qui bonam vel rectam intentionem esse arbitrantur, quotiescumque se aliquis bene agere credit, et Deo placere id quod facit; sicut et illi qui Martyres persequuntur, de quibus Veritas in Evangelio: «Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.» (Joan., cap. XVI, v. 1) Qualium ignorantia Apostolus quidem compatiens ait: «Testimonium illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam;» (Rom., cap. X, v. 2) hoc est, magnum fervorem habent ac desiderium in his faciendis, quæ Deo placere credunt; sed quia in hoc animi sui zelo vel studio decipiuntur, erronea est eorum intentio, nec simplex est oculus cordis, ut clare videre queat, hoc est, ab errore sibi providere. Diligenter itaque Dominus, cum secundum intentionem rectam vel non rectam opera distingueret, oculum mentis, hoc est, intentionem «simplicem» et quasi a sorde puram, ut clare videre posset, aut e contrario «tenebrosam» vocavit, cum diceret: «Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit;» (Matth., cap. VI v. 22) hoc est, si intentio recta fuerit, tota massa operum inde provenientium, quæ more corporalium rerum videri possit, erit luce digna, hoc est bona: sic e contrario.

CAPITOLUL XII

De unde trebuie numită intenția bună ?

Sînt unii care consideră că intenția este bună sau dreaptă; întotdeauna se găsește cîte unul care să creadă că tot ce face el e bine făcut, ba chiar plăcut lui Dumnezeu; ca și cei care i-au persecutat pe martiri, și despre care Adevărul spune în Evanghelie: „A venit ora cînd oricine care v-a omorît, să fie socotit că a arătat supunere lui Dumnezeu.” (Ioan, XVI, 1). Apostolul răspunde neștiinței acelora compătîmîndu-i: „Le aduc dovadă acelora că au dorința de a se întrece pentru Dumnezeu, dar nu urmînd știința.” (Romani, X, 2). Adică, aceia manifestă o mare înflăcărare și dorință în a făptui ceea ce ei cred că îi place lui Dumnezeu; dar, pentru că în acest zel sau dorință a spiritului sînt amăgiți, intenția lor este greșită, astfel încît ochiul inimii nu este suficient pentru strădania de a vedea clar, adică pentru a se feri din timp de greșeală.

Și astfel, cînd Dumnezeu va distinge cu grijă, conform intenției, făptuirile drepte sau nedrepte, va numi ochiul inimii - adică intenția- *simplic* și pur, lipsit de murdărie, în funcție de cum va fi el în stare să vadă cu claritate; în caz contrar intenția va fi numită întunecoasă. Iată ce spune: „Dacă ochiul tău va fi simplu, întregul tău trup va fi strălucitor”; (Matei, VI, 22) adică, dacă intenția va fi fost dreaptă, totalitatea făptuirilor provenite din ea, analog lucrurilor corporale vizibile, poate fi privită ca demnă de strălucire, deci bună; în aceeași măsură este valabil și contrarul.

Deci intenția nu trebuie numită bună pentru că pare bună, ci, mai presus de toate, pentru că poate fi considerată astfel; este evident că nu poate exista vreo înșelăciune în ceva spre care se tinde și despre care se crede că îi place lui Dumnezeu. De altfel chiar și necredincioșii ar avea fapte bune precum noi, dacă, asemenea nouă, ar crede că pot fi mântuiți prin faptele lor sau că acestea îi sînt plăcute lui Dumnezeu.

Non est itaque intentio bona dicenda, quia bona videtur, sed insuper quia talis est, sicut existimatur; cum videlicet illud ad quod tendit, si Deo placere credit, in hac insuper existimatione sua nequaquam fallatur. Alioquin ipsi etiam infideles sicut et nos bona opera haberent, cum ipsi etiam non minus quam nos per opera sua se salvari, vel Deo placere credant.

CAPUT XIII

**Quod peccatum non est nisi
contra conscientiam.**

Si quis tamen quærat utrum illi Martyrum vel Christi persecutores in eo peccarent quod placere Deo credebant; aut illud sine peccato dimittere possent, quod nullatenus esse dimittendum censebant, profecto secundum hoc quod superius peccatum esse descripsimus contemptum Dei, vel consentire in eo, in quod credit consentiendum non esse, non possumus dicere eos in hoc peccasse, nec ignorantiam cujusquam, vel ipsam etiam infidelitatem, cum quæ nemo salvari potest, peccatum esse. Qui enim Christum ignorant, et ob hoc fidem Christianam respuunt, quia eam Deo contrariam credunt, quem in hoc Dei contemptum habent quod propter Deum faciunt, et ob hoc bene se facere arbitrantur, præsertim cum Apostolus dicat «Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum:» (Joan. I, cap. III, v.21) tanquam si diceret: Ubi contra conscientiam nostram non præsumimus, frustra nos apud Deum de culpa reos statui formidamus? Aut si talium ignorantia peccato minime est ascribenda, quomodo ipse Dominus pro crucifigentibus se orat dicens: ,Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt:, (Luc., cap. XXIII, v.34) vel Stephanus hoc instructus exemplo pro lapidantibus supplicans ait: ,Domine, ne statuas illis hoc peccatum?, (Act.Apost., cap. VII, v.59)

CAPITOLUL XIII

**De ce păcatul există numai
împotriva conştiinţei ?**

Cineva ar putea să întrebe de ce persecutorii martirilor sau ai lui Hristos au păcătuit prin ceea ce credeau că-i place lui Dumnezeu; sau, cum ar putea să părăsească fără păcat ceea ce chiar ei socotesc că nu trebuie nicidecum părăsit - adică tocmai conform cu ceea ce am descris mai sus ca fiind *dispreţuirea lui Dumnezeu*, sau *a consimţi la ceva despre care se crede că nu trebuie consimţit*; nu putem afirma că ei au păcătuit în acest sens, sau că neştiinţa vreunuia, sau însăşi necredinţa - deşi nimeni nu poate fi mântuit de ea - ar fi un păcat.

Ei îl ignoră pe Hristos şi din această cauză resping credinţa creştină scuipînd-o şi considerînd-o potrivnică lui Dumnezeu; astfel, dispreţul faţă de Dumnezeu îl manifestă tocmai din ceea ce fac pentru El considerînd că fac bine, mai ales că Apostolul spune „Dacă inima noastră nu ne va trage înapoi, vom avea încredinţare la Dumnezeu” (I, Ioan, III, 21); ca şi cum ar spune că, dacă nu am presupus nimic împotriva conştiinţei noastre, nu are rost să ne îngrozim în faţa lui Dumnezeu ca de o vină ai cărei martori am fi; sau că neştiinţa aceloră nu trebuie nicidecum asimilată păcatului, de vreme ce însuşi Domnul se roagă pentru cei ce-l răstignesc, spunînd „Iartă-i Doamne, pe aceştia, căci nu ştiu ce fac” (Luca, XXIII, 34); sau Ştefan, care, învăţînd din această pildă, se roagă pentru cei ce-l lapidau, spunînd: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta” (Faptele Apostolilor, VII, 59).

Se pare deci, că nu există nimic de iertat, dacă nu există o vină precedentă, și nici nu se obișnuiește să se spună că este iertat ceva, dacă nu s-a hotărât o pedeapsă pe care s-o determine vina.

Ștefan numește desigur *păcat* ceea ce de fapt pornea de la necunoaștere.

Non enim ignoscendum videtur, ubi culpa non præcessit; nec aliud solet dici ignosci, nisi pœnam condonari quam culpa meruit. Stephanus insuper peccatum patenter appellat, quod de ignorantia erat.

CAPUT XIV

Quot modis peccatum dicatur ?

Sed ut objectis plenius respondeamus, sciendum est nomen peccati diversis modis accipi: proprie tamen peccatum dicitur ipse Dei contemptus, vel consensus in malum, ut supra meminimus: a quo parvuli sunt immunes, et naturaliter stulti, qui cum merita non habeant tanquam ratione carentes, nihil eis ad peccatum imputatur, et solummodo per sacramenta salvantur. Dicitur etiam peccatum hostia pro peccato, secundum quod Apostolus Dominum Jesum Christum dicit factum esse peccatum (Corinth. II, cap. V, v.21). Pœna etiam peccati dicitur peccatum sive maledictum, juxta quod dicimus peccatum dimitti, hoc est pœnam condonari, et Dominum Jesum portasse peccata nostra, hoc est pœnam peccatorum nostrorum, vel ex eis provenientes sustinuisse. Sed cum parvulos originale peccatum dicimus habere, vel nos omnes, secundum Apostolum, in Adam peccasse, tale est, ac si diceretur a peccato illius originem nostræ pœnæ vel damnationis sentetiam incurrisse. Opera quoque ipsa peccati, vel quidquid non recte scimus aut volumus, non nunquam peccata dicimus. Quid est enim aliquem fecisse peccatum, nisi peccati implese effectum?

CAPITOLUL XIV

În cîte feluri este numit păcatul ?

Pentru a răspunde mai complet unor obiecții trebuie știut că denumirea de *păcat* este înțeleasă în felurite moduri; după cum am mai afirmat, la propriu păcatul este numit „disprețuirea lui Dumnezeu” sau „consimțirea la rău”. Rămân neatinși de aceasta cei neînsemnați și, în mod natural, cei proști; neavînd nici merite, nici vreo vină - fiind lipsiți de rațiune - acestora nu li se poate reproșa nimic în legătură cu păcatul, astfel că ei se mențin teferi doar prin jurăminte de credință.

Păcatul este numit și „animal de jertfă pentru păcat”, denumirea prin care Apostolul arată că Domnul Isus Hristos s-a făcut păcat (II, Corinteni, V, 21). „Povara păcatului” este numit păcatul sau blestemul conform cu ceea ce am numit păcatul sau pedeapsa *atribuite* cuiva, adică, precum am spus că Domnul Isus Hristos a purtat păcatele noastre, povara lor, sau pe cele provenite din ele.

Dar, cînd spunem că și cei neînsemnați au păcatul original sau că noi toți, conform Apostolului, am păcătuit în Adam, este ca și cum s-ar spune că din păcatul aceluia provine originea vinei noastre sau hotărîrea pedepsirii noastre. Uneori, chiar înfăptuirile păcatelor, sau ceva ce nu cunoaștem corect, le numim păcate doar pentru că așa vrem. Oare înseamnă că într-adevăr a săvîrșit cineva un păcat, chiar dacă n-a împlinit consecința păcatului?

Nu e deci de mirare că, dimpotrivă, faptele însele le numim păcate conform acelei cugetări a lui Atanasie: „Și vor voi să-și întoarcă gândurile de la propriile fapte, iar cei care au făptuit bune - vor merge în viața veșnică; iar cei care au făptuit rele - în focul veșnic” Dar oare prin sintagma „de la propriile fapte” trebuie înțeles ceva legat de împlinirea făptuirii, astfel încât cel ce a făptuit mai mult va primi o răsplată mai mare? Sau că ar rămâne nepedepsit cel ce n-a ajuns la urmarea intenției sale, precum diavolul care n-a obținut în efect ceea ce și-a imaginat în afect? Nu poate fi așa: Atanasie vorbește despre fapte în sensul consimțirii la ele, la cele hotărâte să fie împlinite, adică păcatele care în fața lui Dumnezeu sînt considerate ca ducînd la înfăptuiri; deci El le pedepsește precum pedepsim noi făptuirile.

Cînd Ștefan numește păcat pedeapsa împlinită de evrei împotriva lui din necunoaștere, pedeapsă pe care el o suportă din cauza păcatului strămoșilor lor, ca și pe cele provenind din acela, el a numit păcat și nedreapta făptuire a celor ce îl lapidau. De fapt pedeapsa trupească nu le-a fost hotărîtă celor pentru care se roagă el. Într-adevăr, Dumnezeu îi pedepsește adesea trupește pe unii fără însă ca vreo vină s-o ceară, dar nu fără o cauză; tot astfel și cel drept poate îndura chinuri pentru purificarea celorlalți sau pentru convertirea lor; sau se poate întîmpla ca El să îngăduie ca alții să-l chinuie pe acela, încît mai apoi să fie mîntuiți prin aceasta, iar cel chinuit să fie slăvit prin cîștigul astfel adunat, după cum s-a întîmplat și cu acel orb despre care El însuși vorbește: „Nu a păcătuit nici el, nici părinții săi, încît să se nască orb, ci ca să se arate în el lucrarea lui Dumnezeu.” (Ioan, IX, 3).

Nec mirum cum e converso ipsa peccata vocemus facta, juxta illud Athanasii: «Et reddituri sunt, inquit, de factis propriis rationem, et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.» Quid est enim de factis propriis? An tanquam de his tantum quæ opere impleverunt, faciendum sit iudicium, ut plus accipiat in remuneratione qui plus habuerit in opere? vel a damnatione sit immunis, qui in eo quod intendit, effectu caruit, sicut ipse diabolus qui, quod præsumpsit affectu, non obtinuit effectu? Absit. De factis itaque propriis dicit de consensu eorum quæ implere decreverunt, hoc est de peccatis quæ apud Dominum pro opere facti deputantur; cum ille scilicet sic puniat illa sicuti nos opera. Cum autem Stephanus peccatum dicit, quod per ignorantiam in ipsum committebant Judæi, pœnam ipsam quam patiebatur ex peccato primorum parentum, sicut et ceteras provenientes: vel injustam eorum actionem quam habebant in lapidando, peccatum dixit. Quod quidem rogabat eis non statui, hoc est, propter hoc eos nec corporaliter puniri. Sæpe etenim Deus aliquos hic corporaliter punit, nulla eorum culpa hoc exigente, nec tamen sine causa, veluti cum justis etiam afflictiones immittit ad aliquam eorum purgationem vel probationem: vel aliquos cum affligi permittit, ut postmodum hinc liberentur, et ex collato beneficio glorificetur, sicut in illo cæco actum est, de quo ipse ait: «Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestentur opera Dei in illo.» (Joan., cap. IX, v.3)

Quis etiam neget quandoque cum malis parentibus pro culpa eorum innocentem filios periclitari, vei affligi, sicut in Sodomis factum est, vel in multis populis sæpe contingit, ut quo pœna magis extenditur, amplius mali terreantur? Quod diligenter Beatus Stephanus adtendens, peccatum, hoc est pœnam quam tolerabat a Judæis, vel id quod non recte agebant, orabat eis non statui, hoc est propter hoc nec corporaliter puniri.

In hac quoque sententia Dominus fuerat, cum dicebat: «Pater, dimitte illis» (Luc, cap. XXIII, v.34), id est: Ne vindices id quod agunt in me, vel corporali pœna: quod quidem fieri rationabiliter posset, si nulla etiam culpa eorum præcessisset, ut cæteri scilicet hoc videntes vel ipsi: etiam recognoscerent ex pœna se non recte in hoc egisse. At vero Dominum decebat hoc suæ orationis exemplo nos maxime ad patientiæ virtutem et ad summæ dilectionis exhibitionem exhortari, ut quod ipse docuerat verbis nos, videlicet pro inimicis quoque orare, proprio exemplo nobis exhiberet in opere. Quod ergo dixit: «dimitte,» non ad culpam præcedentem, vel contemptum Dei, quem hic haberent, respexit, sed ad rationem inferendæ pœnæ, quæ non sine causa, ut diximus, subsequi posset, quamvis culpa non præcessisset: sicut in Propheta contigit, qui contra Samariam missus, comedendo egit quod Dominus prohibuerat; in quo tamen, cum nihil per Dei contemptum præsumeret, sed per alium Prophetam deceptus, non tam ex reatu culpæ quam ex operis perpetratione innocentia ejus mortem incurrit.

Cine ar putea oare nega vreodată că fiii nevinovați sînt primejduiți sau loviți împreună cu părinții lor pentru păcatele acestora, după cum s-a întîmplat în Sodoma, sau se întîmplă adesea la multe popoare, încît pe măsură ce pedeapsa se întinde mai mult, relele devin mai înfricoșătoare? Tocmai de aceea fericitul Ștefan observînd atent păcatul, adică pedeapsa pe care o primea de la evrei, ceea ce îi făceau nedrept, se ruga să nu le fie atribuit lor, deci să nu fie pedepsiți trupește pentru aceasta.

Chiar și în această cugetare fusese prezent Domnul cînd zicea: „Părinte, iartă-i” (Luca, XXIII, 34); adică nu le da pedeapsă trupească pentru ceea ce fac ei împotriva mea; ceea ce, în mod rațional, se putea împlini, dacă nu a existat în prealabil vreoa vină a acelora încît, vîzînd aceasta, să înțeleagă că nu au acționat drept prin pedepsire. Era într-adevăr necesar în cea mai mare măsură ca Domnul să ne îndemne la virtutea răbdării și la arătarea supremei iubiri prin exemplul rugăciunii sale, încît ceea ce ne-a învățat prin cuvinte - adică să ne rugăm chiar și pentru dușmani - să ne fie arătat prin propria pildă în făptuire. Așadar, cînd a spus *iartă*, nu s-a referit la o vină precedentă sau la disprețuirea lui Dumnezeu de către aceia, ci la gîndul pedepsei ce le-ar putea fi dată și care, după cum am spus nu poate urma fără o cauză, mai ales dacă nu a precedat-o vreoa greșeală; astfel s-a întîmplat cu profetul care trimis către Samaria, mîncînd a făcut tocmai ceea ce Dumnezeu i-a interzis; totuși în acest caz nu s-a presupus nimic legat de posibilă disprețuire a lui Dumnezeu, căci nevinovația i-a provocat aceleia moartea, înșelat fiind de un alt profet; aceasta s-a întîmplat nu ca o mărturie a greșelii, cît dintr-o desăvîrșire a făptuirii.

După cum amintește fericitul Grigore „Dumnezeu își schimbă adesea hotărîrea, dar niciodată judecata”; adică poate adesea decide să nu fie împlinită distrugerea sau ajutorarea cuiva. Judecata sa rămîne însă veșnic neschimbată, în sensul că niciodată nu va rămîne neînfăptuit ceea ce în previziunea sa a decis să facă. Astfel, după cum și-a schimbat hotărîrea legată de sacrificarea fiului lui Avraam sau de nimicirea Ninivei, tot astfel amintitul profet, căruia i-a interzis să se hrănească în timpul drumului, a crezut că El și-a schimbat hotărîrea și că s-ar face profund vinovat neascultîndu-l pe celălalt profet care, spunîndu-i că e trimis de Dumnezeu pentru a-i îngădui să se hrănească și să-și alunge astfel oboseala, l-a determinat să încalce interdicția. El a săvîrșit fără nici o vină ceva prin care încerca să se ferească de vină, încît nici moartea neașteptată eliberîndu-l de chinurile vieții prezente - nu i-a dăunat; iar multora le-a fost spre învățătura de minte cînd au văzut cum este pedepsit cel drept fără vină, și că aceasta se împlinește prin ceea ce i se spune Domnului undeva: „Tu Dumnezeule, de vreme ce ești drept, le rînduiești pe toate drept, chiar și cînd îl osîndești pe cel ce nu trebuie pedepsit.” *Îl osîndești* spune, la moartea trupească și nu la cea veșnică. Astfel, după cum mulți lipsiți de merite sau neînsemnați sînt mîntuiți ajungînd la viața veșnică doar prin grație, nu-i absurd faptul că mulți îndură pedepse trupesti nemeritate, precum se poate observa la cei neînsemnați morți fără binefacerea botezului, osîndiți atît la moartea trupească cît și la cea veșnică, ce îi chinuie și pe mulți nevinovați.

«Deus quippe, ut Beatus meminit Gregorius, nonnunquam sententiam mutat, consilium vero nunquam»: hoc est, quod præcipere vel comminari aliqua de causa decrevit, sæpe id non implere disponit. Consilium vero ejus fixum permanet, hoc est, quod in præsentia sua disponit ut faciat, nunquam efficacia caret. Sicut ergo quod in Abraham præceptum est de immolatione filii, vel comminationem in Ninivitis factam non tenuit, et sic, ut diximus, sententiam mutavit; ita prædictus Propheta, cui prohibuerat comedere in via, mutari ejus sententiam credidit, et se maxime delinquere, si alium Prophetam nou audiret, qui se ad hoc a Domino mitti asserebat, ut ejus lassitudinem reficeret cibo. Absque culpa igitur hoc fecit, in quo culpam vitare decrevit, nec ei mors repentina nocuit, quem ab ærumnis vitæ præsentis liberavit, et multis ad providentiam profuit, cum justum sic videant sine culpa puniri, et illud in eo impleri quod alibi domino dicitur: «Tu Deus, cum justus sis, juste omnia disponis, cum eum quoque, qui non debet puniri, condemnes.» Condemnas, inquit, ad mortem non æternam, sed corporalem. Sicut enim sine meritis nonnulli salvantur, ut parvuli, et sola gratia vitam assequuntur æternam; ita non absurdum est nonnullos pœnas corporales sustinere, quas non meruerunt, sicut et de parvulis constat sine baptismi gratia defunctis, qui tam corporali quam æterna morte damnantur, et multi etiam innocentes affliguntur.

Quid itaque mirum si crucifigentes Dominum ex illa injusta actione, quamvis eos ignorantia excusat a culpa, pœnam, ut diximus, temporalem non irrationabiliter incurrere possent, atque ideo dictum est: «dimitte illis,» hoc est pœnam, quam hinc, ut diximus, non irrationabiliter incurrere possent, ne inferas?

Sicut autem, quod isti per ignorantiam egerunt, vel ipsa etiam ignorantia peccatum proprie, hoc est, contemptus Dei, non dicitur: ita nec infidelitas, quamvis ipsa necessario æternæ vitæ aditum adultis ratione jam utentibus intercludat. Ad damnationem quippe sufficit Evangelio non credere, Christum ignorare, sacramenta Ecclesiæ non suscipere, quamvis hoc non tam per malitiam quam per ignorantiam fiat. De qualibus et Veritas ait: «Qui non credit, jam judicatus est.» (Joan., cap. III, v.18) Et Apostolus: «Et qui ignorat,» inquit, «ignorabitur.» (Corinth I, cap. XIV, v.38) Cum autem dicimus ignoranter nos peccare, hoc est, tale quid, quod non convenit facere, *peccare* non in contemptu, sed in operatione sumimus. Nam et Philosophi peccare dicunt inconvenienter aliquid facere seu dicere, quamvis illud nihil ad offensam Dei videatur pertinere. Unde et Aristoteles in *ad aliquid*, cum de vitiosa relativorum assignatione loqueretur, ait: «At vero aliquoties non videbitur converti, nisi convenienter ad quod dicitur assignetur. Si enim peccet is qui assignat, ut ala si assignetur avis non convertitur, ut sit avis alæ.»

Nu e deci de mirare dacă cei ce îl răstignesc pe Domnul, din cauza faptei nedrepte - deși neștiința îi absolvă de vină - ar putea, după cum am spus, să-și atragă pedeapsa vremelnică, (într-un mod nu tocmai irațional); de aceea s-a spus „iartă-i”, cu alte cuvinte, nu le da pedeapsa pe care și-ar putea-o atrage de aici în mod rațional. Ceea ce au săvârșit aceia din neștiință, sau însăși neștiința lor, nu este numită la propriu păcat, adică disprețuirea lui Dumnezeu; la fel nici necredința, deși ea în mod necesar taie calea vieții eterne celor ce se dezvoltă prin rațiune și se folosesc de ea.

Desigur, pentru osîndire e suficient să nu crezi în Evanghelie, să-l ignori pe Hristos, să nu admiți ca adevărate jurămintele Bisericii, chiar dacă toate acestea se întîmplă nu atît din ticăloșie, cît din necunoaștere. Despre acestea spune și Adevărul „Cine nu crede a fost judecat.” (Ioan, III, 18). Și Apostolul spune „Cel ce ignoră va fi ignorat.” (I, Corinteni, XIV, 38). Cînd spunem că păcătuiam din necunoaștere, făcînd deci ceea ce nu se cuvine, admitem săvîrșirea păcatului prin făptuire și nu prin disprețuire. Filosofii afirmă că a păcătui poate fi și a spune ceva ce nu se cuvine, chiar dacă aceasta pare să nu aibă nici o legătură cu jignirea lui Dumnezeu. Astfel, Aristotel, comentînd legat de *ceva* despre atribuirea vicioasă a relativelor, spune că se va pecetlui mereu cel ce va părea a nu se converti - nici rîncar din conformitate - la ceea ce se spune; căci dacă păcătuieste cel ce pecetluiește, precum este pecetluită aripa păsării, el nu se poate converti, ca și cum am spune *pasărea aripii*.

Deci, dacă în acest fel am numi păcatul ca fiind tot ceea ce făptuim vicios, tot ceea ce deținem împotriva mântuirii noastre, precum și necredința și neștiința acelora, și chiar cele pe care le credem necesare eliberării noastre, într-adevăr am desemna păcatele chiar și în absența evidentă a oricărei disprețuiri de Dumnezeu. Eu consider totuși că păcatul este ceea ce nu poate exista niciodată fără vină.

Multora li se poate întâmpla să nu-l cunoască pe Dumnezeu - fără vină - sau să nu creadă în El sau în lucrările Sale, care adesea nu se săvârșesc direct. Căci, dacă cineva nu crede în Evanghelie, sau în Hristos, după cum spune și Apostolul „Cum să-l creadă pe cel ce nu l-au auzit ? cum să audă fără să aibă în față pe cel ce le vorbește ?” (Romani, X, 14). Ce vină îi poți atribui de aici cuiva pentru că nu crede ? Cornelius nu a crezut în Hristos pînă cînd Petru, trimis la el, nu l-a învățat despre Acela; unuia precum Cornelius nu am îndrăzni să-i promitem viața veșnică, oricît de evidente ar părea făptuirile sale bune; l-am număra mai curînd printre necredincioși decît printre credincioși, oricît ar fi fost preocupat de învățarea mântuirii, sau chiar dacă printr-o lege naturală l-ar fi recunoscut și iubit dinainte pe Dumnezeu, fapt prin care s-ar fi făcut demn de a-i fi ascultată rugăciunea și de a-i fi primite pomenile la Dumnezeu, și chiar dacă s-ar fi întîmplat ca înainte de credința în Hristos el să pornească de la această lumină.

Si ergo isto modo peccatum dicamus omne quod vitiose agimus, vel contra salutem nostram habemus, utique et infidelitas et ignorantia eorum quæ ad salutem credi necesse est, peccata dicemus, quamvis ibi nullus Dei contemptus videatur. Proprie tamen peccatum illud dici arbitror, quod nusquam sine culpa contingere potest. Ignorare vero Deum, vel non ei credere, vel opera ipsa quæ non recte fiunt, multis sine culpa possunt accidere. Si quis enim Evangelio vel Christo non credit, quia prædicatio ad ipsum non pervenerit, juxta illud Apostoli: «Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predicante?» (Rom., cap. X, v.14) Quæ hinc ei culpa potest assignari quod non credit? Non credebat Cornelius in Christum, donec Petrus ad eum missus de hoc ipsum instruxit, qui quamvis antea lege naturali Deum recognosceret atque diligeret, ex quo meruit de oratione sua exaudiri, et Deo acceptas eleemosynas habere, tamen si eum ante fidem Christi de hac luce migrasse contingeret, nequaquam ei vitam promittere auderemus, quantumcumque bona opera ejus viderentur, nec eum fidelibus, sed magis infidelibus connumeraremus, quantocumque studio salutis esset occupatus.

Abyssus quippe multa Dei judicia sunt, qui non nunquam reluctantes vel minus de salute sua sollicitos trahit, et se offerentes, vel ad credendum paratiores, profundissimo dispensationis suae consilio respuit. Sic enim illum se offerentem: «Magister, sequar te quocumque ieris,» (Matth., cap. IV, v.19) reprobavit. Et alterum excusantem se per sollicitudinem quam habuit de patre, nec ad horam in hac pietatis excusatione toleravit. Denique et quarumdam civitatum obstinationem increpans, ait: «Vae tibi, Corozain, vae tibi, Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone virtutes factae fuissent, quae factae sunt in vobis, jam olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.» (Matth., cap. XI, v.21) Ecce illis obtulit non solum praedicationem suam, verum etiam miraculorum exhibitionem, quas tamen prius noverat esse non credituras. Has vero gentilium alias civitates, quas ad fidem suscipiendam faciles esse non ignorabat, sua tunc visitatione non censuit dignas, in quibus quidem, cum aliqui, subtracto sibi praedicationis verbo, tamen ad suscipiendum ipsum parati, perierunt, quis hoc eorum imputet culpae, quod nulla negligentia videmus accidere? Et tamen hanc eorum infidelitatem in qua defuncti sunt, ad damnationem sufficere dicimus, quamvis hujus caecitatis, in qua Dominus eos dimiserit, causa minus nobis appareat. Quam profecto si quis peccato eorum sine culpa adscribat, fortassis licebit, cum absurdum ei videatur tales sine peccato damnari?

Multe judecăți ale lui Dumnezeu constituie chiar o prăpastie care, cel mai adesea, îi atrage pe cei potrivnici sau pe cei neliniștiți mai puțin de propria mintuire, în timp ce pe cei ce i se arată mai pregătiți pentru a crede, îi respinge prin profunda hotărâre a împărțirii Sale; căci l-a respins pe cel ce astfel i s-a arătat: „Învățătorule, te voi urma oriunde vei merge.” (Matei, IV, 19). Pe altul ce și-a căutat scuze, îngrijorat fiind de starea tatălui său, nu l-a îngăduit nici în această împrejurare scuzabilă prin pietate. În cele din urmă, muștrînd împotrivirea unor cetăți, spune: „Vai ție, Horazin; vai ție, Betsaida; căci dacă în Tir și Sidon s-ar fi făcut minunile care acum s-au făcut în voi, de mult și-ar fi purtat pedeapsa în sac și scrum” (Matei, XI, 21).

Iată, le-a arătat aceloră nu numai prezicerea ci chiar și chipul minunilor despre care știa însă că nu vor fi crezute. Alte cetăți ale neamurilor pe care le știa ușor de atras la credință, nu le-a socotit demne totuși de trecerea sa; în alte cetăți unii au pierit, în timp ce stăteau pregătiți să-l primească și după ce le-a fost interzis cuvîntul predicării; pornind de aici, cine ar fi putut să le reproșeze acestora ceva, fapt care altminteri vedem că se întîmplă cu toată nepăsarea? Și totuși, afirmăm că pentru osîndire e suficientă acea necredință în care au murit ei, chiar dacă ne apare mai puțin clară cauza acelei orbiri în care i-a părăsit Domnul. Fără îndoială însă că dacă cineva ar scrie despre păcatul fără vină al aceloră, i s-ar părea un lucru îngăduit, de vreme ce ar părea absurd să fie osîndiți cei fără de păcat.

După cum am amintit, noi socotim totuși că la propriu, *păcat* trebuie numit ceea ce constă în vina nepăsării disprețuitoare. El nu poate exista în altele, oricăror vremi ar aparține ele, ba mai mult, numai prin el se fac cei demni de osîndă. Deși nu văd cum se poate alătura vinei a nu crede în Hristos și a considera aceasta ca necredință la cei sărmani sau la cei cărora El nu le-a fost vestit; tot astfel, celui căruia nu am avut tăria să-i explicăm dinainte, totul devine de neînvins din cauza necunoașterii; e ca și cum cineva, din întâmplare, în timp ce s-ar strădui să săgeteze fiare sau păsări, ar omorî cu săgeata în pădure un om pe care nu-l vede. Totuși cînd afirmăm că cineva păcătuiește prin necunoaștere, ca și cînd mărturisim că se păcătuiește și prin cugetare nu numai prin consimțire, toate acestea nu le stabilim la propriu ca pe o vină, ci le acceptăm în sens larg: adică noi facem în cea mai mică măsură ceea ce se cuvine, adică din greșeală sau neatenție sau vreun alt mod prestabilit ca necorespunzător. Așadar a păcătui în general, prin necunoaștere, înseamnă a face ceea ce nu se cuvine, fără a avea vreo vină; a păcătui în gîndire, adică în voință, înseamnă a voi ceea ce se cuvine în cea mai mică măsură; a păcătui în vorbire sau în făptuire înseamnă a vorbi sau a face ceea ce nu este permis, aceasta întîmplîndu-se desigur prin necunoaștere, fără voia noastră. Și astfel afirmăm că au păcătuit prin făptuire și aceia care l-au persecutat pe Hristos sau pe ai săi, crezînd că trebuie să-i persecute; adăugăm totuși că ei ar fi păcătuit mai grav, deci prin vină, dacă împotriva propriei voințe i-ar fi cruțat pe aceia.

Nos tamen proprie peccatum, ut sæpe jam meminimus, illud solum dici arbitramur, quod in culpa negligentiae consistit, nec in aliquibus esse potest, cujuscumque sint ætatis, quin ex hoc damnari mereantur. Non credere vero Christum, quod infidelitatis est, quomodo parvulis, vel his quibus non est annuntiatum, culpæ debeat adscribi, non video, vel quidquid per ignorantiam invincibilem fit, cui vel prævidere non valuimus; veluti si quis forte hominem quem non videt in silva sagitta interficiat, dum feris vel avibus sagittandis intendit. Quem tamen dum peccare per ignorantiam dicimus, sicut nos quandoque fate-mur non solum in consensu, verum etiam in cogitatione peccare, hoc loco non proprie pro culpa ponimus, sed large accipimus, pro eo scilicet, quod nos facere minime convenit, sive id per errorem, sive per negligentiam, vel quocumque modo inconvenienti fiat. Tale est ergo per ignorantiam peccare, non culpam in hoc habere, sed quod nobis non convenit facere, vel peccare in cogitatione, hoc est, voluntate, quod nos velle minime convenit, vel in locutione, aut in operatione, loqui nos vel agere quod non oportet, etsi per ignorantiam nobis invitis illud eveniat. Sic et illos si persequerentur Christum vel suos quos persequendos credebant, per operationem peccasse dicimus, qui tamen gravius culpam peccassent, si contra conscientiam eis parcerent.

CAPUT XV

Utrum omne peccatum sit
interdictum ?

Quæritur autem, utrum omne peccatum Deus nobis interdicat? Quod si recipiamus, videtur hoc irrationabiliter agere, cum nequaquam vita ista sine peccatis saltem venialibus transigi possit. Si enim omnia nos cavere peccata præcepit, nos autem omnia cavere non possumus, utique nequaquam, sicut ipse promisit, jugum suave nobis, vel onus leve imponit, sed quod longe vires transcendens nostras minime portare valemus: sicut et de jugo legis Petrus Apostolus profitetur. Quis enim a verbo saltem otioso semper sibi prævidere potest, ut in eo nunquam excedens perfectionem illam teneat, de qua Jacobus ait: «Si quis in verbo nos offendit, hic perfectus est vir?» (Jacob., cap. III, v.2) Qui etiam cum præmisisset: «In multis offendimus omnes;» et alius magnæ dicat perfectionis Apostolus: «Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est;» (Joan. I, cap. I, v.8) quam difficile, imo impossibile nostræ infirmitati videatur; immunes omnino a peccato manere, neminem latere reor. Ita, inquam, si peccati vocabulum large, ut diximus, accipientes, illa etiam vocemus peccata, quæcumque non convenienter facimus.

CAPITOLUL XV

Oare orice păcat
este interzis ?

Se pune întrebarea, dacă Dumnezeu ne interzice orice păcat ? Ne-am putea asuma aceasta pare-se, doar în mod irațional, de vreme ce nimeni nu poate parcurge această viață fără păcate - fie și dintre acelea ce pot fi iertate.

Dacă ne-a învățat să ne ferim de toate păcatele, noi totuși nu putem s-o facem, nu numai pentru că El însuși ne-a promis un jug mai ușor, sau ne impune o povară ușoară, ci mai ales pentru că nu sîntem în stare, după cum mărturisește și Apostolul Petru despre jugul legii, să ne ducem puterile urcînd de parte. Cine poate oare să-și fie prevăzător măcar sieși, cel puțin în privința cuvîntului celui liniștit încît, neieșindu-și din fire, să păstreze desăvîrșirea de care vorbește Iacov: „Dacă cineva ne jignește prin cuvînt, este oare acel bărbat desăvîrșit?” (Iacov, III, 2). Același spusese înainte „pe mulți îi jignim prin multe”; un alt apostol al mării desăvîrșiri spune: „Dacă am spune că nu avem păcat în noi, ne-am amăgi pe noi înșine și adevărul nu ar fi în noi.” (I. Ioan, I, 8). Se vede deci cît de greu îi este, ba chiar imposibil, neputinței noastre, să rămînem cu totul neatinși de păcat, de care socotesc că nu se poate ascunde nimeni. Toate acestea sînt valabile, după cum am spus, dacă, acceptînd în sens larg cuvîntul păcat, numim păcate cele făptuite în mod necuvenit.

Dacă însă, înțelegînd termenul la propriu, adică numi păcat doar disprețuirea lui Dumnezeu, se poate într-adevăr parcurge fără păcat această viață, chiar dacă cu foarte mare dificultate.

Desigur, păcatul nu ne-a fost interzis de Dumnezeu - în afară de consimțirea răului prin care îl disprețuim pe El - mai ales cînd se pare că, în legătură cu lucrarea există o anumită învățătură; după cum am arătat însă, preceptele Lui nu pot fi nicidecum lăsate în grija noastră. Dintre păcate, unele sînt numite *de iertat*, după cum sînt mai ușoare, iar altele - *condamnabile*, fiind mai grave. Dintre cele condamnabile unele sînt numite criminale - cele prin care individul devine ticălos sau de ocară, chiar și cînd ajung să-l domine fie și în cea mai mică măsură. Păcatele de iertat sînt cele provenite din consimțirea la ceva la care știm că nu trebuie să consimțim, dar căruia totuși i se opune chiar atunci, prin memorie, ceea ce știm. De altfel, multe lucruri le știm chiar și cînd dormim sau nu ne amintim de ele. Dormind nu ne părăsim cunoștințele și nici nu devenim proști, după cum nu devenim înțelepți pentru că am fi treji.

Astfel, cînd consimțim la vorbărie goală, sau la hrănire și băut peste măsură, știm că de fapt nu trebuie să facem așa ceva; în acel moment însă ne amintim cel mai puțin ce nu trebuie făcut.

Si autem proprie peccatum intelligentes solum Dei contemptum dicamus peccatum, potest revera sine hoc vita ista transigi, quamvis cum maxima difficultate. Nec profecto illud, ut supra meminimus, nobis a Deo prohibitum est, nisi consensus mali, quo Deum contemnimus, etiam cum de opere præceptio fieri videtur, sicut superius exposuimus, ubi etiam ostendimus aliter nequaquam a nobis præcepta posse sua custodiri.

Peccatorum autem alia venialia dicuntur, et quasi levia, alia damnabilia sive gravia. Rursus damnabilium quædam criminalia dicuntur, quæ in illis personam infamem vel criminosam facere habent, si in audientiam veniant: quædam vero minime. Venialia quidem vel talia peccata sunt, quando in eo consentimus cui non consentiendum esse scimus; sed tunc tamen non occurrit memoriæ illud quod scimus; multa quippe scimus, etiam dormientes, vel quando eorum non recordamur. Non enim dormiendo nostras amittimus scientias, vel stulti efficimur, aut cum vigilamus, sapientes efficimur. Quandoque itaque vel in vaniloquium, vel in superfluum esum vel potum consentimus, quod tamen nequaquam esse faciendum scimus: sed tunc minime recordabamur, quod non esset faciendum.

Tales itaque consensus quos per oblivionem incurrimus, venialia aut levia dicuntur peccata, hoc est, non magnæ satisfactionis pœna corrigenda, aut vel extra ecclesiam positi, vel gravi abstinencia pressi ob talia plectamur; pro quibus quidem negligentis pœnitentibus dimittendis verba quotidianæ confessionis frequentamus, in qua minime commemoratio graviorum culparum facienda est, sed tantum leviorum. Neque enim ibi dicere debemus: Peccavi in perjurio, in homicidio, in adulterio, et consimilibus, quæ damnabilia et graviora dicuntur peccata; hæc quippe non per oblivionem, sicut illa incurrimus, sed tanquam ex studio et deliberatione committimus, abominabiles etiam Deo effecti, juxta illud Psalmistæ: „Abominabiles facti sunt in studiis suis” (Psalm. XIII, v.1): quasi execrabiles et valde odibiles ex his, in quibus scienter præsumpserunt. Horum autem alia criminalia dicuntur, quæ per effectum cognita næve magnæ culpæ hominem detrahunt, ut consensus perjurii, homicidii, adulterii, quæ plurimum ecclesiam scandalizant. Cum vero supra quam necesse est cibo indulgemus, vel non mediocri cultu ex vana gloria nos adornamus, etsi hoc scienter præsumimus, non hæc crimini adscribuntur, et apud multos plus laudis habent quam vituperationis.

De aceea consimțirile în care ne complacem din uitare, sînt numite păcate de iertat sau ușoare, deoarece ele nu trebuie îndreptate prin pedepsirea marii plăceri, sau a celui situat în afara bisericii; nu e cazul nici să fim loviți din cauza acestora printr-o apăsătoare abținență; celor cărora li se dau pedepse mai ușoare, să le repetăm cuvintele mărturisirii zilnice prin care însă nu trebuie săvîrșită rememorarea vinilor mai grave, ci mai mult a celor mai ușoare. Nu trebuie tocmai atunci să spunem că am păcătuit prin călcarea jurămîntului, prin ucidere, prin adulter sau altele asemănătoare, care fiind de condamnat sînt numite păcate mai grele; acestea precum și altele de care sîntem duși, le facem abominabile nu din cauza uitării, ci din cauza preocupării și hotărîrii de a le săvîrși, devenindu-i lui Dumnezeu noi înșine precum păcate, conform spusei psalmistului: „Abominabili s-au făcut prin preocupările lor” (Psalm XIII, 1). Ba chiar blestemați și demni de cea mai mare ură, prin cele ce si le-au asumat în mod conștient de la început. Dintre aceste păcate sînt numite criminale cele care prin efectul lor - recunoscute și prin pata marii vinovății - îl tîrăsc pe om la consimțirea jurămîntului strîmb, a uciderii semenului, a adulterului, toate scandalizînd cel mai adesea Biserica. Cînd dincolo de necesități ne dedăm hranei sau ne împodobim cu onoruri lipsite de modestie - din deșartă glorie desigur, - și cînd ni le asumăm acestea cu bună știință, nu numai că uneori nu sînt puse pe seama faptuirii criminale, ci în fața unora devin mai curînd chiar demne de laudă decît de reproș.

CAPITOLUL XVI

Ar fi oare mai bine să ne abținem de
la vina mai ușoară decât de la cea
mai gravă ?

Unii afirmă că mai curînd sau mai eficient ne putem feri de păcatele de iertat decât de cele criminale, mai ales că acest lucru pare mai dificil și presupune neliniștea unei preocupări mai intense. Aceștia le răspund întîi printr-o cugutare a lui Tullius¹⁷ : „Ceva dacă e trudnic, nu e de aceea și glorios” De altfel, au un merit mai mare la Dumnezeu cei ce au purtat jugul greu al legii, decât cei ce s-au pus în serviciul libertății evanghelice, deoarece teama presupune o pedeapsă pe care bunătatea desăvîrșită o înlătură; toți cei mînați de teamă, se trudesă în făptuire mai mult decât cei pe care bunătatea îi face plini de bunăvoină. Dumnezeu îi încurajează pe cei trudiți sau împovărați să-și ia jugul blînd și povara ușoară asupra lor, pentru a trece de la sclavia legii de care sînt apăsăți, la libertatea Evangheliei, pentru ca astfel cei porniți de la teamă să fie „înghițiți” de bunătatea ce fără greutate le poartă și le rabdă pe toate; din trup, dar spirituală, iubirea de Dumnezeu este cu atît mai puternică, cu cît este mai adevărată. Căci cine nu știe că e mai greu să ne ferim de un purice decât de un dușman, sau de lovitura unei pietre mici decât de lovitura unei pietre mari? Dar judecăm oare astfel pentru că ar fi mai bine și mai avantajos să ne ferim de ceea ce e mai greu ? Nu neapărat. De ce? deoarece cel de care te ferești mai greu poate în mai mică măsură să-ți facă rău.

CAPUT XVI

Utrum melius sit a levioribus
culpīs quam gravioribus
abstinere ?

Sunt qui perfectius et ideo melius dicunt providere a venialibus peccatis quam a criminalibus, eo quod difficilior id videatur, et majoris studii sollicitudine indigeat. Quibus primum illud respondeo Tullianum: Quod si laboriosum, non ideo gloriosum. Alioquin majoris meriti apud Dominum essent, qui grave jugum legis portaverunt, quam qui evangelica libertate deserviunt; quia timor pœnam habet, quam perfecta charitas foras mittit, et quicumque timore aguntur, plus opere laborant, quam quos charitas spontaneos facit. Unde laborantes et oneratos ad suave jugum et onus leve sumendum Dominus exhortatur, ut videlicet de servitute legis, qua premebantur, ad libertatem transeant Evangelii; et qui a timore inceperant, charitate consummantur, quæ sine difficultate omnia suffert, omnia sustinet: carnalis, sed spiritualis amor Dei tanto est fortior quanto verior. Quis etiam nesciat difficilior nobis provideri a pulice quam ab hoste; vel ab offendiculo parvi lapidis quam magni? Sed numquid ideo id cavere quod difficilior est melius aut salubrius judicamus? Non utique. Quare? Quia quod difficilior est cavere minus potest nocere.

Sic ergo, etsi ponamus difficilius a venialibus peccatis quam a criminalibus providere, plus tamen hæc vitari quam quæ periculosiora sunt, convenit, et quæ majorem merentur pœnam, et quibus amplius offendi credimus Deum, et magis ei ea displicere. Quo enim amplius ipsi per amorem inhæremus, eo sollicitius cavere debemus quibus magis offenditur, et quæ ipse magis improbat. Qui enim vere aliquem diligit, non tam damnum suum, quam offensam amici, vel contemptum cavere satagit; juxta illud Apostoli: «Charitas non quærit quæ sua sunt;» (Corinth. I, cap. XIII, v.5) et rursum: «Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.» (Corinth. I, cap. X, v.24) Si ergo non tam pro nostro damno, quam pro Dei ofensa debemus cavere peccata, profecto plus ea cavenda sunt, in quibus magis offenditur. Quod si illam quoque pœticam attendamus sententiam de morum scilicet honestate:

Oderunt peccare boni virtutis amore. (Horat., Epist., I, XVI, v.52)

tanto majori odio quælibet sunt habenda quanto turpiora in se censentur, et ab honestate virtutis amplius recedunt, et naturaliter quoslibet magis offendunt.

Denique, ut singula sibi conferendo diligentius peccata dijudicemus, comparemus venialia criminalibus, ut pote superfluum comestionem perjurio et adulterio; et quæramus in transgressionem cujus magis peccatur, vel amplius Deus contemnatur atque offendatur. Nescio, fortassis, respondebis; cum non nulli philosophorum omnia peccata paria censuerunt.

Aşadar, chiar dacă am stabili că e mai greu să te fereşti de păcatele de iertat decât de cele criminale, totuşi e un lucru convenit că acestea trebuie ocolite precum cele mai periculoase şi demne de o pedeapsă mai mare, şi despre care credem că îl jignesc mai mult pe Dumnezeu, displăcându-i în acelaşi timp.

Cu cât mai cuprinzător ne legăm de El prin dragoste, cu atât mai mult trebuie să ne ferim cu atenţie de cele ce l-ar jigni mai mult şi pe care le respinge. Cine într-adevăr îl iubeşte pe altul, se luptă pentru a se feri nu atât de pedepsirea sa, cât de jignirea prietenului, după cum arată Apostolul: „bunătaţea nu cere cele ce sînt ale ei” (I Corinteni, XIII, 5), şi din nou „Nimeni să nu se străduiască pentru ceea ce este al lui, ci pentru ceea ce este al altuia”. (I Corinteni, X, 24). Deci, dacă trebuie să ne ferim de păcate, nu atât din cauza pedepsirii noastre, cât pentru a nu-l jigni pe Dumnezeu, cu atât mai mult trebuie ocolite acelea în care El e jignit mai mult.

Dacă am lua în considerare şi acea maximă poetică despre moralitate „Urâsc cei buni păcătuirea, din dragoste pentru virtute” (Horatius, Epistole, XVI, 57) ar trebui cu atât mai mult dispreţuite toate, cu cât sînt considerate mai ruşinoase în sine, îndepărtându-se mai accentuat de cinstirea virtuţii şi jignind în mod firesc pe oricine.

În sfîrşit, pentru a distinge mai clar, unul cîte unul, păcatele ce ne sînt atribuite, să comparăm cele de iertat cu cele criminale, deci hrînirea peste măsură - cu jurămîntul fals sau adulterul; să cercetăm de asemenea pe parcursul căruia se păcătuieşte mai mult sau este jignit şi dispreţuit mai mult Dumnezeu. Nu ştiu, vei răspunde probabil, căci mulţi dintre filosofi au considerat păcatele egale.

Dacă ai vrea să urmezi această filosofie, adică prostia pe față, constînd în abținerea celui bun atît de la păcatele criminale cît și de la cele de iertat, numai pentru că în mod egal cel rău le săvîrșește și pe unele și pe altele, de ce ar prefera să se abțină de la cele de iertat acela care a avut îndrăzneala de a se abține și de la cele criminale. Dacă ar cerceta cineva presupunerea că lui Dumnezeu îi displace mai mult alunecarea în adulter decît excesul de hrănire, legea divină, după cum cred eu, ne poate învăța că nu s-a hotărît pentru așa ceva nici o împlinire a pedepsei; hotărîndu-se să fie pedepsit nu cu vreo pedeapsă oarecare, ci cu lovitura din urmă a morții. Aceasta deoarece iubirea aproapelui pe care Apostolul o numește „plinătatea legii” este mai puternic lovită, lucrîndu-se împotriva ei și păcătuiind mai mult.

Dacă am vrea printr-un mod oarecare să punem semnul egalității adunînd la un loc păcatele de iertat și cele criminale acumulate, ca și cum am avea puterea de a le plăti pe toate, totul nu ne-ar servi nicidecum la scăpare. Să presupunem deci, că prin mare strădanie, cineva se ferește de toate păcatele de iertat, nîngrijindu-se însă de ocolirea celor criminale; ferindu-se de toate acelea, își asumă următoarea situație: cine îl va judeca deci, că astfel păcătuiește mai ușor sau că el e mai bun, ferindu-se de unele dar căzînd în altele? Astfel, după ce s-a făcut însumarea tuturor păcatelor unul cîte unul, devine limpede, cred eu, că nu e nici mai bine și nici nu ține de o mai mare perfecțiune să te ferești mai mult de păcatele de iertat, decît de cele criminale.

At si hanc philosophiam, imo manifestam stultitiam sequi velis, æque bonum a criminalibus et venialibus abstinere peccatis; quia æque malum est hæc et illa committere: cur ergo abstinere a venialibus præferre quis audeat abstinentiæ criminalium? Quod si quis forte requirat, unde conjicere possimus, Deo magis displicere transgressionem adulterii, quam superfluitatem cibi, lex divina, ut arbitror, docere nos potest, quæ ad illud puniendum nullam pœnæ satisfactionem instituit; hoc vero non qualibet pœna, sed summæ mortis afflictione damnari decrevit. Quo enim charitas proximi, quam Apostolus «plenitudinem legis» dicit, amplius læditur, magis contra eam agitur et amplius peccatur.

Quod si ad hunc modum singulis venialibus pariter et criminalibus peccatis invicem collatis, simul etiam tam ista omnia quam illa conferre velimus, ut omnino scilicet satisfacere valeamus, nequaquam refugio. Ponamus ergo ut aliquis magno studio ab omnibus venialibus caveat peccatis et nulla criminalia curet vitare, et cum illa omnia caveat, hoc præsumat; quis eum in hoc levius peccare judicabit, aut meliorem esse, si hæc præcavens illa incurrat? Collatione itaque facta tam singulorum, ut diximus, quam omnium simul invicem peccatorum, liquere arbitror, non melius vel majoris perfectionis esse venialia peccata cavere, quam criminalia.

Si quis tamen, cum illa primum vitaverit, hæc postmodum, ut oportet, vitare valuerit; in hoc quidem fateor virtutem ejus ad perfectionem pervenisse; nec tamen ideo posteriora, in quibus consummatio virtutis consistit, sunt prioribus præferenda, nec tanta retributione sunt digna. Sæpe namque in operatione alicujus ædificii minus agunt qui perficiunt ipsum, quam qui antea operati sunt, et qui extremo asserere in consummatione operis posito ipsum perficiunt, ut sic domus perfecta fiat, quæ dum imperfecta fuit, domus opus non erat.

Sufficere huc usque arbitror nos ad cognitionem peccati, quantum memoriæ occurrit, laborasse, ut eo melius caveri possit, quo diligentius cognitum fuerit. Mali quippe notitia justo deesse non potest, nec cavere quis vitium nisi cognitum valet.

Dacă totuși, după evitarea celor dintii cineva are puterea, după cum ar trebui, de a le evita și pe celelalte, atunci i-aș spune că prin acesta virtutea lui a ajuns la desăvârșire; totuși nici cele viitoare în care are loc desăvârșirea virtuții, nu trebuie așezate înaintea celor mai vechi, căci nu sînt demne de o mai mare răsplată.

Adesea, în înălțarea unei clădiri cei care o încheie făptuiesc mai puțin decît cei dinainte; pe de altă parte, cei care o încheie și-o atribuie în ansamblu datorită ultimei cărămizi fără de care, nefiind terminată, casa nu ar reprezenta o înfăptuire.

Cred că ne-am ostenit suficient pînă aici, atît cît ne-a ajutat și memoria, cu cercetarea păcatului, astfel încît să ne putem feri cu atît mai bine, cu cît mai profund l-am cunoscut. Pe drept cuvînt nu poate lipsi de aici nici cunoașterea generală a răului, căci nimeni nu are puterea de a se feri de viciu, decît dacă l-a cunoscut.

CAPITOLUL XVII

Despre reconcilierea păcatelor

Pentru că am arătat care este rana sufletului, să ne străduim în continuare și pentru îngrijirea ei; o arată acea cugtare a lui Ieronim: „O, medicule, dacă ești priceput, după cum ai arătat cauza bolii, tot astfel arat-o și pe cea a sănătății.”

Deci, când îl jignim pe Dumnezeu ne rămân și câteva modalități de a-l împăca. Astfel, pentru păcătos există trei modalități de a-l împăca pe Dumnezeu și anume: căința, mărturisirea, împlinirea dezvinovățirii.

CAPUT XVII

De peccatorum reconciliatione.

Et quoniam plagam animæ monstravimus, curationis remedium studeamus; ostendere, unde illud Hieronymi: «O medice, si peritus es, sicut posuisti causam morbi, ita indica sanitatis!» Cum igitur peccando Deum offendimus, superest quibus ei modis reconciliari possimus. Tria itaque sunt in reconciliatione peccatoris ad Deum, Pœnitentia scilicet, Confessio, Satisfactio.

CAPUT XVIII

Quid proprie dicatur pœnitentia ?

Pœnitentia autem proprie dicitur: Dolor animi super eo, in quo deliquit; cum aliquem scilicet piget in aliquo excessisse (Sap., cap. V, v.2 et 3). Hæc autem pœnitentia tum ex amore Dei accidit et fructuosa est; tum damno aliquo, quo nollemus gravari, qualis est illa damnatorum pœnitentia de quibus scriptum est: «Videntes turbabuntur terrore horribili et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, et pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu, etc.» (Matth., cap. XXVII, v.3) Legimus et pœnitentiam Judæ super hoc quod Dominum tradiderat; quod non tam pro culpa peccati, quam pro vilitate sui, qui se omnium iudicio damnatum sentiebat, credimus accidisse. Cum enim quis alium pecunia, vel quomodo corruptum ad perditionem traxerit, nemini vilior, quam ei proditor habetur, et nemo ei minus se credit, quam is qui infidelitatem ejus amplius expertus est. Multos quippe quotidie de hac vita recessuros de flagitiis perpetratis pœnitere videmus et gravi compunctione ingemiscere, non tam amore Dei quem offenderunt, vel odio peccati quod commiserunt, quam timore pœnæ, in quam se præcipitari verentur.

CAPITOLUL XVIII

Ce se numeşte la propriu căinţă ?

Căinţa este astfel numită la propriu: „Durerea spiritului în legătură cu ce a greşit, adică atunci când cineva regretă că a depăşit limitele.” (Cartea înţelepciunii lui Solomon, V, 2.3). Această căinţă provine din iubirea de Dumnezeu şi este rodnică; astfel, despre pedeapsa cu care nu vrem să fim însemnaţi, despre cât de mare este căinţa osîndiţilor, s-a scris: „Se vor tulbura de îngrozitoarea spaimă cei ce văd, şi se vor minuna de venirea neaşteptată a nesperatei mîntuiri, mărturisindu-se între ei, purtîndu-şi căinţa şi gemînd în strîmtorile spiritului; aceştia sînt cei pe care odinioară i-am luat în derîdere.” (Matei, XXVII, 3).

Citim şi despre căinţa lui Iuda, ce a urmat trădării Domnului; credem însă că această căinţă a pornit nu atît din sentimentul vinei păcatului, cît a aceluia ce se simţea osîndit de judecata tuturor pentru meschinăria sa. Cînd cineva îl tîrăşte pe un altul la pierzanie fie prin bani, fie prin vreo altă modalitate, nimeni nu-l va considera un trădător mai meschin şi nimeni nu se va încrede mai puţin în el, decît cel ce i-a pus la încercare infidelitatea. Îi vedem adesea, zi de zi, pe mulţi retraşi din viaţa aceasta, căindu-se pentru ticăloşiile săvîrşite şi gemînd în grea remuşcare, dar nu atît din dragoste de Dumnezeu pe care l-au jignit, sau din ură pentru păcatul săvîrşit, cît mai ales de teama pedepsei în care se prăvălesc.

Chiar și celor ce fără voia lor au ajuns aici, nu le este neplăcută nedreptatea vinei, cît greutatea dreptei pedepse; ei nu-și urăsc într-atît făptuirea pentru că a fost rea, cît dreapta judecată a lui Dumnezeu de care se tem ca de o pedeapsă, urînd mai mult dreptatea decît nedreptatea.

Pe cei orbiți vremelnic, dar chemați spre îndreptare de la propria ticăloșie, dreptatea divină îi conduce în cele din urmă împotriva falsei simțiri; pe cei însemnați însă cu orbirea îi îndepărtează cu totul de la privirea ei, încît aceia să nu cunoască deloc curata căință, ea nemaiîngrijindu-se ca ei să învețe cum să se dezvinovățească. Îi vedem zilnic pe mulți cum, muribunzi fiind, gem acuzîndu-se pe sine de abuzuri, furturi, nedreptăți ale săracilor sau alte felurite nedreptăți săvîrșite, și se sfătuiesc cu preotul pentru îndreptarea acestora. Dacă acestora li s-ar da sfatul, după cum s-ar și cădea, ca, vînzînd tot ce au, să le redea celor păgubiți tot ce le-au luat, s-ar întîmpla exact precum spune Augustin: „Dacă s-ar putea ca bunul altuia să fie dat înapoi, acesta nu ar fi înapoiat, căința nu ar fi adevărată ci doar simulată”

Prin răspunsul lor vor dovedi pe loc cît de goală este căința lor; ei vor întreba de îndată: din ce va mai trăi casa mea ? ce le voi lăsa fiilor mei, soției mele ? din ce se vor putea întreține ? Acestora le vine în întîmpinare dumnezeiasca dojană: „Nebunule, în noaptea asta ți se cere sufletul...” (Luca, XII, 20).

O, nenorocitul, care ești astfel, chiar cel mai nenorocit dintre toți nenorociții și cel mai nebun dintre nebuni, nu te îngrijești din timp ce să-ți păstrezi, ci mai curînd ce să aduni pentru alții ?

Qui in eo quoque iniqui permanent, quod non tam eis iniquitas displicet culpæ, quam, quæ juxta est, gravitas pœnæ; nec tantum odio habent id quod commiserunt, quia malum fuit, quam justum Dei judicium quod in pœna formidant, æquitatem potiusquam iniquitatem odientes. Quos diu obcæcatos atque vocatos ut a malitia sua converterentur, ita tandem in reprobum sensum Divina Justitia tradit, et cæcitate percussos a facie sua prorsus abjicit, ut ne salubris pœnitentiæ notitiam habeant, nec qualiter satisfaciendum sit, advertere queant.

Quam plurimos quippe quotidie cernimus morientes graviter ingemiscere, multum se accusare super usuris, rapinis, oppressionibus pauperum, vel in quibuscumque injuriis quas commiserunt, et pro emendatione istorum sacerdotem consulere. Quibus si hoc, ut oportet, primum consilium detur, ut venditis omnibus quæ habent, restituant aliis quæ abstulerunt, juxta illud Augustini: «Si res aliena, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur;» statim quam inanis eorum sit pœnitentia, responsione sua profitentur. Unde ergo, inquiunt, domus mea viveret? Quid filiis meis, quid uxori relinquerem? Unde se sustentare possent? Quibus illa primum Dominica occurrit increpatio: «Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti cujus erunt?» (Luc., cap. XII, v.20) O miser quicumque talis es, imo miserorum omnium miserrime, et stultorum stultissime, non provides quid tibi conserves, sed quid aliis thesaurizes?

Qua præsumptione Deum offendis, ad cuius horrendum iudicium raperis, ut tuos habeas propitios quos ditas de pauperum rapinis? Quis super te non rideat, si audierit te sperare alios magis tibi propitios fore quam te ipsum? Confidis in eleemosynis tuorum quos, quia successores habere te credis, iniquitatis pariter heredes constituis, quibus aliena per rapinam possidenda relinquis. Vitam pauperibus eripis, sua illis auferendo, unde sunt sustentandi, et in eis rursum occidere Christum machinaris, juxta illud quod ipse ait: «Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.» (Matth., cap. XXV, v.40) Quid ergo tu male pius in tuos, et crudelis in te pariter atque Deum, a iudice justo exspectas, ad quem velis, nolis, iudicandus properas, qui non solum de rapinis, sed etiam de verbo otioso rationem exigit? Qui quam districtus sit in vindicta priorum hominum statim exhibuit poena. Semel Adam peccavit, et comparatione nostrorum, sicut Beatus meminit Hieronymus, levissimum ejus peccatum fuit. Non quemquam per violentiam oppressit, nec quidquam alicui abstulit; de fructu qui reparabilis erat, semel gustavit. In qua quidem tam levi transgressione, in posteritatem quoque totam per poenam redundata, præmonstrare Dominus decrevit, quid de majoribus facturus sit culpīs.

Prin ce presupunere îndrăzneală îl jignești pe Dumnezeu în favoarea alor tăi, pe care i-ai îmbogățit jefuindu-i pe cei săraci, fîrîndu-te astfel pe tine însuși către îngrozitoarea Lui judecată ? Cine nu ar rîde de tine, auzînd că speri să-i favorizezi pe viitor mai curînd pe alții, decît pe tine însuși ? Te încrezi în pomenile alor tăi pe care, considerîndu-i urmași, îi faci în egală măsură moștenitori ai nedreptății, lăsîndu-le în stăpînire bunuri străine obținute prin furt. Uneltești să-l ucizi din nou pe Hristos în ei și în viața lor, luîndu-le din nou săracilor jefuiți bunurile, cînd ei ar trebui susținuți după cum spune El însuși: „Ceea ce i-ați făcut unuia dintre cei mai sărmani ai mei, mi-ați făcut mie.” (Matei, XXV, 40).

Ce aștepți așadar, tu, cel rău în pioșenie față de ai tăi și crud în același timp față de tine și față de Dumnezeu, ce aștepți de la judecătorul drept către care, vrînd-nevrînd, te grăbești spre a fi judecat, și care cîntărește nu numai gîndul furtului, ci și pe cel al cuvîntului pașnic ? cel care, decît să nu poată mîntui mai tîrziu, ne-a învățat pe dată prin pedepsirea primilor oameni. Adam a greșit o singură dată și, după cum amintește fericitul Ieronim, păcatul său în comparație cu ale noastre a fost foarte ușor. Nu a asuprit pe nimeni prin violență și nici nu a luat bunul altuia; a gustat doar din fructul care creștea. Și totuși, prin această atît de ușoară alunecare, readusă însă tot mereu în întreaga posteritate prin pedeapsă, Dumnezeu a hotărît de la început să demonstreze ce intenționează să facă în cazul greșelilor mai mari.

Pe cel bogat, despre care Domnul afirmă că a coborât în infern, nu pentru că ar fi furat bunurile altuia, ci pentru că din ale sale - din care se hrănea fiind îngăduite lui - nu i-a dat și sărmanului Lazăr, îl învață că prin această pedeapsă a osîndirii și înmormîntării în infern trebuie loviți cei ce fură bunurile altora, dar și cei ce nu și-au împărțit bunurile.

Amintirea ta e înmormîntată o dată cu tine și, imediat după uscarea lacrimilor celor ce te-au însoțit pînă la groapă - căci conform retorului Apolonius „nimic nu se usucă mai repede ca lacrima” - soția ta s-a pregătit de o nouă căsătorie; ca să servească plăcerilor noului soț îi va încălzi străinului patul din cele furate de tine și lăsate ei, patul pe care pînă acum era trupul tău, în timp ce tu, nenorocitul, vei plăti acele plăceri în flăcările iadului. La același lucru trebuie să te aștepti și din partea fiilor tăi.

Dacă cineva ar întreba din împlinire de ce oare cei ce-și amintesc de tine nu-ți sînt favorabili prin pomenile tale trecute, s-ar părea că aceștia își pot găsi felurite scuze. Dacă ei ar răspunde: de vreme ce el însuși nu a vrut să-și fie mai favorabil, a fost o mare prostie să spere ca alții s-o facă, încît mîntuirea sufletului său, de care în primul rînd el ar trebui să se îngrijească, să-i fie adusă de alții? concluzia ar fi: pe cine să-și creadă mai favorabil sieși decît pe sine însuși? Cine a fost atît de crud cu sine însuși încît să-și pună nădejdea în mila altuia? În sfîrșit, ei pot să-și găsească scuze în zgîrcenia aceluia și să spună: știm despre cele lăsate în urma sa că nu sînt așa cum par, încît pomenile¹⁸ trebuie făcute de la noi. Vor rîde și trebuie să rîdă toți care vor auzi acestea. Într-adevăr, nenorocitul care ceas de ceas i-a silit pe sărmanii jefuiți să plîngă, va plînge veșnic din acel moment.

Dives quem ad inferos Dominus descendisse dicit, non quod aliena rapuerit, sed quia propria quibus tanquam licitis vescebatur, indigenti Lazaro non impertivit, patenter edocet qua poena feriendi sunt, qui rapiunt aliena, si sic ille damnatus est, atque in inferno sepultus, qui non tribuerit bona sua. Tecum memoria tui sepulta, et cito siccatis lacrymis eorum quos in exequiis habuisti, juxta rhetoris Apollonii: «Lachryma nihil citius arescit,» tua conjux in proximo ad novas nuptias se praeparavit, ut novi mariti voluptatibus deserviret de his quas ei dimisisti rapinis, et praesente adhuc corpore tuo, lectulum calefaciet alieno, te misero in flammis gehennae voluptates illas plexuro. Idem et a filliis tuis expectandum est.

Quod si quis forte interroget, cur non tui recordantes, eleemosynis suis tibi propitientur, multis se de causis excusare posse videntur. Quia enim, si respondeant: cum ille sibi propitius esse noluerit, quanta stultitia fuit sibi alios sperare propitios, et animae suae salutem aliis committere, de qua ipse debuit plurimum providere! Quem sibi propitium magis credidit quam seipsum? Qui sibi crudelis erat, de cujus misericordia confidebat? Possunt denique et in excusationem avaritiae suae praetendere ac dicere: Scimus insuper ea quae ipse nobis dereliquit, non hujusmodi esse, ut de ipsis nobis sint eleemosynae faciendae. Ridebunt omnes, et ridere debent, qui haec audient. Ille vero miser qui expoliatus pauperes ad horam flere coegit, in perpetuum ibi flebit.

Sunt qui suam negligentiam hominibus non Deo volentes occultare, ad excusandas excusationes in peccatis dicunt tot eos esse quos exspoliaverunt, ut omnino cognoscere vel reperire nequeant: de quo cum nullam sollicitudinem assumant, illud Apostolicæ sententiæ iudicium incurunt: «Et qui ignorat ignorabitur.» (Corinth., cap. XIV, v.38) Non inveniunt illos quia non quærunt; inveniet illos dextera Dei, quem contempserunt. De qua etiam scriptum est: «Dextera tua inveniet omnes qui te oderunt.» (Psalm., cap. XX, v.9) Quam idem propheta, qui hoc dixit, vehementer expavescens, et locum nullum evadendi considerans, alibi ait: «Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.» (Psalm., cap. CXXXVIII, v.8) Et quia plerumque non minor est avaritia sacerdotis quam populi, juxta illud Prophetæ: «Et erit sicut sacerdotes, sic populus,» (Ose, cap. IV, v.9) multos morientium seducet cupiditas sacerdotum vanam eis securitatem promittentium, si quæ habent sacrificiis obtulerint, et missas emanant quas nequaquam gratis haberent. In quo quidem mercimonio præfixum apud eos pretium constat esse, pro una scilicet missa unum denarium, et pro uno annuali quadraginta. Non consulunt morientibus ut rapinas restituant, sed ut in sacrificio ipsas offerant; cum e contrario scriptum sit: «Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimet filium in conspectu patris;» (Eccli., cap. XXXIV, v.24) plus enim gravat patrem occisio filii coram se facta, quam si non videret eam; et quasi filius immolatione occiditur, dum sub-

Unii, din dorința de a-și ascunde nepăsarea, nu atît față de Dumnezeu, cît față de oameni, a firmă, căutînd o justificare a păcatelor, că au fost atît de mulți cei pe care i-au jefuit, încît nu pot să-i mai cunoască sau să-i mai găsească. În legătură cu aceasta trebuie pusă puterea cugetării apostolice despre refuzul oricărei griji: „Iar cel ce ignoră va fi ignorat” (I Corinteni, XIV, 38). Nu-i vor pe aceia pentru că nu-i caută; îi va afla însă pe ei dreapta lui Dumnezeu pe care l-au disprețuit. Chiar despre aceasta stă scris: „Dreapta ta îi va afla pe toți cei ce te urăsc.” (Psalm, XX, 9). Același profet care a spus aceasta, speriat și socotind că nu există nici un loc de scăpare, afirmă altundeva: „Încotro să plec din fața spiritului Tău, și unde să fug din fața chipului Tău? Dacă voi urca în cer, Tu ești acolo, dacă voi coborî în iad ești de față.” (Psalm, CXXXVIII, 8). Și pentru că cel mai adesea zgîrcenia preotului nu este mai mică decît a poporului - conform profetului care spune: „Și va fi poporul precum preoții” (Osea, IV, 9) - mulți dintre muritori se vor lăsa amăgiți de lăcomia preoților ce le promet o siguranță deșartă, pe care, avînd-o se opun celor sfinte, iar slujbele religioase le plătesc fără a-și arăta însă recunoștința prin aceasta. Este clar că în acest tîrg există un preț dinainte stabilit; un denar pentru o slujbă obișnuită și patruzeci pentru una anuală.

Nici pe patul morții nu se îngrijesc să înapoieze cele furate, ci le oferă ca pe o ofrandă. Împotriva acestui lucru s-a scris: „Cine oferă o ofrandă din bunul săracului, e ca și cel ce ucide un fiu sub ochii tatălui.” (Ecleziastul, XXXIV, 24). Uciderea fiului în fața tatălui e mai cumplită decît dacă acesta n-ar vedea; dacă fiul e ucis prin sacrificare, bunul săracului în care și-a adunat întreaga

viață e socotit ca un sacrificiu, dar Adevărul preferînd mila în locul sacrificiului spune: „Învățați-i pe cei ce umblă că eu vreau milă și nu sacrificiul” (Matei, XI, 13). Căci e mai rău să păstrezi cele furate decît să nu te dedici milei, adică să iei bunurile săracilor în loc să le cheltui pe ale tale, după cum am amintit deja vorbind despre osîndirea bogatului.

stantia pauperis, in qua vita ejus consistebat, in sacrificio ponitur. Et Veritas sacrificio misericordiam præferens: «Euntes, inquit, discite quid est: Misericordiam volo et non sacrificium.» (Matth., cap. XI, v.13) Pejus autem est rapinas retinere, quam misericordiam non impendere, hoc est, pauperibus auferre sua, quam non impendere nostra, sicut et supra in damnatione divitis meminimus.

CAPUT XIX

De fructuosa pœnitentia.

Et quia de infructuosa diximus pœnitentia, tanto diligentius quanto salubrius fructuosam consideremus. Ad quam Apostolus quemlibet invitans obstinatum, nec horrendum Dei iudicium adtendentem ait: «An divitias bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?» (Rom., cap. II, v.4) Quibus videlicet verbis quæ sit pœnitentia salubris, et ex amore Dei potius quam ex timore proveniens, manifeste declarat, ut videlicet doleamus Deum offendisse vel contempsisse, quia est bonus magis quam quia justus est. Quo enim diutius eum contemnimus, quia statim eum contemptum suum judicare non credimus; sicut e contrario Principes seculi faciunt, qui cu offenduntur nesciunt parcere, nec suarum injuriarum ultionem differre; eo justius graviolem infert sui contemptus pœnam; et tanto districtior est in ultione quanto patientior fuit in expectatione. Quod subsequenter prædictus Apostolus ostendit dicens: «Secundum durtiam autem tuam, et cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ.» (Rom., cap. II, v.5) Tunc quidem iræ, modo mansuetudinis, quia, tunc vindictæ, modo patientiæ.

CAPITOLUL XIX

Despre căința rodnică

Dar pentru că am vorbit atît despre căința stearpă, s-o cercetăm mai cu folos pe cea rodnică. Chemîndu-i la aceasta atît pe cel potrivnic cît și pe cel ce se îndreaptă fără teamă spre deloc înfricoșătoarea judecată a lui Dumnezeu, Apostolul spune: „Disprețuiești oare bogățiile bunătății și suferinței Lui precum și ale îndelungatei răbdări? Nu știi că bunăvoința lui Dumnezeu te duce la căință?” (Romani II, 4).

Prin aceste cuvinte ni se arată direct ce este căința folositoare provenită mai curînd din dragostea lui Dumnezeu decît din teamă, astfel încît să fim îndurerăți că l-am jignit și disprețuit pe Dumnezeu, pentru că El este nu doar drept ci, mai ales, bun. Cu atît mai des îl disprețuim, cu cît credem că El nu judecă disprețul ce i se arată; ca și conducătorii veacului care făptuiesc potrivnic, atunci cînd, jigniți fiind, nu știu nici să ierte, nici să discearnă răzbunarea nedreptăților ce li s-au făcut; cu atît mai mult disprețuirea Lui provoacă, în mod just, o pedeapsă mai mare. Cu atît mai sever pedepsește, cu cît mai răbdător a privit. Cele afirmate mai sus le arată Apostolul cînd spune: „Mînia pentru ziua mîniei ți-o aduni pe măsura asprimii și lipsei de căință a sufletului” (Romani II, 5); atunci va fi ziua mîniei, nu a blîndeții, pentru că atunci va fi ziua răzbunării și nu a răbdării.

Disprețuirea Lui va fi răzbunată de justiția ce cîntărește în ce măsură l-am disprețuit și cît de des a suportat El aceasta. Să ne ferim de a-i jigni pe oameni, și aceasta nu din teamă ci din sfială.

Cînd preacurvim căutăm ascunzișuri spre a nu fi văzuți de oameni, căci în acele momente nu suportăm privirea nimănui. Deși știm că Dumnezeu este de față, neputîndu-i-se ascunde nimic, nu roșim totuși fiind văzuți de El însuși și de întreaga curte a cerului în făptuirea acestei rușini; aceasta, după cum am spus, în ciuda faptului că ne-ar răvăși privirea unui biet om.

Ne temem enorm să ne asumăm ceva în fața judecătorului pămîntean, deși știm că judecați fiind, vom primi o pedeapsă vremelnică și nu veșnică. Simțirea tru-pească, spre deosebire de cea spirituală, ne silește să făptuim dar și să suportăm multe. O, dacă am face și am îndura atîtea și în favoarea lui Dumnezeu, căruia îi datorăm toate, cîte facem și îndurăm de dragul soției și al urmașilor, sau a vreunei prostituate. Te implor, arată-mi ce pedeapsă ar trebui dată prin judecată, nedreptății de a o fi enumerat pe prostituată înaintea Lui?

Se plînge El însuși prin profet, că nu i se arată dragoste precum Tatălui, nici teamă precum Domnului: „Fiul își cînsteste tatăl, iar sclavul se teme de stăpînul său; dacă eu sînt Tatăl, unde e cînstirea mea ? și dacă eu sînt Domnul, unde e teama de mine ?” (Maleahi, I, 6). Se plînge că tatăl și stăpînul au fost puși înaintea Lui. Gîndește-te așadar, cît trebuie să se supere cînd chiar prostituata e pusă înaintea Lui și, avînd în vedere suprema răbdare a bunătății sale, El e cu atît mai disprețuit cu cît ar fi trebuit de fapt să fie iubit.

Ibi iustitia exigente, tanto gravius sui contemptum ulciscetur, quanto minus contemni debuit, et diutius toleravit. Timemus homines offendere, et quorum offensam timore non efugimus, verecundia vitamus. Latebras quærimus, cum fornicamur, ne ab hominibus videamur, nec unius hominis aspectum tunc sustinere possumus. Scimus Deum præsentem esse quem nihil potest latere; videri ab ipso et tota curia Cœli in hujus actione turpitudinis non erubescimus, qui ad unius hominuli aspectum confunderemur. Ante judicem terrenum præsumere aliquid maxime timemus, a quo nos judicandos scimus temporali tantum pœna, non æterna. Multa nos facere vel tolerare carnalis affectus cogit, pauca spiritualis. Utinam tanta propter Deum, cui omnia debemus, quanta propter uxorem vel filios, vel quamcumque meretricem facimus vel toleramus!

Quo obsecro pœna hæc injuria est judicanda ut meretricem quoque ipsi præponamus? Conqueritur ipse per prophetam quod nec ei amor tanquam Patri, nec timor exhibeatur tanquam Domino. «Filius, inquit, honorat patrem et servus dominum suum timet; si ego Pater, ubi honor meus? Et si ego Dominus ubi timor meus?» (Malach., cap. I, v.6) Conqueritur sibi patrem vel dominum præferri. Attende igitur quantum indignetur meretricem quoque sibi anteferri, et de summa suæ bonitatis patientia, unde plus debuit amari, magis contemni.

Quam quidem bonitatem et patientiæ longanimitatem hi qui salubriter pœnitent, adtendentes non tam timore pœnarum quam ipsius amore ad compunctionem moventur; juxta prædictam Apostoli exhortationem, ubi salubrem pœnitentiam diligenter descripsit; cum e contrario dixit: «an divitias bonitatis ejus,» hoc est, divitem et copiosam bonitatem, sive abundantem benignitatem longanimis patientiæ, qua tamdiu te tolerat, «contemnis,» quia videlicet non cito punit, «ignorans,» hoc est non adtendens, «quoniam tanta ejus benignitas ad pœnitentiam,» quantum in se est, «te adducit,» hoc est, facit cur eam adtendendo ad pœnitentiam deberes converti, quod tam benignum contempsisti? Et hæc quidem revera fructuosa est pœnitentia peccati, cum hic dolor atque contritio animi ex amore Dei, quem tam benignum adtendimus, potius quam ex timore pœnarum procedit.

Cum hoc autem gemitu et contritione cordis, quam veram pœnitentiam dicimus, peccatum non permanet, hoc est, contemptus Dei, sive consensus in malum: quia charitas Dei hunc gemitum inspirans non patitur culpam; In hoc statim gemitu Deo reconciliamur, et præcedentis peccati veniam assequimur, juxta illud Prophetæ: «Quacumque hora peccator ingemuerit, salvus erit;» (Ezech., cap. XXXIII. v.14) hoc est salute animæ suæ dignus efficietur. Non ait: quo anno, vel quo mense, sive qua hebdomada, vel quo die, sed qua hora; ut sine dilatione venia dignum ostendat: nec ei pœnam æternam deberi, in qua consistit condemnatio peccati.

Cei ce se căiesc însă cu adevărat, tinzînd către acea bunătate şi mărime a răbdării, nu atît de teama pedepsei cît din iubire pentru El, sînt îndemnaţi către remuşcare prin sfatul Apostolului, unde este descrisă cu grijă căinţa folositoare; cînd dimpotrivă, am spus: „sau bogăţiile bunătăţii Sale” trebuie înţeleasă bogata şi deplina bunătate, sau prea plina bunăvoinţă a întinsei Sale răbdări; „le dispreţuieşti” deoarece nu te pedepseşte îndată; ignorînd, adică nestrăduindu-te, pentru că „atît de marea Lui bunătate”, cît este în El, „te duce către căinţă”, chiar El pe care l-ai dispreţuit deşi este binevoitor?

De fapt, adevărata căinţă rodnică a spiritului este cînd durerea şi zbuciumul spiritului pornesc mai curînd din dragostea de Dumnezeu, pe care îl intuim atît de bun, decît din teama pedepselor. Cînd mărturisim aceasta ca pe adevărata căinţă, prin durerea sau zbuciumul inimii, păcatul nu se păstrează - adică dispreţuirea lui Dumnezeu sau consimţirea în rău - deoarece insuflînd această durere, bunătatea lui Dumnezeu nu suportă vina. Prin această durere sîntem pe loc împăcaţi cu Dumnezeu, înţelegînd cu mintea vina păcatului dinainte precum în zicerea profetului: „În acea oră cînd va geme, păcătosul va fi mîntuit.” (Ezechil, XXXIII, 14). Adică, se va face demn de mîntuirea sufletului. Nu spune în ce an, lună, săptămînă sau oricare din zile, ci în acea oră, pentru a-l arăta demn de vina ce nu trebuie prelungită şi pentru a nu suporta pedeapsa veşnică cerută de osîndirea păcatului.

Chiar dacă știind aceasta, nu a avut un loc unde să mărturisească sau să-și împlinească trăirea, plecînd din viață cu această durere, el nu va cădea în iad. Înseamnă că păcatul este iertat de Dumnezeu astfel încît, nici păcătosul, nici sufletul lui, în ciuda celor ce au precedat păcatul, nu mai sînt demni de pedeapsa veșnică a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, cînd le iartă păcatul celor ce se căiesc, nu le trece cu vederea întreaga pedeapsă, ci doar pe cea veșnică.

Mulți dintre cei ce se căiesc, dar nu și-au dus pînă la capăt împlinirea căinței în această viață din cauza morții premature, sînt păstrați în viața viitoare pentru pedepse purificatoare - nu osînditoare. Nu se poate spune cu siguranță cînd va veni ziua din urmă a judecății, în care mulți dintre credincioși vor trebui pedepsiți, cu atît mai mult cu cît timpul este mai lung; chiar dacă învierea „în clipă, în clipirea ochiului se va face” (Corinteni, XV, 52); atunci vor fi împlinite greșelile, atît cît a hotărît Dumnezeu, se vor căi cu toții pentru cele ce au refuzat să le împlinească sau nu au avut posibilitatea s-o facă.

Etsi enim articulo necessitatis praeventus, non habeat locum veniendi ad confessionem vel peragendi satisfactionem, nequaquam in hoc gemitu de hac vita recedens gehennam incurrit; quod est condonari a Deo peccatum, hoc est, eum talem fieri quam jam non sit dignum sicut animam propter illud quod praecessit peccatum, aeternaliter a Deo puniri. Non enim Deus cum peccatum poenitentibus condonat, omnem poenam eis ignoscit, sed solummodo aeternam. Multi namque poenitentes, qui praeventi morte, satisfactionem poenitentiae in hac vita non egerunt, poenis purgatorii, non damnatorii in futura reservantur. Unde suprema iudicii dies, qua repente multi fidelium puniendi sunt, quanto spatio temporis extendatur, incertum est: quamvis resurrectio «in momento, in ictu oculi» (Corinth., cap. XV, v.52) fiat; ut videlicet ibi de culpis satisfaciant, quantum Deus decreverit, de quibus satisfacere distulerint, aut permissi non sunt.

CAPUT XX

Utrum quis de uno peccato sine
altero pœnitere possit ?

Sunt qui quærunt utrum quis de uno peccato pœnitere possit et non de alio, ut pote de homicidio, et non de fornicatione quam adhuc perpetrare non desistit? Sed si fructuosam illam pœnitentiam intelligamus, quam Dei amor immittit, et quam Gregorius describens ait: „Pœnitentia est commissa deflare et flenda non committere;” nequaquam pœnitentia dici potest, ad quam nos amor Dei compellit, quoties unus contemptus retinetur. Si enim amor Dei, sicut oportet, ad hoc me inducit atque animum trahit, ut de hoc consensu doleant propter hoc tantum quia in eo Deum offendi, non video qualiter idem amor de illo contemptu eadem de causa pœnitere non cogat; hoc est, in eo proposito mentem meam statuat, ut quisquis excessus memoriæ occurrerit, de ipso similiter doleam, et ad satisfaciendum paratus sim. Ubicumque igitur vera est pœnitentia, ex amore scilicet Dei solo proveniens, nullus Dei contemptus remanet, maxime cum Veritas dicat: „Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.” (Joan., cap. XIV, v.23)

CAPITOLUL XX

Oare ar putea cineva să se căiască
pentru un păcat separat de altul ?

Sînt unii care se întrebă dacă nu s-ar putea căi pentru un singur păcat și nu pentru un altul, de exemplu pentru crimă dar nu pentru preacurvia pe care nu s-au abținut s-o ducă la capăt ?

Dacă înțelegem însă acea căință rodnică insuflată nouă de iubirea de Dumnezeu, despre care, descriind-o, Grigore spune: „Căința a fost dată spre a plînge, dar nu înseamnă că plînsul o și face eficientă”, nu poate fi nicidecum numită căință aceea spre care ne împinge iubirea de Dumnezeu ori de cîte ori este înfrînat disprețul. Dacă iubirea de Dumnezeu, așa cum trebuie, mă duce la căință trăgîndu-mi spiritul spre ea, încît să fiu îndurerat de consimțirea jignirii lui Dumnezeu, nu văd cum ar putea aceeași iubire pornită din aceeași cauză să nu mă silească la căință în legătură cu acel dispreț; adică, prin intenție îmi determină astfel mintea, încît dacă mi-ar apărea în memorie vreo abatere de-a mea, să fiu îndurerat de aceea și pregătit pentru a plăti. Așadar, întodeauna cînd există adevărata căință pornită din iubirea de Dumnezeu, nu poate rămîne urmă de disprețuire a lui Dumnezeu, după cum arată Adevărul: „Dacă cineva mă iubește, va sluji cuvîntul meu și Tatăl meu îl va iubi pe acesta, și vom veni la el și ne vom face sălaș la el.” (Ioan, XIV, 23).

Deci cei ce stau în iubirea de Dumnezeu trebuie să fie mîntuiți; această mîntuire nu se referă doar la un păcat, altfel zis, la consemnarea unei singure jigniri aduse lui Dumnezeu. Cînd însă Dumnezeu nu descoperă nici un păcat la cel ce se căiește, El nu provoacă nici o cauză a osîndirii; de aceea e necesar, ca o dată cu încetarea păcatului să nu se păstreze osînda, adică zbuciumul pedepsei veșnice; adică, Dumnezeu să ierte păcatul dinainte de pedeapsa veșnică, pedeapsă care ar fi fost meritată și prevăzută. Chiar dacă Dumnezeu nu găsește la cel ce se căiește ceva ce ar trebui pedepsit pe veci, se afirmă totuși că iartă pedeapsa păcatului dinainte, căci insuflîndu-i păcătosului durerea căinței, l-a făcut pe acesta demn de iertare; cu alte cuvinte, l-a făcut astfel încît să nu-i fie necesară pedeapsa veșnică, ci în momentul plecării din această viață să poată fi mîntuit.

Dacă însă, din împlinire, ar recădea în același dispreț, reîntorcîndu-se deci la același păcat, el ar aluneca înapoi la aceeași cuvenită pedeapsă, trebuind să fie din nou pedepsit, cel ce căindu-se mai înainte, nu era demn de pedeapsă.

Quicumque ergo in amore Dei persistunt, salvari necesse est: quæ salvatio nequaquam contingeret uno peccato, id est, uno Dei contemptu retento. Cum autem in pœnitente jam nullum, Deus reperit peccatum, nullam ibi invenit damnationis causam; et ideo necesse est ut, peccato cessante, non restet damnatio, hoc est, perennis pœnæ afflictio; et hoc est peccatum quod præcessit a Deo condonari a pœna æterna quam inde meruerat ei, ut diximus, a Deo provideri. Quamvis enim Deus jam non inveniatur in pœnitente, quod perenniter debeat punire, pœnam tamen præcedentis peccati dicitur condonare, cum per hoc, quod gemitum ei pœnitentiæ inspiraverit, eum indulgentia dignum fecit; hoc est, talem cui nulla tunc debeatur pœna æterna, et quem in hoc statu de hac vita recedentem, salvari necesse est. Quod si forte et in eundem recidat contemptum, sicut redit ad peccatum, ita etiam relabitur ad pœnæ debitum, ut rursus puniri debeat, qui prius pœnitendo non puniri meruerat.

Si quis forte dicat: «Peccatum a Deo condonari,» tale esse tanquam si diceretur, Deum propter illud quod commissum est, nequaquam hominem esse damnaturum; vel hoc, Deum apud se statuisset, ut eum propter hoc non damnaret; profecto et antequam poenitens peccasset, concedendum videtur Deum condonasse illud peccatum; hoc est, apud se statuisset, quod propter illud non esset eum damnaturus: nihil quippe recentius apud se Deus statuit, vel disponit, sed ab æterno quæcumque facturum est, in ejus prædestinatione consistunt et in ejus providentia præfixa sunt, tam de condonatione cujuscumque peccati, quam de cæteris quæ fiunt. Melius itaque nobis esse videtur ita intelligendum Deum condonare peccatum, quemlibet, ut diximus, per inspiratum ei poenitentiae gemitum dignum indulgentia efficere; hoc est, talem cui tunc damnatio non debeatur, nec unquam ulterius, si in tali proposito perseveret. Peccatum itaque Deus condonat, cum ipse a quo poena fieri debuit, faciat, poenitentiam inspirando, cur jam non debeat inferri.

Dacă ar spune cineva din întâmplare: păcatul e iertat de Dumnezeu - ar fi ca și cum spune că din cauza celor îngăduite Dumnezeu nu are de gând să pedepsească omul, sau că Dumnezeu a hotărât de la sine să nu-l osîndească pe om; mai ales că regretată fiind păcătuirea dinainte, de cel ce se căiește, se pare că trebuie acceptată iertarea celui păcat de către Dumnezeu; sau că El a hotărât să nu-l osîndească pe acela din cauza unui anumit păcat; desigur că Dumnezeu nu a stabilit și nu a hotărât nimic de curînd, ci totul s-a făcut din veci, existînd în predestinare, fiind stabilite în previziunea Sa atît cele referitoare la iertarea fiecărui păcat în parte, ca și cele legate ce se sîvîrșesc.

Nouă ni se pare că e mai bine să înțelegem că Dumnezeu a iertat păcatul, inspirîndu-i fiecăruia durerea căinței și făcîndu-l demn pe fiecare de îngăduința Sa; mai precis, pe acela căruia nici atunci, nici mai târziu nu i se cuvine osînda dacă perseverează într-o asemenea direcție. Astfel Dumnezeu iartă păcatul, inspirîndu-i căința celui ce i se cuvine pedeapsa, pentru ca astfel să nu mai fie necesară.

CAPITOLUL XXI

**A nu fi însemnat, a nu-l dărui pe cel
demn de recompensă**

Întreb întîmplător; dacă cel ce se căiește e demn de viață veșnică, cine nu e - din cauza osîndeii ? Dacă acceptăm întrebarea ne este adus în față cel ce a murit realuneînd după căință, deși cît timp s-a căit fusese demn de viața veșnică; se pare că ar trebui învinuit de nedreptate însuși Dumnezeu, pentru că nu-i redă recompensa celui demn odinioară de ea, încît să prevină astfel osîndirea lui. Căci dacă l-ar opri atunci la premisa de unde pornește rugăciunea lui, l-ar păstra demn de viața veșnică; de asemenea, dacă, după ce „a alunecat”, ar mai păstra ceva din spiritul avut înainte, aceasta i-ar fi fost o chezășie a mîntuirii. Eu zic însă că, deși mulți sînt adesea demni de osîndire, ei nu mor în acea păcătoșenie a lor, ca și cum Dumnezeu le-ar fi dat înapoi osînda meritată; deci nici Dumnezeu nu trebuie învinuit de nedreptate, căci nu le-a înapoiat pedeapsa meritată; nu o face nici în oferirea recompenselor făgăduite celor perseverenți, după cum dovedește Adevărul: „Cel ce va persevera pînă la capăt va fi mîntuit.” (Matei X, 22).

Sîntem siliți deci să nu acceptăm că Dumnezeu oferă pedeapsă sau recompensă cuiva, demn odinioară de una din acestea, numai pentru că a prevăzut cumva să se folosească de ele cît mai bine, El știind să se folosească și să le împartă corespunzător și pe cele foarte rele.

CAPUT XXI

**Inustum non esse, dignum
præmio non donari.**

Sed fortassis requiris, si is qui pœnitet, jam dignus sit vita æterna, qui damnatione dignus non est? Quod si concedamus, objicitur nobis eum quoque qui post pœnitentiam lapsus perit, dum pœniteret, dignum vita æterna fuisse: et Deum arguendum injuriæ esse videri, qui præmium quo ille tunc dignus erat, ei tunc saltem non reddidit, ut sic ejus damnationem præveniret. Sicut enim si tunc moreretur, ex illo in quo tunc orat, proposito, dignus vita æterna salvaretur: ita et si postea lapsus sit, ex eodem animo quem prius habuit, dignus salvari fuit. Sed dico, quia sicut multi sæpe damnatione digni sunt, nec tamen in hac sua nequitia moriuntur, ut damnatio, quam meruerant, eis a Deo reddatur; nec tamen ideo Deus injustitiæ est arguendus, quia non reddidit eis pœnam quam meruerant: ita nec in præmiis reddendis, quæ perseverantibus tantum promittuntur, Veritate adtestante: «Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.» (Matth., cap. X, v.22) Non ergo concedere cogimur, ut quia quandoque pœna vel præmio quis dignus fuerit, ideo dignum vel justum sit, Deum illud ei conferre, cum alio modo melius utendum eo esse providerit, quia etiam malis bene utitur, et quæcumque pessima optime disponit.

Quod si forte quis dicat, eum qui ad horam Deum amando, vere poenituit, sed tamen in hac poenitentia vel amore non perseveraverit, non ideo fuisse praemio dignum vitae: profecto cum nec tunc damnatione dignus fuisse conceditur, nec justus, nec peccator tunc exstitisse videbitur.

Dacă întâmplător cineva ar spune că s-a căit cu adevărat, iubindu-l pe Dumnezeu oră de oră, dar fără a persevera în această căință sau dragoste, nu din această cauză n-ar fi demn de recompensa vieții veșnice, ci pentru că după cum o dată nu a fost demn de pedeapsă, tot astfel altă dată va părea a nu se fi arătat nici drept, nici păcătos.

CAPITOLUL XXII

Despre păcatul de neiertat

De vreme ce, după cum am spus, prin căință orice păcat primește ușurare imediată, se pune întrebarea de ce Adevărul numește câte unul *de neiertat*, nintenționînd deci să ofere ușurarea, adică iertarea; astfel este păcatul blasfemiei față de Sfîntul Spirit, despre care arată Matei că a vorbit El: „Orice păcat și blasfemie li se trece cu vederea oamenilor, dar blasfemierea Spiritului nu li se trece cu vederea;” (Matei XII, 31) și „Oricine va rosti cuvînt împotriva Fiului omului, i se va trece cu vederea; cine însă va rosti împotriva Sfîntului Spirit nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în viitor” (ibidem, 32). De ce se afirmă aceasta, ne-o dezvăluie Marcu spunînd: „Deoarece spuneau: Are spirit murdar” (Marcu, III, 30). Unii numesc însă acest păcat curajul disperat al vinei; adică, atunci cînd cineva, din cauza mărimei păcatelor, și-a pierdut complet speranța în bunătatea lui Dumnezeu înțeleasă prin Sfîntul Spirit, încît prin nici o căință sau altă împlinire să nu-și poată obține iertarea.

Dar, dacă asta numim a blasfemia față de Sfîntul Spirit, ce vom numi a păcătui față de Fiul omului? Mie mi se pare că a păcătui sau a blasfemia față de Fiul omului, ar însemna în acest caz a anula superioritatea umanității lui Hristos din cauza vizibilei slăbiciuni a trupului, ca și cum am nega conceperea ei fără de păcat, sau asumarea ei de către Dumnezeu.

CAPUT XXII

De peccato inremissibili.

Cum autem, ut diximus, omne peccatum per poenitentiam statim remissionem accipiat, quæritur cur Veritas quoddam peccatum inremissibile dixerit, vel nunquam ipsum remissionem, hoc est, condonationem, habiturum, quale est illud peccatum blasphemiæ in Spiritum Sanctum, de quo eum dixisse Matthæus sic refert: «Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, Spiritus autem blasphemia non remittetur» (Matth., cap. XII, v.31); et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro? (Ibidem, cap. 32) Quod quare diceret, Marcus aperuit dicens: «Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.» (Marc., cap. III, v.30) Hoc autem peccatum quidem desperationem veniæ dicunt; cum quis videlicet ob magnitudinem peccatorum diffidit penitus a bonitate Dei, quæ per Spiritum Sanctum intelligitur, ut nec poenitendo, vel aliqua satisfactione veniam possit impetrare. Sed si hoc dicimus peccare vel blasphemare in Spiritum, quid dicemus peccare in Filium hominis? Quantum vero mihi videtur, peccare vel blasphemare in Filium hominis hoc loco dicitur excellentiæ humanitatis Christi derogare tanquam eam negaremus sine peccato conceptam, vel a Deo assumptam propter visibilem carnis infirmitatem.

Id quippe nulla humana ratione comperi poterat, sed Deo tantum revelanti credi. Tale est ergo quod ait: «Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: Spiritus autem blasphemia non remittetur;» tanquam si diceret: de nulla alia blasphemia diffinitum est apud Deum, quod nullis hominibus dimittatur, nisi de ista; et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, hoc est, nullus qui assumpti hominis dignitati, ut diximus, derogat, propter hoc damnabitur, si aliæ non interveniant damnationis causæ. Non enim in hoc aliquis contemptu Dei notari potest, si veritatem per errorem contradicat, nec contra conscientiam agat maxime cum id tale sit, quod humana ratione investigari non possit, sed magis ratione videatur contrarium. Blasphemare autem in Spiritum, est ita opera manifestæ gratiæ Dei calumniari, ut illa quæ credebant per Spiritum Sanctum hoc est, divina bonitate misericorditer fieri, per diabolum tamen assererent agi, tanquam si dicerent illum quem Spiritum Dei credebant, esse Spiritum nequam, et sic Deum esse diabolum.

Quicumque igitur sic in Christum peccaverunt, dicendo scilicet contra conscientiam eum in Beelzebub principe dæmonium ejicere dæmonia, ita prorsus a regno Dei sunt proscripti, et ab ejus gratia penitus exclusi, ut nullus illorum deinceps per poenitentiam mereretur indulgentiam. Nec quidem negamus eos salvari posse si poeniterent, sed solummodo eos dicimus nec poenitentiae actus assecuturos esse.

Acest lucru nu putea fi descoperit de nici o rațiune omenească, ci este crezut de bună seamă, prin Dumnezeu care îl dezvăluie, Așadar asta înseamnă „Orice păcat sau blasfemie îi este trecută cu vederea omului, dar blasfemierea Spiritului nu îi este trecută cu vederea”; ca și cum ar spune: în afara acesteia, nici o blasfemie nu apare de neiertat în fața lui Dumnezeu; oricine ar rosti cuvânt împotriva Fiului omului i s-ar ierta; adică, presupunând că nu apar alte cauze ale osîndeii, nimeni nu ar fi osîndit pentru nesocotirea umanității superioare luate asupra Sa. Nu ar putea fi nimeni înfierat cu disprețuirea de Dumnezeu, dacă neacționînd împotriva conștiinței sale, ar contrazice, din greșeală, Adevărul, mai ales că situația este de așa natură încît lucrul nu poate fi cercetat prin rațiunea umană, părăind mai degrabă contrar ei. A blasfemia însă față de Spirit, înseamnă a calomnia în așa fel lucrarea harului vădit al lui Dumnezeu, încît cele credute că se fac benefic prin Sfîntul Spirit, adică prin bunătatea divină, să fie afirmate ca puse în mișcare de diavol; ca și cum s-ar spune deci că acela pe care îl credeau a fi Sfîntul Spirit, nu este nici spirit nici sfînt, ci că Dumnezeu este diavolul.

Deci, cei ce au păcătuit astfel față de Hristos, afirmînd împotriva conștiinței lor că pe El îl împing demonii împotriva lui Belzebut, conducătorul demonilor, sînt excluși cu totul de la favoarea Lui și proscrîși în fața împărăției lui Dumnezeu, nefiind demn nici unul din ei de îngăduirea căinței. Nu negăm, totuși că aceștia s-ar putea mîntui, ci afirmăm că de fapt ei nu vor avea de gînd să urmeze făptuirea căinței.

CAPITOLUL XXIII

Oare cei ce se căiesc își poartă cu sine geamătul durerii și după aceea ?

Cineva poate să întrebe: cei ce pleacă din această viață căindu-se, stăpîniți de geamătul sufletului și de durerea zdrobitoare, le poartă oare cu sine pe acestea chiar și după ce au ajuns la strălucire oferindu-i lui Dumnezeu adevăratul sacrificiu, conform afirmației „Sacrificiul pentru Dumnezeu este spiritul chinuit” (Psalm L)? Oare și în acea viață cerească îi vor îndurera cele făptuite sau abia prin aceasta, după cum s-a scris, „au fugit durerea și geamătul” (Isaia XXXV, 10) și tristețea? Desigur, după cum lui Dumnezeu și îngerilor nu le plac păcatele noastre lipsite de pedeapsa durerii, cu atît mai mult nu pot fi de acord cu relele noastre: de aceea nici nouă nu ne vor place niciodată greșelile noastre. Dar oare vrem noi într-adevăr să făptuim cele cunoscute ca rînduite de Dumnezeu și lucrate spre binele nostru, conform acelei cugetări a Apostolului „Știm că Dumnezeu lucrează spre binele celor ce-l iubesc” (Romani, VIII, 28)? Este o altă întrebare pe care am lămurit-o, după puterile noastre, în cartea a treia a *Teologiei*¹⁹

CAPUT XXIII

Utrum pœnitentes gemitum sui doloris hinc secum deferant ?

Quærit fortassis aliquis, utrum hi qui de hac vita pœnitentes recedunt in hoc gemitu cordis, et contritione doloris, ubi verum Deo sacrificium offertur, juxta illud: «Sacrificium Deo spiritus contribulatus,» (Psalm. L., v.19) utrum, inquam, tales de hac luce migrantes hunc gemitum et dolorem secum deferant; ut in vita quoque illa cœlesti hæc se commisisse doleant, quo, ut scriptum est, «aufugit dolor et gemitus» (Isai., cap. XXXV, v.10) atque tristitia. Sed profecto sicut Deo vel Angelis peccata nostra sine aliqua pœna doloris displicent, eo videlicet quod illa non approbant, quæ mala considerant; ita et tunc nobis illa displicebunt, in quibus deliquimus. Sed utrum nos illa fecisse velimus, quæ bene ordinata esse a Deo scimus, et nobis quoque in bonum cooperata, juxta illud Apostoli: «Scimus quoniam diligenti-bus Deum omnia cooperantur in bonum?» (Rom., cap. VIII, v.28) Alia est quæstio quam pro viribus nostris tertio *Theologiæ* nostro libro absolvimus.

CAPUT XXIV

De confessione.

Nunc de confessione peccatorum nobis agere incumbit. Ad hanc nos Apostolus Jacobus adhortans ait: «Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua.» (Jac., cap. V, v.16) Sunt qui soli Deo confitendum arbitrantur, quod non nulli Græcis imponunt. Sed quid apud Deum confessio valeat, qui omnia novit, aut quam indulgentiam nobis lingua impetret, non video: licet propheta dicat: «Delictum meum cognitum tibi feci, et iniquitatem meam non abscondi.» (Psalm., cap. XXXI, v.5) Multis de causis fideles invicem peccata confitentur, juxta illud Apostoli quod præmissum est; tum videlicet propter subpositam causam, ut orationibus eorum magis adjuvemur, quibus confitemur: tum etiam quia in humilitate confessionis magna pars agitur satisfactionis, et in relaxatione poenitentiae majorem assequimur indulgentiam: sicut de David scriptum est; qui cum accusatus a Natham propheta, responderit: «Peccavi;» (Reg. II, cap XII, v.13) statim ab eodem Propheta responsum audivit: «Dominus quoque transiit peccatum tuum:» (Ibidem) quo enim major erat regis sublimitas, acceptior Deo fuit confitens humilitas.

CAPITOLUL XXIV

Despre mărturisire

Iar acum apasă asupra noastră datoria de a săvârşi mărturisirea păcatelor. Îndemnându-ne spre aceasta, apostolul Iacov spune: „Mărturisiți-vă păcatele voastre altora și rugați-vă fiecare pentru celălalt spre a fi mântuiți, căci continuă rugăciune pentru iertare pornită de la cel drept, are putere mare” (Iacov, V, 16). Unii socotesc că trebuie să-i mărturisească doar lui Dumnezeu, căci mulți îi păcălesc pe greci²⁰. Dar ce valoare poate avea mărturisirea în fața lui Dumnezeu care le cunoaște pe toate ? sau ce iertare obținem pe limba noastră - nu-mi dau seama - chiar dacă Profetul spune „Greșeala mea ți-am făcut-o cunoscută, iar nedreptatea mea n-am ascuns-o” (Psalm, XXXI, 5) ?

Păcatele pornite din felurite cauze, sînt mărturisite reciproc de credincioși, conform celor spuse de Apostol și citate mai sus; desigur, ne mărturisim altora, datorită premisei de la care pornim, conform căreia sîntem ajutați mai mult de rugăciunile lor; dat fiind că atunci, prin umilința mărturisirii, se înfăptuiește o mare parte a împlinirii datoriei noastre, prin ușurarea pedepsei obținem o mai mare iertare; după cum s-a scris despre David care, răspunzînd acuzației profetului Nathan prin vorbele „am păcătuit” (II Regi, XII, 13), a auzit îndată răspunsul aceluia: „Dumnezeu însuși a înlăturat păcatul tău” (ibidem); căci cu cît mai mare era noblețea regelui, cu atît mai bine a fost primită de Dumnezeu umilința mărturisirii.

În cele din urmă, preoții, cărora le-au fost încredințate sufletele mărturisitorilor, au datoria de a le impune datoria căinței; și aceasta în așa fel încît, cei ce s-au folosit greșit și trufăș de propria posibilitate de a alege, disprețuindu-l pe Dumnezeu, să fie îndreptați prin hotărîrea unei puteri din afara lor; și o vor face aceasta cu atît mai sigur, cu cît supunîndu-se mai bine prelaților lor, urmează voința acelora și nu pe cea proprie; dacă aceia nu înțeleg însă corect că preotul a fost pregătit spre a-i asculta, nu lor trebuie să li se reproșeze, ci acestuia. Apostolul spune: „Să nu ignorăm șireteniile Satanei” (II Corinteni, II, 11). Nu trebuie neglijată în acest caz nici ticăloșia slăbiciunii prin care, cel numit de Apostol ne împinge către păcat, retrăgîndu-ne de la mărturisire; incitîndu-ne și, în egală măsură dezlegîndu-ne de teamă și de sfială, nu mai rămîne nimic care să ne recheme de la păcat.

Multe lucruri nu îndrăznim să le săvîrșim de teama pedepsei; de asemenea, chiar dacă le-am putea face, roșim doar la apropierea de cele ce sînt spre paguba faimei noastre. Deci, oricare din acestea două apare ca suficientă spre a-l opri, ca un frîu, pe cel nesocotit și decis să ducă păcatul pînă la capăt. Același fel de gînd care l-a îndepărtat inițial de la desăvîrșirea păcatului, îl poate face să refuze chemarea mărturisirii. Se teme atunci să se mărturisească și - după cum ar trebui de la început - roșește că nu s-a temut și nu a roșit înainte. Dacă întîmplător, cel cunoscut prin mărturisire, nu este pedepsit de oameni, cel ce nu s-a temut de osînda lui Dumnezeu, roșește acum din cauza faptului că cei din jurul său cunosc pe față ceea ce făptuise fără să roșească.

Denique sacerdotes quibus animæ confitentium sunt commissæ, satisfactiones pœnitentiæ illis habent injungere; ut qui male arbitrio suo et superbe usi sunt Deum contemnendo, alienæ potestatis arbitrio corrigantur; et tanto securius id agant, quanto melius prælatis suis obediendo non tam suam quam illorum voluntatem sequuntur. Qui si fortassis non recte præceperint, cum ille ad obediendum paratus sit, illis magis quam istis imputandum est. «Non ignoramus,» Inquit Apostolus, «astutias Sathanæ.» (Corinth. II, cap. II, v.11) Nec ejus nequitia hoc loco prætereunda est qua nos ad peccatum impellit et a confessione retrahit. Ad peccatum quippe nos incitans timore pariter ac verecundia nos exuit, ut nihil jam restet quod nos a peccato revocet. Multa namque timore pœnæ committere non audemus; multa pro detrimento nostræ famæ aggredi erubescimus, etsi hoc impune possemus. His ergo duobus quasi retinaculi male quilibet expeditus, præceps ad quodvis perpetrandum peccatum efficietur. Quo quidem pacto eadem quæ prius ei abstulit ut peccatum perficeret, postmodum reddit ut a confessione revocet. Tunc confiteri timet vel erubescit quod; cum oportuerit primum, non timuit nec erubuit. Simet ne forte per confessionem cognitus puniatur ab hominibus, qui puniri non timuit a Deo: rubescit ab hominibus sciri, quod non erubuit coram Deo committi.

Sed qui plagæ quærit medicamentum, quantumcumque ipsa sordeat, quantumcumque oleat, medico revelanda est, ut competens adhibeatur curatio. Medici vero locum sacerdos tenet, a quo, ut diximus, instituenda est satisfactio.

Dar, cel ce caută medicamentul răni, oricât de rău i-ar mirosi și oricât l-ar trăda, trebuie să o arate medicului pentru ca acesta să-i ofere îngrijirea potrivită. După cum am spus, preotul ține locul medicului pentru cel căruia trebuie să-i fie impusă împlinirea datoriei.

CAPITOLUL XXV

**Cum poate fi lăsată la o parte
mărturisirea în unele cazuri**

Trebuie știut însă că mărturisirea poate fi ocolită uneori printr-o cumpănire folositoare, cum credem că s-a întâmplat în cazul lui Petru; cunoaștem lacrimile lui pornite din lepădarea sa, dar despre vreo împlinire sau mărturisire a sa nu am citit niciunde. Pornind de la Luca, și Ambrozie arată despre lepădarea lui Petru și despre plînsul său: „Nu găsesc scris undeva că s-ar fi mărturisit; am găsit scris că a plîns, culeg²¹ lacrimile sale, dar nu citesc despre împlinirea vreunei datorii. Lacrimile ușurează greșeala pe care ar trebui s-o mărturisească rușinea prin voce, iar plînsul îi poartă de grijă vinei și sfiei; lacrimile mărturisesc fără groază sau jignire, greșeala și sfiala; lacrimile nu scuza vina, dar ne fac un serviciu.

Înțeleg de ce a tăcut Petru, adică de ce nu a fost lovit imediat de urmarea vinei sale.” Trebuie cercetat dacă nu cumva Petru și-a împlinit mai curînd datoria plîngînd²², decît mărturisindu-se, încît în aceasta să fi constat sfiala sau respectul pentru mărturisire. Dacă s-ar fi sfiit să mărturisească, spre a nu fi considerat de nimic - cunoscut fiind totuși păcatul său - el ar fi trecut drept un trufaș preocupat mai mult de onoarea propriei glorii decît de mîntuirea sufletului său. Dacă a fost însă reținut mai mult de sfiala pentru Biserică și nu pentru sine, acest lucru nu trebuie blamat.

CAPUT XXV

**Quod nonnunquam confessio
dimitti potest.**

Sciendum tamen, non nunquam salubri dispensatione confessionem vitari posse, sicut de Petro credimus, cujus lachrymas de negatione sua novimus, satisfactionem vero aliam, vel confessionem non legimus. Unde et Ambrosius super Lucam de hac ipsa Petri negatione ac fletu ejus: «Non invenio, inquit, quid dixerit, invenio quod fleverit: lachrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Levant lachrymæ delictum quod voce pudor est confiteri, et veniæ fletus consulunt et verecundiæ; lachrymæ sine horrore culpam loquuntur, sine offensione verecundiæ confitentur; lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Invenio cur tacuerit Petrus, ne scilicet tam cito veniæ petitio plus offenderet.» Quæ vero ista sit verecundia vel reverentia confessionis, ut flendo magis quam confitendo Petrus satisfecerit, videndum est. Si enim propter hoc unum confiteri verecundabatur, ne cognito peccato suo vilior haberetur, profecto superbis erat, et honoris sui gloriæ magis quam animæ suæ saluti consulens. Sin autem verecundia non tam sua quam Ecclesiæ retinebatur, non est hoc improbandum.

Providebat se fortassis super Dominicam plebem a Domino constituendum esse principem, et verabatur ne si hæc trina ejus negatio per confessionem ejus cito in publicum prodiret, super hoc Ecclesia graviter scandalizaretur, et erubescencia vehementi confunderetur quod tam facilem ad negandum et tam pusillanimum Dominus ei præfecisset. Si ergo tam pro honore sibi conservando, quam pro hac animi erubescencia Ecclesiæ confiteri distulit, provide hoc, non superbe fecit. Timor quoque in causa rationabilis fuit, de damno Ecclesiæ magis, quam de propriæ detrimento famæ. Sciebat quippe sibi specialiter a Domino Ecclesiam esse commissam, cum ei diceret: «Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.» (Luc., cap XXII, v. 32) Si ergo eo propria confessio convicto, ad aures Ecclesiæ præveniret hic ejus tam abhorrendus lapsus, quis non leviter diceret: «Nolumus hunc regnare super nos;» (Luc., cap. XIX, v. 14) et non facile Domini cum improbaret consilium, quod ad confirmandos fratres eum elegit, qui primus defecit? Hac quoque providentia multi confessionem differre, vel omnino dimittere possent sine peccato; si videlicet plus illam nocere quam prodesse crederent: quia nullam Dei offensam ex culpa incurrimus, in quo eum nequaquam contemnimus. Distulit Petrus confiteri peccatum, cum adhuc tenera in fide atque infirma esset Ecclesia, donec virtus Petri prædicatione ipsius vel miraculis esset probata.

Desigur, ştia dinainte că a fost hotărît de Domnul să fie întâi stătător peste mulţimea Lui, şi de aceea se temea cu respect ca nu cumva, întreita lui lepădare, brusc dată pe faţă, să ducă la zguduirea din temelii a Bisericii; apoi, roşeaţa chipului său ar fi fost interpretată cu uşurinţă de cel mînios, ca negare uşuratică şi semn al unei mari lipse de curaj pus în frunte de Dumnezeu. Deci, dacă a refuzat mărturisirea către Biserică, pentru a-şi păstra cinstea şi a-şi ascunde roşirea sufletului, este clar de la început că nu a făcut-o din îngîmfare. În acea situaţie era prezentă mai curînd teama raţională de a nu fi păgubit Biserica, decît propria lui faimă. Ştia că Biserica i-a fost încredinţată în mod deosebit lui de către Domnul cînd îi spunea: „Iar tu, reîntors apoi, întăreşte-i pe fraţii tăi.” (Luca XXII, 32).

Deci, dacă prin propria mărturisire - învingîndu-se pe sine - ar fi ajuns la urechile Bisericii îngrozitoarea lui cădere, cine n-ar fi spus, poate nu fără greutate că „nu vrem ca acesta să domnească peste noi” (Luca XIX, 14); oare astfel n-ar fi fost respinsă cu uşurinţă alegerea dumnezeiască ce l-a aşezat pe el spre a-şi îmbărbăta fraţii, el care l-a părăsit primul? Pornind de la aceasta, unii îşi amînă mărturisirea sau o resping cu totul; ei cred că ea face mai mult rău decît ar folosi, mai ales cînd nici nu ne lovim de vreo jignire a lui Dumnezeu prin vină şi nici nu-L dispreţuim.

Petru s-a ferit să-şi mărturisească păcatul, căci la vremea aceea Biserica era tînără în credinţă şi lipsită de puteri; era nevoie de timp pentru ca virtutea lui Petru să fie dovedită prin propovăduirea sâvîrşită de el şi prin faptele-i minunate.

Mai târziu, după cum se poate afla din cele scrise în Evanghелиii, spre disperarea celor căzuți, Petru însuși a putut să se mărturisească fără a tulbura Biserica.

Sînt unii cărora li se pare că Petru, fiindu-le tuturor în frunte și neavînd pe cineva dintre oameni superior lui, nu trebuie nicidecum să-și mărturisească vreunui semen păcatul, încît acesta să-i hotărască împlinirea datoriei, iar el să-i asculte învățătura ca pe a mai marelui său. Dar, chiar dacă pentru împlinirea unei datorii, el nu trebuie să se mărturisească cuiva, în privința susținerii rugăciunii sale el nu a putut proceda după cum trebuie; tocmai în legătură cu aceasta se spune „Mărturisiți-vă unul altuia păcatele voastre” și se adaugă „și rugați-vă unul pentru altul ca să fiți mîntuiți”. (Iacov V, 16).

Nimic nu-i împiedică pe preoți să-i apropie pe supuși de săvîrșirea mărturisirii sau de împlinirea datoriei, astfel încît ceea ce se înfăptuiește să fie cu atît mai bine primit la Dumnezeu cu cît e mai mare umilința. Cine s-ar opune oare în asemenea situații, să-și aleagă o persoană cît mai credincioasă și mai distinsă prin a cărei hotărîre să-și săvîrșească împlinirea propriei datorii și prin ale cărei rugăciuni să fie mai mult ajutat? De aceea s-a și spus de la început „și rugați-vă unul pentru altul ca să fiți mîntuiți”, adăugîndu-se imediat „căci mare putere are rugăciunea continuă a celui drept”

Dar, după cum există mulți medici nepricepuți cărora este periculos sau inutil să le încredințezi bolnavii, tot astfel și printre preoții Bisericii sînt mulți necredincioși, de nimic și mai ales ușuratici în a dezvălui păcatele mărturisitorilor, încît a te mărturisi lor devine nu numai fără rost ci de-a dreptul primejdios.

Postea vero cum de hoc iam constaret, ipsemet Petrus sine ullo Ecclesiæ scandalo contra desperationem lapsorum confiteri hoc potuit, ut scriptum etiam relinqueretur ab Evangelistis.

Sunt fortassis quibus videatur Petrum qui cæteris omnibus præerat, nec superiorem habebat, cui anima ejus esset commissa, nequaquam habere necessarium homini confiteri peccatum, tanquam ab illo instituenda esset ei satisfactio, ac si præcepto ejus quasi superioris obediret. Sed si non pro satisfactione injungenda confiteri alicui debuerit, propter orationis suffragium non incongrue fieri potuit; de quo quidem cum diceretur: «Confitemini alterutrum peccata vestra,» subjunctum est, «et orate pro invicem ut salvemini.» (Jac., cap. V, v. 16) Nihil etiam impedit, ne prælati eligant subiectos ad confessionem faciendam, vel ad satisfactionem suscipiendam, ut quod agitur, tanto Deo fiat acceptius, quanto ab illo geritur humiliter. Quis etiam vetet quemlibet in talibus personam religiosiorem, vel magis discretam eligere, cujus arbitrio satisfactionem suam committat, et orationibus ejus plurimum adjuvetur? Unde et cum præmissum sit: «et orate pro invicem ut salvemini,» statim adjunctum est: «multum enim valet deprecatio justi assidua.» Sicut enim multi fiunt imperiti medici, quibus infirmos committi periculosum est aut inutile: ita et in prælatis Ecclesiæ multi reperiuntur nec religiosi, nec discreti, atque insuper ad detegendum confitentium peccata leves, ut confiteri eis non solum inutile, verum etiam perniciosum videatur.

Tales quippe nec orare intendunt, nec in orationibus suis exaudiri merentur, et cum instituta canonum ignorent, nec in statuendis satisfactionibus moderari sciant, frequenter in talibus vanam securitatem promittunt, et spe cassa ipsos confitentes decipiunt, juxta illud Veritatis: «Cæci sunt duces cæcorum;» et rursum: «Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.» (Matth., cap. XV, v.14) Qui cum etiam, ut diximus, leviter confessiones quas suscipiunt, revelant, punitentes ad indignationem commovent, et qui curare peccata debuerant, novas peccatorum plagas inferunt, et a confessione audientes deterrent. Non numquam etiam peccata vel ex ira, vel ex levitate revelando graviter Ecclesiam scandalizant. Et eos qui confessi sunt in periculo magno constituunt. Unde qui pro his incommoditatibus prælatos suos vitare decreverunt, et alios in talibus eligere, quos ad ista commodiores credunt, nequaquam sunt improbandi, sed potius comprobandi quod ad solertiores medicum declinant; in quo tamen faciendo, si assensum prælatorum impetrare possunt, ut ab eis ad alios dirigantur, tanto id convenientius agunt, quanto humiliter per obedientiam hoc faciunt. Sin autem prælati superbi hoc eis interdiciunt, tanquam se viliores æstimando, si meliores medici requirantur, ægrotus tamen de salute sua sollicitus, quod melius credit medicamentum majori sollicitudine requirat, et meliori consilio cedat plurimum. Nemo enim ducem sibi ad aliquo commissum, si eum cæcum deprehenderit, in foveam sequi debet;

Cei de teapa lor nu se străduiesc să se roage și nici nu sînt demni de a fi ascultați în rugăciunile lor; ignorînd hotărîrile canoanelor, ei nu știu să țină măsura în stabilirea împlinirii datoriilor cuiva, promișînd adesea o deșartă siguranță sau - după pierderea speranței - amăgindu-i pe cei ce li se mărturisesc, după cum spune Adevărul: „Orbi sînt conducătorii orbilor”, iar apoi „Dacă orbul îi este conducător orbului, cad amîndoi în groapă” (Matei, XV, 14); aceștia, după cum am spus, trădînd cu ușurință mărturisirile primite, provoacă indignarea celor ce se căiesc; și astfel cei ce trebuie să vindece păcatele, provoacă noi răni, îndepărtîndu-i de la mărturisire pe cei ce i-ascultaseră. Dezvăluind adesea din minie sau superficialitate unele păcate, ei tulbură profund Biserica, iar pe mărturisitor îl pun în mare primejdie.

Iată de ce, cei care pornind de la aceste neajunsuri, au hotărît să-și părăsească preoții, alegîndu-și în același timp alții considerați mai potriviți țelului urmărit, nu trebuie blamați, ci mai curînd aprobați pentru alegerea medicului iscusit; dacă hotărînd aceasta, ei pot să obțină și asentimentul preoților lor de pînă atunci, încît aceștia să-i îndrume spre alții, e cu atît mai potrivit cu cît se face totul prin umilință și ascultare. Dar, dacă preoții trufași le-o interzic, considerîndu-se depreciați prin căutarea medicilor mai buni, bolnavul, preocupat de sănătatea sa, va căuta cu mai mare înfrigurare medicamentul considerat mai folositor, lăsîndu-se înduplecat mai mult de sfatul mai bun; căci nimeni nu trebuie să-și urmeze în groapă conducătorul ce i-a fost hotărît de altcineva, mai ales cînd observă că acela e orb.

Dimpotrivă, e mai bine să-l aleagă pe cel ce vede și astfel să ajungă încotro se străduiește, decît să-l urmeze în rău, către prăpastie pe cel ce i-a fost rău hărăzit.

Dar, oare cel ce i-a oferit un asemenea conducător - ca pe unul care trebuie să-i arate calea - a făcut-o cu bună știință prin ticăloșie, sau în mod nevinovat prin neștiință? Dacă a făcut-o din ticăloșia lui, trebuie avut grijă ca aceasta să nu se împlinească; dacă din neștiință, nefăcîndu-se nimic contrar voinței lui, noi nu-l urmăm către primejdie pe cel ce însuși ni l-a dat să ne conducă.

E totuși util ca întîi să-i cercetăm pe cei cărora știm că le-au fost încredințate sufletele noastre și, după ce am ascultat în cumpănire sfatul lor, în măsura în care se dovedește a fi medicamentul sperat, să nu-l părăsim.

Dacă credem însă că ei nu cunosc legea și nu le pasă de ceea ce fac, ignorînd chiar ceea ce doare, trebuie să-i considerăm mai răi decît cei despre care spune Adevărul: „În jilțul lui Moise s-au așezat scribii și fariseii; oricît v-ar spune „slujiți” și „faceți”, conform făptuirii lor să nu vreți să faceți!” (Matei, XXIII, 2); ca și cum ar spune: îndrumarea legii o obțin cei care, deși însemnați cu făptuiri rele și de respins, răspîndesc din jilțul lui Moise cuvintele lui Dumnezeu; cu alte cuvinte, îndrumarea legii trebuie primită astfel încît, respingînd făptuirile aceloră, să reținem doar ceea ce reprezintă cuvintele lui Dumnezeu. Deci nu trebuie disprețuită învățătura celor ce predică bine, deși ei nu trăiesc cum ar trebui, și nici a celor ce ne învață prin cuvînt, fără însă ca ei să clădească ceva prin propriul exemplu; aceștia ne arată o cale pe care însă nu vor s-o urmeze; judecata lor pornește nu atît de la orbirea dată de neștiință, cît mai ales de la vina nepăsării.

et melius est eligere eum videntem, ut quo tendit, perveniat, quam male sibi traditum male sequi ad præcipientium. Quippe qui ei talem ducem tradidit tanquam viam ostensurum, aut scienter hoc fecit per malitiam, aut innocenter per ignorantiam? Si per malitiam, cavendum fuit ne malitia ejus impleretur; si per ignorantiam, nequaquam contra ejus voluntatem agitur, et illum non sequimur ad periculum, quem ipse dederat nobis ad ducatum. Utile tamen est, ut eos primum consulamus, quibus animas nostras committi scimus, et eorum consilio audito, salubrius, si quod speramus, medicamentum non deserere maxime; cum eos legem ignorare credamus, et non solum quid agent non curent, sed quid doleant ignorent; deteriores habendi his, de quibus Veritas ait: «Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: quæcumque ergo dixerint vobis, servate et facite, secundum autem opera eorum nolite facere.» (Matth., cap. XXIII, v.2) Tanquam si diceret: Magisterium legis tales obtinent, quorum opera cum sint mala, et ob hoc respuenda, verba tamen Dei quæ de cathedra Moysi, hoc est, de magisterio legis, proferunt, suscipienda sunt, ut simul quæ ipsorum sunt opera rejiciamus, et quæ Dei sunt verba retineamus.

Non est ergo talium doctrina contemnenda qui bene prædicant, licet male vivant, et qui erudiunt verbo, licet non ædificent exemplo, et viam ostendunt quam sequi nolunt, non tam de cæcitate ignorantiae quam de culpa negligentiae judicando.

Qui vero nec viam subjectis ostendere valent qui ducatu eorum committere se debent, et ab eis require documentum, qui docere nesciunt. Nec tamen desperandum est subjectis a misericordia Dei, cum ad satisfactionem omnino parati, praelatorum suorum, quamvis cæcorum, arbitrio se tradunt, et quod illi per errorem minus instituunt, isti per obedientiam diligenter eos sequuntur. Non enim error praelatorum subjectos damnat, nec illorum vitium istos accusat; nec jam in subjectis culpa remanet qua moriantur, quos jam antea poenitentia Deo, ut diximus, reconciliaverat, prius scilicet quam ad confessionem venirent vel satisfactionis institutionem susciperent. Si quid tamen de poena satisfactionis minus est institutum quam oporteat, Deus qui nullum peccatum impunitum dimittit, et singula quantum debet punit, pro quantitate peccati satisfactionis æquitatem servabit; ipsos videlicet poenitentes non æternis suppliciis reservando, sed in hac vita vel in futura poenis purgatoriis affligendo. Si nos, inquam, in nostra satisfactione negligentes fuerimus. Unde Apostolus: «Si nos, inquit, dijudicavimus, non utique dijudicamur.» (Corinth. I, cap. XI, v.31) Quod est dicere: Si nos ipsi nostra puniremus vel corrigeremus peccata, nequaquam ab ipso gravius essent punienda. Magna profecto misericordia Dei cum nos nostro iudicio dimittit, ne ipse puniat graviori.

De fapt ei nu au puterea de a le arăta supușilor calea cuvenită, iar aceștia trebuie să se aventureze sub conducerea lor în căutarea învățaturii de la cei ce nu știu să-i învețe.

Totuși supușii nu trebuie să piardă speranța în mila lui Dumnezeu, nici când pregătiți pentru împlinirea datoriei, se încredințează preoților orbi pe care îi urmează cu grijă și supunere chiar în hotărârile lor greșite; căci nu greșeala preoților îi osîndește pe supuși și nu viciul lor îi face vinovați; în supuși nu se păstrează acea vină de moarte pe care, după cum am spus, a mîntuit-o în fața lui Dumnezeu căința, încă înaintea mărturisirii, sau a hotărîrii de a împlini datoria. Dacă totuși s-a hotărît mai puțin decît se cuvenea în privința unei pedepse ce împlinește o datorie, Dumnezeu, care nu lasă nepedepsit nici un păcat, dînd pe rînd atît cît trebuie, va veghea asupra dreptei împliniri conform mărimii acestuia; adică nu păstrîndu-i pentru chinurile veșnice pe cei ce se căiesc, ci biciuindu-i în viața aceasta, sau în cea viitoare cu pedeapsa purificatoare.

Dar, mă întreb eu, dacă am fost neatenți în împlinirea datoriei? Apostolul spune: „Dacă ne vom judeca pe noi înșine, nu vom fi judecați la rîndul nostru” (I Corinteni, XI, 31); ceea ce înseamnă: dacă ne pedepsim sau ne îndreptăm propriile păcate și pe care le împlinim făcînd pomeni, rugîndu-ne, veghind noaptea ele nu vor trebui pedepsite mai aspru de El. Marea milă a lui Dumnezeu ne lasă în seama propriei noastre judecări, spre a nu ne pedepsi El mai greu.

Aceste pedepse ale vieții prezente, referitoare la păcate, și pe care le împlinim făcînd pomeni, rugîndu-ne, veghind noaptea, trudindu-ne trupul în fel și chip, ca și cele pe care le îndepărtăm sacrificînd pentru săraci, le numim *împlinirea pedepsei*; le găsim și în Evanghelie, dar numite *roadele căinței* în acel îndemn „Înfăptuiți roadele demne ale căinței” (Matei, III, 8); ca și cum ar spune direct: după ce ați fost lipsiți de o demnă împlinire a datoriei, îndreptîndu-se acum lucrurile, vom fi toți împăcați cu Dumnezeu, încît să nu mai găsească nimic din ceea ce pedepsește El; preveniți mai curînd pedepsele grele decît cele lipsite de asprime, căci după cum spune fericitul Augustin „Pedepsele vieții viitoare, deși purifică, sînt mai grele decît cele ale vieții prezente”. Trebuie deci manifestată o mai mare grijă față de acelea și depusă o trudă sîrguincioasă, încît conform învățaturii Sfinților Părinți să fie înșușită o atît de temeinică împlinire a datoriei, încît să nu mai rămîna nimic de purificat. Deci, dacă, ignorînd hotărîrile canoanelor, preoții iresponsabili au stabilit mai puțin decît necesarul împlinirii datoriei, cei ce se căiesc ajung la un mare neajuns, căci, trecînd drept rău mărturisitori, vor fi loviți de pedepse mai grele, deși în timp s-ar fi putut săvîrși împlinirea datoriei prin pedepse mai ușoare.

Există mulți preoți care-și înșeală supușii, nu atît din greșeală cît din lăcomie, lăsînd neglijate sau chiar libere pedepsele necesare împlinirii; și aceasta numai de dragul banilor. Dumnezeu însuși, întrebînd prin profetul său, se referă la aceștia care se străduiesc mai curînd spre cît merită banul, decît spre ce vrea Dumnezeu: „Preoții mei n-au spus: unde este Dumnezeu?” (Ieremia II, 6);

Has autem poenas vitæ præsentis, quibus de peccatis satisfacimus, jejunando, vel orando, vigilando, vel quibuscumque modis carnem macerando, vel quæ nobis subtrahimus egenis impendendo, satisfactionem vocamus; quas alio nomine in Evangelio «fructus poenitentiae» novimus appellari, ubi videlicet ait: «Facite fructus dignos poenitentiae;» (Matth., cap. III, v.8) ac si aperte diceretur: Digna satisfactione quod deliquistis, emendando, ita hic reconciliamini Deo, ut deinceps quod ipse punlat, nequaquam inveniat; et graviores poenas mitioribus prævenite. Un enim Beatus asserit Augustinus: «Poenae vitæ futuræ, etsi purgatoriae sint, graviores sunt istis omnibus vitæ præsentis. Magna itaque cautela est eis adhibenda, et magna opera danda, ut secundum instituta sanctorum Patrum talis hæc satisfactio suscipiatur, ut nil ibi purgandum restet. Cum ergo indiscreti fuerint sacerdotes, qui hæc instituta canonum ignorant, ut minus de satisfactione quam oportet, injungant magnum hinc incommodum poenitentibus incurrunt, cum male de ipsis confisi gravioribus poenis postmodum plectentur, unde hic per leviores satisfacere potuerunt.

Sunt nonnulli sacerdotum, non tam per errorem quam cupiditatem, subiectos decipientes, ut pro nummorum oblatione satisfactionis injunctæ poenas condonent vel relaxent; non tam adtendentes quid velit Dominus, quam quid valeat nummus; de quibus ipse Dominus per Prophetam conquerens ait: «Sacerdotes mei non dixerunt: Ubi est Dominus?» (Jerem., cap. II, v.6)

Tanquam si diceret: Sed ubi est nummus? Nec solum sacerdotes, verum etiam ipsos principes sacerdotum, hoc est Episcopus ita impudenter in hanc cupiditatem exardescere novimus; ut cum in dedicationibus Ecclesiarum, vel in consecrationibus altarium vel benedictionibus cimiteriorum, vel in aliquibus solemnitatibus populares habent conventus, unde copiosam oblationem expectant, in relaxandis pœnitentiis prodigi sunt; modo tertiam, modo quartam pœnitentiæ partem omnibus comuniter indulgentes, sub quadam scilicet specie charitatis, sed in veritate summæ cupiditatis. Qui de sua se jactantes potestate, quam, ut aiunt, in Petro vel Apostolis susceperunt, cum eis a Domino diceretur: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis;» vel: «Quæcumque solveritis super terram erunt soluta et in cœlis,» (Joan., cap. XX, v.23) tunc maxime quod suum est agere gloriantur, cum hanc benignitatem subjectis impendunt. Atque utinam id saltem pro ipsis, non pro nummi facerent, ut qualiscumque benignitas potius quam cupiditas videretur. Sed profecto si hoc in laude benignitatis habendum est, quod tertiam vel quartam pœnitentiæ partem relaxant, multo amplius eorum pietas prædicanda erit, si dimidiam vel totam ex integro pœnitentiam dimittent, sicut licere sibi profitentur, et a Domino concessum esse, et quasi in manibus eorum cœlos esse positos, secundum remissionis vel absolutionis peccatorum supra posita testimonia.

ca şi cum ar fi spus: dar unde este banul? ştim însă că nu numai preoţii ci şi întîii stătătorii lor, adică episcopii, ard cu neruşinare în aceeaşi lăcomie; astfel, atunci cînd se întîlnesc cu lumea la sfinţirile de biserici, la sfinţirea altarelor, la binecuvîntarea cimitirelor, sau în alte ocazii solemne, ei aşteaptă oferte cît mai îmbelşugate, arătîndu-se în schimb generoşi în anularea pedepselor; sub masca bunătăţii, se arată binevoitori faţă de toţi cei adunaţi la un loc, micşorîndu-le osînda cînd cu o treime, cînd cu o pătrime; în realitate este vorba de o nemăsurată lăcomie; ameninţînd mereu cu puterea lor primită, după cum spun ei, prin Petru sau Apostol - de vreme ce Domnul le-a spus acelora „Iertaţi-le acelora păcatele şi le vor fi iertate; tot ce veţi mîntui pe pămînt, va fi mîntuit şi în ceruri” (Ioan XX, 23) - episcopii îşi ridică cel mai mult în slăvi propria făptuire, fluturîndu-le în faţă supuşilor acest soi de bunătate. Dacă ar face-o măcar pentru ei înşişi - nu pentru bani, ar părea mai curînd un soi de bunătate decît lăcomie.

Desigur, dacă am socoti spre lauda bunătăţii lor absolvirea unei treimi sau unei pătrimi din ispăşirea unei pedepse, am putea numi demnă de a fi recunoscută pietatea lor, dacă prin propria putere ar absolvi jumătate sau întreaga ispăşire a pedepsei - după cum înşişi afirmă că le-a fost dat şi îngăduit de la Dumnezeu; ca şi cum dovezile aduse mai sus desprescăderea sau ştergerea păcatelor ar arăta că cerurile sînt aşezate în mîinile lor.

În cele din urmă însă ne apar, dimpotrivă, ca trebuind ei să fie învinuiți de mare necredință, căci nu-i iartă pe toți supușii de toate păcatele, încît nimeni dintre aceia să nu mai fie osîndit; de altfel, zic eu, dacă le-ar fi fost dat ca prin puterea lor să șteargă sau să micșoreze păcatele după cum vor ei, sau să deschidă și să închidă cerurile pentru cei aleși de ei, episcopii ar trebui declarați *preafericiți*; aceasta, dacă într-adevăr ar putea să-și deschidă cerurile pentru ei, cînd vor. Dacă însă nu potsau nu știu s-o facă, ei se aruncă în ceva imaginar; după cum cred și eu „Nu-i folosesc stăpînului meșteșugurile ce folosesc tuturor”

Oricine vrea - eu însă nu - poate să dorească acea putere prin care să le fie de ajutor mai mult altora decît sieși, ca și cum i-ar sta în putere să salveze mai mult sufletele altora decît pe al său; altul, dimpotrivă, poate simți diferit.

Magnæ denique impietatis e contrario arguendi videntur, cur non omnes subjectos ab omnibus absolvant peccatis, ut videlicet neminem illorum damnari permittant; si ita, inquam, in eorum potestate constitutum est, quæ voluerint peccata dimittere vel retinere, vel cœlos his quibus decreverint, aperire vel claudere; quod utique beatissimi prædicandi essent, si hos sibi, cum vellent. aperire possent. Quod quidem si non possunt vel nesciunt, certe illud pœticum, in quantum arbitror, incurrunt:

Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes.

Appetat quislibet, non ego, potestatem illam, qua potius aliis quam sibi proficere possit, tanquam in potestate sua habeat alienas animas salvare magis quam propriam; cum e contrario quislibet discretus sentiat.

CAPUT XXVI

**Utrum generaliter ad omnes
pertineat prælatus
solvere et ligare ?**

Cum ergo quæritur sit illa potestas vel claves regni cœlorum, quas Apostolis Dominus tradidit, ac similiter eorum vicariis, scilicet Episcopis concessisse legitur, non parva quæstio videtur. Cum enim multi sint episcopi nec religionem, nec discretionem habentes, quamvis episcopalem habeant potestatem; quomodo eis æque ut Apostolis convenire dicemus: «Quorum remiseritis peccata remittentur eis, et quorum retinueritis retenta sunt?» Nunquid si indiscrete vel supra modum velit Episcopus pœnam peccati augere vel relaxare, hoc in ejus est potestate; ut videlicet secundum ejus arbitrium pœnas Deus disponat, ut quod minus puniendum est, ipse magis puniat, e converso, cum æquitatem rei magis quam hominum voluntatem Deus adtendere debeat? Nunquid si Episcopus per iram, vel odium quod habeat in aliquem, tantumdem eum pœnitere decreverit de levioribus peccatis quantum de gravioribus; vel pœnam ejus in perpetuum extendere, vel nunquam ei relaxare statuerit, quantumcumque ille pœniteat, numquid hanc ejus sententiam Dominus confirmabit?

CAPITOLUL XXVI

**Le revine oare, în general, tuturor
preoţilor dreptul de a mîntui şi de a
lega ?**

Se pare că nu este o întrebare simplă cea referitoare la puterea, sau cheile împărăţiei cerurilor, pe care Domnul a dat-o Apostolilor şi, în mod asemănător, locţiitorilor acelora, adică episcopilor; căci sînt mulţi episcopi care, deşi deţin puterea episcopală, nu au nici credinţă, nici distincţie. Despre aceştia putem oare afirma că se potrivesc cu ceea ce li s-a spus Apostolilor ? Adică: „Le-aţi micşorat păcatele acelora şi le vor fi micşorate; oprite în loc au fost cele ce le-aţi oprit”

Oare stă în puterea episcopului sporirea sau micşorarea pedepsirii păcatelor, fără deosebire, după voia lui, precum împarte Dumnezeu pedepsele prin hotărîrea Sa, pedepsind mai mult ceea ce pare că trebuie pedepsit mai puţin şi invers, căci El urmăreşte mai mult dreptatea decît voinţa oamenilor? Oare Domnul îi va da dreptate episcopului dacă acesta din mînie sau ură împotriva cuiva, va hotărî pentru păcate mai uşoare o pedeapsă mai mare decît pentru cele grave, sau va mări pe veci o pedeapsă în loc s-o micşoreze ?

Cînd Domnul le spune Apostolilor „Micșorați-le păcatele acelora și ele li se vor micșora”, se pare că aceasta trebuie înțeleasă în legătură cu persoanele lor și nu cu toți episcopii; de asemenea, cînd le spune în alt loc „Voi sînteți lumina lumii, și voi sînteți sarea pămîntului” (Matei V, 18) și altele asemănătoare, trebuie să le interpretăm ca legate de persoana fiecărui Apostol. Domnul nu le-a îngăduit și urmașilor în egală măsură acea distincție sau sfințenie pe care le-a dat-o Apostolilor; El nu s-a adresat tuturor cînd a spus: „Fericiți ochii ce văd cele ce vedeți voi” (Luca, X, 23), și din nou „Pe voi v-am numit prieteni, căci toate cele ce le-am auzit de la Tatăl meu, vi le-am făcut cunoscute vouă” (Ioan, XV, 15); apoi din nou: „Cînd va veni acel Spirit al adevărului, vă va învăța pe voi întregul adevăr” (Ioan, XVI, 13).

Dacă ar obiecta cineva pornind de la faptul știut că și Iuda era unul dintre Apostoli - indiferent ce s-ar spune despre El - trebuie știut că Domnul nu ignoră spre cine se îndreaptă spusele sale; atunci cînd spune: „Tată, iartă-le lor, că nu știu ce fac” (Luca, XXIII, 24), se consideră că rugăciunea Sa nu trebuie înțeleasă în legătură cu toți cei ce-l urmează; cînd se spune *acestora* sau *pe voi*, pronumele au valoare demonstrativă, vorbirea fiind dirijată în direcția intenționalității vorbitorului, adică, fie în mod egal către toți cei prezenți, fie către alții dintre cei prestabiliți; altfel, cele spuse înainte nu trebuie raportate în general la toți Apostolii, ci doar la cei ce au ales singuri. Se pare că astfel trebuie gîndit și în legătură cu ce se spune în alt loc: „Toate cele ce le vei lega pe pămînt, vor fi legate și în ceruri” (Matei, XVI, 19).

Quod itaque Dominus Apostolis ait: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis,» etc., ad personas eorum, non generaliter ad omnes Episcopos referendum videtur, sicut et quod eis alibi ait: «Vos estis lux mundi;» et: «Vos estis sal terræ,» (Matth., cap. V, v.18) vel pleraque alia de personis eorum specialiter accipienda. Non enim hanc discretionem vel sanctitatem quam Apostolis Dominus dedit, successoribus eorum æqualiter concessit; nec omnibus æque dixit: «Beatī oculi qui vident quæ vos videtis;» (Luc., cap. X, v.23) et rursum: «Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis;» (Joan., cap. XV, v.15) et iterum: «Cum venerit ille Spiritus Veritatis, docebit vos omnem veritatem.» (Joan., cap. XVI, v.13) Quod si forte quis de Juda objiciat, qui etiam cum hæc dicerentur unus ex Apostolis erat; sciat Dominum non ignorasse ad quos id quod dicebat deberet intendere; sicut et cum ait: «Pater, ignosce» (Luc., cap. XXIII, v.24) his quia nesciunt quid faciunt non de omnibus persequentibus eum hæc ejus oratio accipiendā censetur. Cum enim dicitur «his,» vel «vos,» quæ demonstrativa pronomina sunt, pro intentione loquentis sermo dirigitur, vel ad omnes pariter qui adsunt, vel ad aliquos ex illis quos decreverit, sicut et hæc quæ prædicta sunt, non ad omnibus generaliter Apostolos, sed ad solos electores ferenda sunt. Sic et fortassis sentiendum videtur de illo quod ait: Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis (Matth., cap. XVI, v.19);

in quo consimilis esse putatur sententia; quod diligenter beatus adtendens Hieronymus, cum ad hæc verba in Matthæo exponendā venisset ubi Dominus Petro ait: „Quodcumque ligaveris super terram,” istum, inquit locum Episcopi et Presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio; ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quærat. Legimus in *Levitico* de leprosis, ubi jubentur ut ostendant se sacerdotibus; si lepram habuerint, tunc a sacerdote immundi fiant; non quod sacerdotes mundos faciant vel immundos, sed quod notitiam habeant de leprosis et non leprosis, et possint discernere quis immundus vel mundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos immundum facit: sic et hic alligat vel solvit Episcopus vel Presbyter non eos qui fontes sunt vel innoxii, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varitates, scit qui ligandus vel qui solvendus sit.” Ex his ni fallor, verbis Hieronymi, liquidum est illud quod Petro vel cæteris similiter Apostolis dictum est de ligandis vel solvendis peccatorum vinculis, magis de personis eorum quam generaliter de omnibus Episcopis accipiendum esse; nisi forte, juxta hoc quod ipse ait Hieronymus, hanc ligationem vel absolutionem intelligamus prædictum iudicium omnibus generaliter concessum; ut videlicet qui ligandi vel absolvendi sint a Deo, ipsi habeant judicare et inter mundum et immundum discernere.

Există o părere foarte asemănătoare cu cele spuse de mine căci fericitul Ieronim, plin de grijă și strădanie, ajungând la cuvintele din Matei ce trebuie analizate - când Domnul i se adresează lui Petru - spune: „Fragmentul - Toate cele ce le vei lega pe pământ - a fost înțeles de episcopi doar prin aceea că și-au asumat trufia fariseilor, fie osîndindu-i pe nevinovați, fie mîntuindu-i pe cei răi; cu toate acestea, în fața lui Dumnezeu este cercetată viața vinovaților și nu hotărîrea preoților. Cîtim în *Levitic* cum li s-a poruncit leproșilor să se arate preoților pentru ca, dacă aveau lepră, să fie arătați ca murdari; asta nu pentru că preoții i-ar fi făcut curați sau murdari, ci pentru că avînd cunoștință despre leproși și neleproși, puteau face deosebire între ce e murdar și ce e curat; deci în acest sens îl poate desemna preotul pe lepros ca murdar; tot astfel, episcopul sau preotul nu-i înlănțuie sau mîntuie pe cei vinovați sau pe cei buni, ci prin datorita lui de a asculta felurimea păcatelor, știe cine ar trebui înlănțuit și cine mîntuit.”

Dacă nu mă înșel, din cuvintele lui Ieronim rezultă clar că toate cele spuse lui Petru, sau asemănător, celorlalți apostoli, despre legarea sau mîntuirea lanțurilor păcătoșilor, trebuie înțelese cu referire directă la persoanele acelora și nicidecum la episcopii acelora; doar dacă nu cumva am înțelege din spusele lui Ieronim că legarea sau mîntuirea ar fi un fel de judecare prezisă și îngăduită în general tuturor, încît chiar și cei ce ar trebui legați sau mîntuiți de Dumnezeu să aibă puterea de a judeca și a distinge între curat și murdar.

Referitor la același loc din Matei, există și afirmația lui Origen²³ despre episcopii aleși, care s-au făcut demni de acea distincție dată lui Petru și care astfel se deosebesc de ceilalți episcopi: „Toate cele ce le vei lega pe pământ „- numai că aceia care-și atribuie scaunul episcopal, se folosesc de acest text ca și cum ei ar fi Petru, învățându-ne că au primit cheile împărăției cerurilor de la Hristos și că legați vor fi și în cer cei legați de ei pe pământ, după cum mîntuiți vor fi și în cer cei mîntuiți de ei, adică cei care au primit iertarea; vorbele lor ar fi bine spuse dacă faptele lor ar avea la origine aceeași cauză cu cele pentru care i s-a spus lui Petru: *Tu ești Petru*; ar putea fi și ei asemenea aceluia, - încît să se clădească pe ei Biserica lui Hristos - dacă porțile iadului nu vor avea putere asupra lor. Altminteri e ridicol să afirmăm că acela care, legat cu lanțurile propriilor păcate și abia tîrîndu-și propriile păcate ca pe o lungă funie, și propriile nedreptăți precum biciul neslăbit al vitei, numai pentru că este numit episcop, ar avea o asemenea putere, încît cei mîntuiți de el pe pământ să fie așisderea și în cer. Așadar episcopul ar trebui să fie fără cusur; cel care l-ar lega sau mîntui pe altul, să fie demn de a lega sau a mîntui chiar și în cer; să fie bărbatul unei singure soții, sobru, neprihănit, împodobit, primitor, aplecăt către învățătură, nu bețiv, nu ucigaș; să fie măsurat, împăciuitor, nelacom de bani, conducîndu-și bine casa, crescîndu-și fiii cu deplină neprihănire.

Hinc et illud Origenis super eundem locum in Matthæo electos Episcopos qui hanc gratiam meruerint, quæ Petro concessa est, a cæteris ita distinguentis: „Quæcumque ligaveris super terram,» quoniam inquit, qui Episcopatus vindicant locum, utuntur hoc textu quemadmodum Petrus, et claves regni cœlorum acceptas a Christo docent, qui ab eis ligati fuerint, in cœlo ligatos esse, et qui ab eis soluti fuerint, id est, remissionem acceperint, esse et in cœlo solutos, dicendum est, quia bene dicunt, si opera habent illa, propter quæ dictum est illud Petro: «Tu es Petrus,» et tales sunt ut super eos ædificetur Ecclesia Christi, si portæ inferorum non prævalent eis. Alioquin ridiculum est, ut dicamus eum qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, et trahit peccata sua sicut funem longum, et tanquam iuge lorum vitulæ iniquitate suas, propter hoc solum quoniam dicitur Episcopus, habere huiusmodi potestatem, ut soluti ab eo super terram, sint soluti in cœlo: aut ligati in terris, sint ligati in cœlo. Sit ergo Episcopus irreprehensibilis, qui alterum ligat aut solvit, dignus ligare vel solvere in cœlo; sit unius uxoris vir, sobrius, castus, ornatus, hospitalis, docibilis, non violentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non concupitor pecuniarum, bene præsidens domui suæ, filios habens subditos cum omni castitate.

Si talis fuerit, non injuste ligabit super terram et neque sine iudicio solvet; propterea quaecumque solverit qui ejus modi est, soluta erunt et in cœlo; et quaecumque ligaverit super terram, ligata erunt et in cœlo: si enim fuerit quis, ut ita dicam, Petrus, et non habuerit quæ in hoc loco dicuntur quasi ad Petrum, et putaverit se posse ligare ut sint ligata in cœlo; et solve re ut sint soluta in cœlo, ipse se fallit non intelligens voluntatem Scripturæ, et inflatus incidit in iudicium diaboli.»

Patenter itaque Origenes ostendit, sicut et manifesta ratio habet, quod in his quæ diximus Petro concessum est, nequaquam omnibus Episcopis a Domino collatum esse; sed his solis qui Petrum non ex sublimitate cathedræ, sed meritorum imitantur, dignitate. Non enim suam voluntatem sequentes, et a voluntate Dei se averteutes contra divinæ rectitudinis iustitiam quidquam possunt; nec cum inique aliquid agunt, ad iniquitatem Deum inclinare possunt, ut eum quasi similem sui efficiant. Quales quidem ipse vehementer arguens et graviter eis comminans ait: «Existimasti inique quod ero tui similis. Arguam te et statuam contra faciem tuam: intelligite hæc qui obliviscimini Deum, etc.» (Psalm., cap. XLIX, v.21) Quis enim magis Deum oblivisci, et in reprobum sensum dari dicendus est, quam qui hanc sibi arrogat potestatem, ut in subjectis pro arbitrio suo ligandis atque solvendis divinam sibi subjacere sententiam dicat; ut quod etiam Injuste præsumpserit, summam Dei iustitiam pervertere queat, quasi reos vel innocentes facere possit quos voluerit.

Dacă astfel ar fi, n-ar lega nedrept pe pământ și nici n-ar ierta fără judecare; cele ce le-ar mîntui ar fi așîderea și în ceruri, iar cele ce le-ar lega pe pământ, legate ar fi și în cer; dar, dacă ar exista vreun Petru ca să zică așa - neavînd însă cele atribuite ca și adevăratului Petru atunci - considerînd totuși că el poate să lege și să mîntuie astfel încît să fie așîderea și în ceruri, acela s-ar înșela neînțelegînd voința Scripturii și din cauza îngîmfării ar cădea în judecata diavolului.

Astfel, Origene dezvăluie, după cum o arată și gîndirea limpede că, în cele ce le-am citat, Domnul i-a îngăduit lui Petru acele favoruri și nicidecum tuturor episcopilor; de asemenea celor ce-l urmează pe Petru, prin demnitatea meritelor lor și nu prin înălțimea jilțului. De fapt ceilalți, neurmîndu-și voința proprie și abătîndu-se de la voia lui Dumnezeu, dețin o putere contrară dreptății divine; aceștia nu-l pot atrage pe Dumnezeu de partea nedreptății prin fapte nedrepte, încît El să le fie asemănător. Învinuindu-i pe aceștia și zdrobindu-i le spune: „ai cugetat nedrept că voi fi asemănător ție; te voi învinovăți și voi hotărî împotriva chipului tău: înțelegeți toate acestea, voi care-l uitați pe Dumnezeu!” (Psalm, XLIX, 21).

Despre cine trebuie afirmat că-l uită mai mult pe Dumnezeu, căzînd în înțelegerea mincinoasă, dacă nu despre cel ce-și arogă o asemenea putere, încît să spună că lui i se supune hotărîrea divină de a lega sau de a ierta supușii; pornind pe nedrept de la o asemenea premisă, el caută să pervertească suprema dreptate a lui Dumnezeu, ca și cum ar putea să facă ce vrea cu vinovații și nevinovații.

Pentru a nu se întâmpla însă astfel, acel mare doctor al Bisericii, care este Augustin, cel mai vestit dintre adevărații episcopi, ne lămurește în predica XVI referitor la cuvintele Domnului, spunînd: „Ai început să-l consideri pe fratele tău ca pe o persoană publică; îl înlănțui pe pămînt, dar pentru a-l lega drept, fii atent căci dreptatea rupe lanțurile nedrepte” Și fericitul Grigore atrage atenția, convingîndu-ne prin exemple dumnezești, că biserica nu are nici o putere în a lega sau a mîntui, în caz că se abate de la dreptate sau nu concordă cu judecata divină. De aici și cele spuse de el în Omilia XXV a Evangheliilor: „Se întâmplă adesea ca locul judecătorului să fie deținut de cel care, prin viața sa, se potrivește cel mai puțin cu acel loc; așa se face că adesea îi osîndește pe cei fără vină sau mîntuie legarea altora; în motivarea voinței sale de a lega sau mîntui cele supuse lui, nu se întreabă asupra calității cauzelor; de unde se și întâmplă că el însuși se lipsește de puterea de a lega sau a ierta, căci exercită această voință după bunul său plac și nu în folosul conduitei morale a supușilor.” Se întâmplă de asemenea ca păstorul să fie mînat de ură sau părtinire față de cineva foarte apropiat. Cei care în cauzele supușilor urmăresc interese proprii sau străine, sau vreo favoare, nu sînt în stare să judece demn supușii; de unde ni se și spune prin profet: „Făceau să moară sufletele care nu mor și făceau să învie sufletele care nu trăiesc.” Desigur, cel ce-l osîndește pe cel drept nu-l face să moară pe cel ce moare; nici cel ce încearcă să-l ierte de chin pe cel vinovat, nu se străduiește să-l aducă la viață pe cel ce va trăi;

Quod ne unquam præsument, magnus ille Doctor Ecclesiæ Augustinus, et inter ipsos Episcopos præclarus, occurrit sexto decimo sermone de verbis Domini dicens: «Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum; ligas eum in terra, sed ut juste alliges vide: nam injusta vincula dirumpit justitia.» Beatus quoque Gregorius patenter asserit et Dominicis convincit exemplis nihil ecclesiasticam potestatem in ligando vel solvendo posse, si deviet ab æquitate justitiæ, et non divino concordet iudicio. Unde illud est quod ait in Evangeliorum homilia vicesima quinta: «Plerumque contingit, ut locum iudicis teneat, cuius ad locum vita minime concordat; ac sæpe agitur ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis vel ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur; unde fit ut ipsa ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus, et non pro subditorum moribus exercet. Sæpe fit ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor; iudicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua, vel alia, vel gratiam sequuntur: unde per prophetam «mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt.» Non morientem quippe mortificat, qui iustum damnat; et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere conatur.

Causæ ergo pensandæ sunt, ac tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda est; videndum quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam; ut suos omnipotens per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cum tantum sequitur arbitrium iudicis: Quod bene quatruiduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prius Dominus mortuum vocavit, et vivificat dicens: «Lazare, veni foras;» et postmodum is qui vivus egressus fuerat a discipulis est solutus.» Item: «Ecce illum discipuli jam solvunt quem Magister suscitaverat mortuum; si enim mortuum Lazarum discipuli solverent, factorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione nobis intuendum est, quod illos debemus per pastorem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per resuscitationis gratiam vivificare: quæ nimirum vivificatio ante operationem rectitudinis in ipsa jam cognovimus confessione peccatorum; unde et ipsi mortuo nequaquam dicitur: Revivisce sed: Veni foras; ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negligentiam lates. Veniat itaque foras, id est, culpam confiteatur peccator; venientem vero foras solvunt discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei pœnam relaxent, qui non erubuit confiteri quod fecit.»

cauzele trebuie deci cântărite și abia apoi să fie exercitată puterea de a lega sau mîntui; trebuie cercetat care e vina sau ce cîntă o urmează, încît Atotputernicul să-i pună la încercare pe ai săi prin bunătatea cînteii și să-i mîntuie prin hotărîrea păstorului. Atunci mîntuie conducătorul cu adevărat cînd urmează o asemenea hotărîre a judecătorului. Acest lucru îl reprezintă învierea mortului de patru zile; Domnul l-a chemat întîi pe mort, pentru a-l aduce apoi la viață spunînd: „Lazăre, vino afară”; iar după aceea cel ce a pășit viu afară a fost mîntuit de învățăcei, lată că învățăceii îl mîntuie pe cel ce mort fiind, a fost chemat de Învățător; căci dacă învățăceii l-ar mîntui pe mortul Lazăr, s-ar arăta mai mult duhoarea decît virtutea. Din aceasta trebuie să înțelegem că sîntem datori ca prin autoritatea preoțească să-i mîntuim pe cei despre care știm că Învățătorul nostru i-a readus la viață prin dărul reînălțării. Desigur că readucerea la viață înaintea reînălțării am cunoscut-o deja prin chiar mărturisirea păcatelor; de aceea mortului nu i se spune: „Reînvie!” ci „Vino afară”, ca și cum i se vorbește direct unui mort vinovat; adică să ieși afară, prin mărturisire, tu care prin nepăsare te-ai ascuns de tine însuși; să vină afară, adică păcătosul să-și mărturisească vina; într-adevăr învățăceii îl mîntuie pe cel ce vine afară, după cum păstori Bisericii ușurează pedeapsa celui care nu s-a rușinat să mărturisească cele făptuite.

Dar oare păstorul îl supune în mod just - deși turma trebuie să se teamă de hotărîrea păstorului - încît cel supus lui și legat întîmplător pe nedrept să fie nevoit să îndeplinească hotărîrea pornită dintr-o altă vină, chiar a păstorului ?

„Mai departe:” Cine e sub mîna păstorului să se teamă și de legarea dreaptă și de cea nedreaptă; să nu dezaprobe la întîmplare judecata păstorului său, ca nu cumva - chiar de a fost înlănțuit pe nedrept - din îngîmfarea respingerii orgolioase, să se nască vina inexistentă pînă atunci.”

Din spusele lui Grigore și din exemplele autorității divine, este limpede că hotărîrea episcopilor nu are nici o putere dacă se abate de la dreptatea divină, conform acelei ziceri profetice despre cei ce vor să-i învie sau să-i ducă la moarte tocmai pe cei ce n-o pot face. Aceia dintre episcopi care-și așumă nedreapta lipsire de comuniune a supușilor, devin prin propria hotărîre lipsiți de comuniune. De unde și hotărîrea CCX a consiliului african: „Pentru ca nu cumva episcopul să lipsească fără socoteală pe cineva de comuniune și cît timp episcopul nu e în comuniune cu cel excomunicat, aceluiasi episcop să nu-i fie dată comuniunea de către alți episcopi; și pentru ca episcopul să se ferească mai mult, să nu spună împotriva cuiva ceea ce nu poate dovedi prin alte mărturii”

Item: «Sed utrum juste alliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis sententiam ex alia culpa mereatur.» Item: «Qui sub manu pastoris est, timeat ligari vel juste vel injuste; nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.»

Ex his Gregorii dictis et divinæ auctoritatis exemplis, liquidum est nihil Episcoporum sententiam valere, si ab æquitate discrepat divina, juxta illud propheticum «mortificare vel vivificare volentes quos non possunt.» Qui episcoporum quoque sententia ab ipsorum communione privantur, cum subjectos injuste a communione sua privare præsumpserint. Unde Africanum concilium ccx: «Ut non temere quemquam communione privet Episcopus; et quamdiu excommunicato suus non communicaret Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis: ut magis Episcopus caveat, ne dicat in quemquam quod aliis documentis convicere non potest.»

Note

1. Aceste constatări de început, chiar dacă generale (ca și cele din capitolul I) denotă o influență indubitabilă a filosofului roman Seneca. Cercetătorii avizați remarcă importanța *Epistolelor către Lucilius* în formarea concepției lui Abélard despre moralitate în general și despre cea a înțeleptului în special. Pentru Abélard gânditorul roman era „*summus inter universos philosophos morum aedificator*” (*Epistula VIII*, în *Patrologia Latina*, Migne, Tom 178, col. 297), adică „supremul educator moral dintre toți filosofi”, dar și „*insignis ille tam eloquentia quam moribus Seneca*” (*Sermo XXIV*, P. L. Migne, Tom, 178, col. 535, subintitulată *In conversione sancti Pauli*), deci „vestitul Seneca, însemnat atît prin elocință cît și prin obiceiuri”. În această direcție Etienne Gilson subliniază că „Imaginea pe care Abélard și-a format-o despre Seneca, citindu-l din sfîntul Ieronim dar și direct, i-l reprezenta pe acesta ca fiind Moralistul prin excelență.” (Etienne Gilson, *Héloise et Abélard*, Librairie Philosophique J. Vrin, Troisième Edition revue, 1978, p.43).

2. Considerațiile despre mînie, expuse de Abélard, conduc în primul rînd la lucrarea lui Seneca intitulată *De ira* (Despre mînie), precum și la unele scrieri ale lui Augustin, dintre care amintim *De catechisandis rudibus* (Despre învățarea întru credință a neștiutorilor); episcopul de Hipona arată următoarele în legătură cu omul mînios și cu exprimarea acestui sentiment: „Chipul mîniosului nu e nici latin, nici grec. Astfel, nu toate neamurile înțeleg cînd cineva ar spune „*iratus sum*” (sînt mînios), ci doar latinii; dacă pornirea sufletului se arată răbufnind pe chip, schimbîndu-l, toți simt că au în față un om mînios” (P. L. Migne, Tom XL, col. 1312).

3. Ideea stăpînirii de sine le era foarte dragă anticilor tocmai ca un reflex al raționalismului; Abélard putea cunoaște ideea din numeroasele surse (Seneca, Cicero, Augustin, etc.) mai ales că ea circula deja în antichitate într-o formulare de înțelepciune „populară”, ajunsă pînă la noi în maxima „*sibi imperare maximum imperium est*” (a-ți porunci ție însuși reprezintă suprema putere).

4. Despre definirea negativă Abélard putea găsi date și exemple (foarte asemănătoare) în *Soliloquia* lui Augustin și în unele *Sermones* ale episcopului african (vezi ediția Augustin *Soliloquia. Sermones*, trad. Dan Negrescu, Editura de Vest, Timișoara 1992).

5. Simbol clasic prezent frecvent în poezia latină; citarea lui Horatius într-un alt capitol al lucrării, ne îndreptățește să credem că Abélard a preluat de la acesta simbolul (vezi Horatius *Carmina*, I, 1, 1-6).

6. În legătură cu numirea lui Augustin se cer făcute cîteva precizări; în ierarhia catolică el este *Sfînt*, în timp ce în cea ortodoxă el este *Fericit*. Numindu-l cînd *Beatus*, cînd *Beatissimus*, Abélard nu se încadrează desigur și nici nu se apropie

măcar de tradiția ortodoxă, căci apelativul are aici valoarea lui *Sanctus*, ca și în cazul lui Ieronim. De altfel valoarea și recunoașterea lui Augustin au fost și sînt atît de mari în lumea creștină, încît, arată un cunoscut patrolog ortodox „Augustin a intrat ca sfînt” în cultul Bisericii Ortodoxe, așa cum rezultă din Mineiul unei iunie unde sinaxarul zilei 15 indică „pomenirea celui dintre sfinți părintelui nostru Augustin, episcopul Iponei”. În pofida celor acum arătate, majoritatea teologilor răsăriteni continuă să-i atribuie lui Augustin calificativul de „fericit” iar nu cel de „sfînt”, fapt însă care nu împiedică pe nimeni să-i aducă cinstirea ce o merită”. (Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii patristice*. Aspecte din vechea literatură creștină, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1984, cap. „Sfinți” și „fericiți” părinți ai Bisericii, pp. 39-40).

7. În legătură cu implicațiile faste dar mai ales nefaste ale cuvîntului, Abélard l-a consultat intens pe Augustin; formulările lui Abélard denotă certe influențe augustinienne din *Soliloquia*, *Sermones* (în special *De Silentio*, predică din perioada senectuții) și desigur *De Magistro*. Cuvîntul rostit, ca instrument al pierzaniei, și nu ochiul este caracterizat de Augustin ca săditorul primejdiei „Tu aduci mîhnirea, adesea dușmănie făptuiești precum și otrava ponegririi și în jos îi duci pe cei ce-ți cred ție”. (*De Silentio*); spre deosebire de cuvîntul sfînt, nerostit. „Fiți mulți, pentru ca astfel să deveniți glăsuitoari; glăsuiți despre Domnul ca astfel să fiți glăsuitoari de adevăr”. (P. L. Migne, Tom XL, col. 1239-1240, sau textul tradus în vol. Augustin *Soliloquia. Sermones*).

8. În legătură cu actul căsătoriei, destul de des invocat în *Etica* lui Abélard, considerațiile ce pot fi făcute trebuie să țină seama de realitatea situației: refuzul Héloisei de a se căsători, apoi obsesia ținerii în secret a căsătoriei și de către Abélard din motive pragmatice dar și subiective, argumentele ciudate ale Héloisei împotriva căsătoriei în sine etc. Toate aceste au generat, cum era și firesc, în cazul lui Abélard, dincolo de considerentele moral filozofice, o atitudine oscilantă. Astfel, în *Epitome theologiae Christianae*, Abélard afirmă hotărît că „Actul căsătoriei este remediul răului”, act ritual în care partenerii își spun reciproc „mă dau ție ca trupul meu să-ți fie spre folosință, încît atît cît voi trăi să nu mă unesc cu altcineva” (Cap. XXXI, în P. L. col. 1745); dar nu peste multe pagini, în aceeași lucrare, Abélard afirmă că „nulli sapienti”, adică nici unui înțelept nu i-ar fi necesară căsătoria (vezi Etienne Gilson, *op. cit.*, cap. I). S-a observat, nu fără justete, o similitudine evidentă cu Augustin, tatăl iubitului dar nelegitimului Adeodatus; frămîntatul conlocutor cu sine însuși, oscila și el între respingerea căsătoriei (cauzele trebuie căutate tot în realitatea vieții) și găsirea unei soții care să fie „frumoasă, sensibilă, doritoare să-ți facă pe plac, cultă sau care să poată fi ușor cultivată de tine, una care, chiar dacă tu disprețuiești bogățiile, să-ți aducă atîta zestre încît ea însăși să nu fie povară liniștii tale” (vezi Augustin, *Soliloquia. Predici*, cap. X, p. 57).

9. Una din întrebările scandaloase puse de Abélard, și care peste nu mult timp, avea să-i aducă serioase confruntări. De fapt, trebuie consemnat că întreaga *Etică* a lui Abélard, asemeni altor lucrări ale sale, a intrat sub incidența interdicției teologale, îndată ce a fost redactată și făcută publică; este și motivul care i-a

determinat ulterior pe editori să înceapă mereu cu o dezvinovățire pornită, pare-se, mai curînd din incitarea irezistibilă provocată de Etica lui Abélard. Chiar în Migne (P. L., Tom 178, col. 631-634) textul Eticii este precedat de *Monitum in opusculum subsequens* (Avertisment în legătură cu lucrarea următoare) redactat de Bernardus Pezsius, după al cărui *Thesaurus Anecdoticus* este reprodus. După ce aflăm de gravele erori ce i-au fost imputate lui Abélard de către marii teologi contemporani lui (mai ales de către sfîntul Bernard care a și redactat *Capitula haeresum Petri Abélardi* - Capetele ereziilor lui Pierre Abélard), ni se spune de către amintitul editor: „Viciile lui Abélard sînt mai certe din propria lui *Apologie*, decît ar putea să le arate scuzarea sau acoperirea lor. Acest aspect nu trebuie disimulat căci oricum în cele din urmă, călugărul de la Cluny și-a ușurat prin severă cîință greșelile vîrstei înfierbîntate și ale spiritului său plin de viață.”

10. Marea problemă a Eticii lui Abélard este evident raportul dintre intenție (consimțire) și faptuire. Totala indiferență față de faptuire, dezvoltată și în capitolele următoare, ca o doctrină formează armătura sistemului de autojustificare imaginat de Héloïse. „Una este doctrina iubirii pure, alta este morala intenției dezvoltată de Abélard în *Scito te ipsum*; sinteza și aplicarea lor la propriul caz, este opera Héloïsei însăși. Dacă iubirea este pură de orice interes, căutîndu-și recompensa în sine însăși, ea este justificată prin definiție și, de vreme ce numai intenția determină valoarea morală a actului, orice act, chiar vinovat în sine, dacă e condus de sentimentul iubirii pure, va fi nevinovat prin chiar aceasta”. (Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 79).

11. În aprecierea raportului intenție - faptuire, influența lui Augustin a fost hotărîtoare; acesta sublinia că „nu trebuie luat în seamă ce face fiecare, ci cu ce gînd” (*De sermone Domini in monte*, P. L., Migne, Tom XXXIV, col. 1289); același arată că „după gîndul său îl vei cunoaște pe fiecare dacă depinde de primirea recompensei sau a pedepsei” (*Enarrationes in Psalmos*, P. L. Migne, Tom XXXV, col. 460); și în același loc: „Intenția generează faptuirea bună, iar credința dirijează intenția. Nu fii prea atent la ce face omul, ci spre ce tinde cînd făptuiește”

12. Termenul trebuie înțeles în accepțiunea sa etimologică, pornind de la verbul *docere* (a învăța pe altul), adică aceea de persoană înzestrată cu autoritatea de a le transmite o anumită învățătură celor din jurul său.

13. Considerațiile despre viața paradisiacă, precum și trimerile ulterioare consistente făcute de Abélard, ne îndreptățesc să presupunem o puternică influență ambroziană în general (atît directă cît și prin Augustin), în particular, în acest caz a lucrării *De Paradiso*. De altfel, veneratul părinte al Bisericii, sfîntul Ambrozie al Milanului este alături de Augustin și Ieronim unul din cei mai citați autori în opera abelardiană (P. L. Migne, Tom XVI, col. 293-294 vezi Aurelis Ambrosius, *De Paradiso*).

14. Referire la un fragment din cartea a IV a *Georgicelor* subintitulat *Grădina bătrînului din Korycos*, în care se spune că „Astfel, între toți întîiul,

Din belșug avea albine roitoare și mulțime

De știubeie, și din faguri storcea mierea înspumată"

(trad. Lascăr Sebastian, în vol. Vergiliu, Horatiu, Juvenal, *Pagini alese*, ELU, București, 1969, p. 77).

15. Trimitere la aceeași operă vergiliană, mai precis la un fragment din cartea a treia, *Despre încăierările taurilor*, unde se spune:

„Să duci taurii departe, răzlețiți, ferți să pască,
Pe pășuni stinghere, după stavila vreunui munte
Ori a unei ape late, sau să-i ții închiși în staul,
Îngrijind mai dinainte, ieslea doldora să fie"

(trad. Lascăr Sebastian, *op. cit.*, p. 68).

De altfel trimiterile la Vergilius trebuie interpretate în contextul Evului Mediu, prin imensa autoritate de care se bucura marele poet roman datorită mult cititei și comentatei *Ecloga a IV-a*, sau *Lui Pollio*. Convingerea general acceptată a lumii creștine, că Vergilius a profețit nașterea Mântuitorului, în amintita eclogă a dus la includerea lui încă în perioada creștină veche, printre Sibile și Întelegători. (vezi Dan Negrescu, *Profeția vergiliană*, în Mitropolia Banatului, nr. 10-12/1982, pp. 654- 658).

16. Problema întregului care se împarte dar nu se divide, o putea găsi Abélard exemplificată tot la Augustin; episcopul african pune problema credinței ca un tot care se împarte credincioșilor, fără a suferi însă modificări calitative: „Pîinea, de ai voi s-o împarți, de ce sînt mai numeroși cei cărora le frîngi din ea, de aceea va fi mai puțin din ce să le dai. Dar pacea este asemenea pîinii aceleia care, frîntă și împărțită în mîinile învățăceilor Domnului, creștea necontenit” (*Laudă adusă păcii*, în vol. Augustin *Soliloquia. Predici*, p. 150).

17. Marcus Tullius Cicero, un alt păgîn venerat pentru înțelepciunea scrierilor sale, în Evul Mediu, a exercitat o influență hotărîtoare asupra lui Abélard, se pare, mai ales prin două lucrări - *De Amicitia* și *De officiis* (vezi E. Gilson, *op. cit.*) - dar și prin intermediul lui Augustin, care nu o dată recunoaște influența covârșitoare asupra sa a scrierilor ciceroniene, începînd cu *Hortensius* - lucrare azi pierdută. Influența ciceroniană se vedește în cazul lui Abélard, mai ales în dezvoltarea teoriei despre iubirea pură: „Omnis eius fructus in ipso amore est” (Întregul ei rod se află în iubirea însăși) (Cicero, *De amicitia*, IX, XIV, XXVIII);

Abélard reia cu mici dezvoltări ideea în lucrarea în versuri *Monita ad Astralabium* (Sfaturi către Astralabius) adresată fiului său. (P. L. Migne, Tom 178, col. 1762 AD).

18. În legătură cu pomenile (problema fusese pe larg dezbătută încă de Ambrozie și Augustin), Abélard subliniază importanța lor într-o predică intitulată chiar *De eleumossyna* (Despre pomeni), arătînd că „Dar pentru ca plantația nouă să crească, trebuie cultivată cu pomenile voastre”. (P. L. Migne, Tom 178, col. 568).

19. Abélard se referă la una din principalele sale lucrări teologice, intitulată

Theologia Christiana (vezi P. L. Migne, Tom 178, col. 1113-1329). Lucrarea a fost precedată de *Introductio ad Theologiam* (P. L. Migne, Tom 178, col. 979-1113), de asemenea importantă pentru cunoașterea sistemului lui Abélard.

20. Expresia „Greacis impingere” (a-i păcăli pe greci) pare să desemneze aici încercarea unora de a apela la subterfugii; în general, pentru antici „Greacis impingere” înseamnă a ticlui o păcăleală temeinică, încît pînă și grecii - cunoscuți pentru șiretenia și viclenia lor (vezi celebrul vers vergilian „*Quidquid id est timeo Danaos et dona ferentes*” - orice ar fi mă tem de greci chiar și cînd fac daruri) să-i cadă victime; lucru imposibil, desigur, în fața lui Dumnezeu, după cum se vede în cele ce urmează.

21. Posibil joc semantic în care același verb *legere* este folosit cu sensul său prim de a *culege*, dar și cu cel ulterior de a culege literele cu ochii, deci a citi.

22. În legătură cu semnificația plînsului și a lacrimilor, exista deja în vremea lui Abélard o întreagă literatură accesibilă lui; amintim aici doar cîteva dintre considerațiile celebre deja în Evul Mediu și care i-au fost accesibile lui Abélard, fiind vorba în primul rînd de autorii lui cei mai îndrăgiți:

„Lacrimile celor ce ispășesc în suferință, cad pe chipul Domnului.” (Augustin).

„Prin lacrimi căutăm argumentarea dorinței și de fapt nu urmărim suferința, ci o dăm pe față: căci nimeni nu-și este trist sieși.” (Seneca).

„Lacrimile celor tăcuți sînt mărturia suferinței noastre”. (Augustin)

„O, lacrimă umilă! a ta este puterea, a ta este stăpînirea; le impui tăcerea celor ce-și nedreptățesc prietenii; nu te temi de tribunalul judecării; nu există nimeni care să ți se poată opune.” (Ieronim)

Problematica avea să fie citată aproape exhaustiv, cîteva secole după Abélard, în lucrarea lui Thomas Hibernicus, *Flores doctorum*, Viennae, 1760.

23. Admirația lui Abélard față de Origene pornește dintr-o cauzalitate comună, cum s-a remarcat: „Modelul a fost ales imediat: acesta va fi Origene - ”Cel mai mare dintre filosofi creștini” - și a cărui măreție n-o sperie pe a lui. Grație mutilărilor, voluntare sau nu, amîndoi sînt eliberați de pasiunile trupului; ca și Origene, și Abélard este un filosof ilustru; tot ca și Origene, Abélard este un teolog rasat; susținut de această dublă certitudine, Abélard va căuta să se transforme deci, din filosof al veacului, cum fusese, în filosof al lui Dumnezeu”. (Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 91).

Postfață

Scrisă după 1125, *Ethica* dă seamă nu numai despre o conștiință teo-filosofică de primă mărime în veac (prin știință și inteligență, putere și pasiune de cuprindere într-o ordine sistematică: teologie, metafizică, logică, hermeneu-tică, prin diversitatea stilistică, fiind mereu alta și, totdeodată aceeași, în tratate, comentarii, memorialistică, epistolografie, chiar poezie) dar și, poate că în primul rînd, de mentalul medieval într-o exercitare culturală de vîrf.

Pierre Abélard (Petrus Abelardus, 1079-1142), despre el fiind vorba, pare emblematic în veacul său, încă al așezărilor, și de aceea, poate, axiologic, în echivalență cu cel următor al statornicirilor în mari sisteme.

Spirit viu și aprig, de luptător, sub aparența unui romantic *avant la lettre*, a înnoit tot ceea ce a atins. Cel mai adesea, și-a nemulțumit contemporanii, spre profitul însă al teologiei, al metafizicii în aplicație la universalii, al logicii și al filosofiei limbajului, al eticii și hermeneuticii, prin cărți de subtilitate exemplară, de perpetuă putere de sugestie, programatice fiind aporetice, așadar, deschise. *Teologia creștină, Introducere la teologie, Tratat despre Unitatea și Trinitatea divină, Logica și Glosele la Aristotel, la Porfir, la Boetiu, Da sau nu (Sic et non)*, încă, după atîtea veacuri, paradigmatică în hermeneutica textului, *Etica, Dialog între un Filosof, un Evreu și un Creștin* sau *dramatica Istorie a nenorocirilor mele* (*Historia calamitatum mearum*), *Scrisorile către Héloïse*, dintr-un catalog ceva mai întins, l-au înveșnicit. Într-un veac nu lipsit de performanțe auctoriale, scrierile abélardiene aduc cu o culme a minții - *apex mentis*, spre a zice astfel, după Bonaventura, în veacul al XII-lea, primăvara evului mediu latin.

Prea multe *Etici*, în „timpul” de mijloc, nu s-au scris; totuși aceasta a lui Abélard, nu strălucește, așa zicînd, prin neconcurență. Ea stă prin sine, fiind croită într-o clasicitate eternă. Folosind o vorbă a poetului, este nepereche, ca toate marile cărți.

Publicată, acum, în traducerea latinistului Dan Negrescu, de toată lauda, cu siguranță că va trece în lectură de căpătîi pentru orice iubitor de bine, adevăr și frumos.

N-o comentez, la ce bun ? fiecare dintre cei ce o vor citi urmînd s-o accepte (de ce nu ? s-o și respingă) dinspre sine. O recomand doar, luîndu-mi libertatea de a spera că, odată cîndva, aceeași editură *Paideia* și același cărturar, Dan Negrescu vor mai mulțumi apetențele culturale (posibile) cu alte scrieri ale lui Pierre Abélard. Dacă m-ar întreba cineva, următoarea apariție ar trebui să fie *Sic et Non*, pentru mine, o carte de suflet.

Gheorghe Vlăduțescu

CUPRINS

CUVÎNTUL TRADUCĂTORULUI	5		
PROLOGUS	7	PROLOG	7
CAPUT PRIMUM		CAPITOLUL I	
De vitio animi, quod ad mores pertinet .	8	Despre viciul spiritului ce ține de obicei- uri	8
CAPUT II		CAPITOLUL II	
Quid distet inter peccatum et vitium inclinans ad malum ?	9	Ce deosebire este între păcat și viciul ce ne-ndeamnă spre rău ?	9
CAPUT III		CAPITOLUL III	
Quid sit animi vitium et quid proprie dicatur peccatum ?	11	Ce este viciul spiritului și ce se numește în mod propriu păcat ?	11
CAPUT IV		CAPITOLUL IV	
De suggestionibus dæmonum.	34	Despre sugestiile demonilor	34
CAPUT V		CAPITOLUL V	
Cur opera peccati magis quam ipsum puniatur.	36	De ce este pedepsită mai mult făptuirea păcatului decât păcatul însuși	36
CAPUT VI		CAPITOLUL VI	
De peccatis spiritualibus vel carnali- bus.	39	Despre păcatele spirituale și cele trupești .	39
CAPUT VII		CAPITOLUL VII	
Cur Deus dicatur inspector cordis et renum.	40	De ce este numit Dumnezeu cer- cetătorul inimii și al rinichilor	40
CAPUT VIII		CAPITOLUL VIII	
De remuneratione operum exteriorum. .	46	Despre recompensarea făptuirilor exte- rioare	46
CAPUT IX		CAPITOLUL IX	
Quod Deus et homo in Christo uniti non sit melius aliquid quam solus Deus.	47	Din ce motiv Dumnezeu și omul uniți în Hristos nu reprezintă ceva mai bun decît Dumnezeu singur	47
CAPUT X		CAPITOLUL X	
Quod multitudo bonorum non est melius uno bonorum.	49	De ce mulțimea bunurilor nu reprezintă ceva mai bun decît unul dintre ele .	49
CAPUT XI		CAPITOLUL XI	
Quod intentione bona sit opus bonum.	50	Cum există făptuirea bună prin intenția bună .	50
CAPUT XII		CAPITOLUL XII	
Unde bona intentio sit dicenda?	51	De unde trebuie numită intenția bună?	51

CAPITOLUL XIII De ce păcatul există numai împotriva conștiinței ? . 53	CAPUT XIII Quod peccatum non est nisi contra conscientiam. 53
CAPITOLUL XIV În câte feluri este numit păcatul ? . 55	CAPUT XIV Quot modis peccatum dicatur ? . 55
CAPITOLUL XV Oare orice păcat este interzis ? . 63	CAPUT XV Utrum omne peccatum sit interdic- tum ? . 63
CAPITOLUL XVI Ar fi oare mai bine să ne abținem de la vina mai ușoară decât de la cea mai gravă ? . 66	CAPUT XVI Utrum melius sit a levioribus culpis quam gravioribus abstinere ? . 66
CAPITOLUL XVII Despre reconcilierea păcatelor 70	CAPUT XVII De peccatorum reconciliatione. 70
CAPITOLUL XVIII Ce se numește la propriu căința ? . 71	CAPUT XVIII Quid proprie dicatur poenitentia ? . 71
CAPITOLUL XIX Despre căința rodnică 77	CAPUT XIX De fructuosa poenitentia. 77
CAPITOLUL XX Oare ar putea cineva să se căiască pen- tru un păcat separat de altul ? . 81	CAPUT XX Utrum quis de uno peccato sine altero poenitere possit ? . 81
CAPITOLUL XXI A nu fi însemnat, a nu-l dărui pe cel demn de recompensă . 84	CAPUT XXI Inustum non esse, dignum præmio non donari. . 84
CAPITOLUL XXII Despre păcatul de neiertat . 86	CAPUT XXII De peccato inremissibili. . 86
CAPITOLUL XXIII Oare cei ce se căiesc își poartă cu sine geamătul durerii și după aceea ? . 88	CAPUT XXIII Utrum poenitentes gemitum sui dol- oris hinc secum deferant ? . 88
CAPITOLUL XXIV Despre mărturisire . 89	CAPUT XXIV De confessione. . 89
CAPITOLUL XXV Cum poate fi lăsată la o part mărturisirea în unele cazuri 92	CAPUT XXV Quod nonnunquam confessio dimitti potest. . 92
CAPITOLUL XXVI Le revine oare, în general, tuturor preoților dreptul de a mîntui și de a lega ? 101	CAPUT XXVI Utrum generaliter ad omnes pertineat praelatos solvere et ligare ? 101
NOTE 109	
POSTFAȚĂ de Gh. Vlăduțescu 115	

ISBN 973-9131-05-0